

พัฒนาการ ระบบส่งเสริมการเกษตร

เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม



กรมส่งเสริมการเกษตร



สารอธิบดี

กรมส่งเสริมการเกษตรเติบโตมาท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาภาคการเกษตร การปรับเปลี่ยนแนวคิดของเกษตรกรจากการผลิตเพื่อบริโภค สู่การผลิตเพื่อการค้า จนถึงการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อความสมดุลของระบบนิเวศเกษตร ซึ่งไม่ว่าจะเป็น การเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดก็ตาม กรมส่งเสริมการเกษตรยังเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจโดยตรงในการเตรียมความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นอกจากนี้กรมส่งเสริมการเกษตรก็ได้มีการขยายตัวและปรับเปลี่ยนการทำงานขององค์กรมาโดยลำดับ มีการดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร และได้พัฒนาปรับปรุงระบบอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยในระยะต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ของกรมส่งเสริมการเกษตรที่ว่า **“เกษตรกรมีความเข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม และมีรายได้ที่มั่นคง”** ซึ่งการปรับระบบส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีการเปลี่ยนวิธีการทำงานส่งเสริมการเกษตรนั้น เป็นเสมือนประวัติศาสตร์ที่ควรบันทึกไว้เป็นบทเรียนตัวอย่าง และองค์ความรู้ที่จะนำไปใช้เพื่อพัฒนาการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเพื่อเกษตรกรต่อไปในอนาคต

(เข้มแข็ง ยุติธรรมดำรง)
อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร
สิงหาคม 2563



คำนำ

กรมส่งเสริมการเกษตรได้รับการสถาปนาก่อตั้งอย่างเป็นทางการ ตั้งแต่วันที่ 21 ตุลาคม 2510 โดยมีการดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร และได้มีการพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์และยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะต่าง ๆ จาก 52 ปี ในการส่งเสริมการเกษตรที่มีการพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตรมาเป็นลำดับ

พัฒนาการดังกล่าว เริ่มตั้งแต่การก่อตั้งกรมส่งเสริมการเกษตร ในปี 2510 มีเกษตรจังหวัดเกษตรอำเภอ ปฏิบัติงานในพื้นที่ และในปี 2518 ได้นำระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (T&V System) มาทดลองใช้ ภายใต้โครงการพัฒนาเกษตรชลประทาน 5 แห่ง จากนั้นในปี 2520 ได้มีโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรระยะที่ 1-2 โดยให้ใช้ระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนเต็มรูปแบบ มีเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตรเข้าไปปฏิบัติงานในพื้นที่ มี Contact Farmer รับผิดชอบ 1:10 ครัวเรือนเกษตรกรมีการจัดทำโครงการนำร่องเพื่อปรับปรุงระบบการส่งเสริมการเกษตร ปี 2528 และในปี 2529 กรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นดำเนินการวิเคราะห์พื้นที่ในเขตชลประทาน 4 ภาค และขยายไปสู่พื้นที่ทุกตำบลเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำแนวทางการพัฒนาการเกษตรระดับตำบล ตั้งศูนย์เกษตรประจำตำบลตามระบบ T&V System ที่ปรับปรุงใหม่ ในปี 2530 ต่อมาได้จัดทำโครงการปรับระบบการเกษตรในเขตชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นต้นแบบของโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.) ในปี 2535 หลังจากนั้นได้จัดทำโครงการโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ ในปี 2542 และในปีเดียวกันได้มีการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล ต่อมาในปี 2545 ได้มีการปรับโครงสร้างกรมส่งเสริมการเกษตรครั้งใหญ่ภาพรวมของกรม มีการเปลี่ยนตำแหน่งเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตรเป็นนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร เริ่มมีการนำระบบการจัดการความรู้ (KM) มาใช้ในกรมส่งเสริมการเกษตรและได้มีการทบทวนระบบส่งเสริมการเกษตร โดยใช้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี

การเกษตรประจำตำบลเป็นกลไกหลักในระบบส่งเสริมการเกษตร จำนวน 4 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2546 พ.ศ. 2549 พ.ศ. 2551 และ พ.ศ. 2552 จากนั้นในปี 2557 มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและส่งผลต่อวิธีการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ความต้องการการส่งเสริมและพัฒนาที่มีความเฉพาะเจาะจงและแตกต่างกันในแต่ละชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้ออกแบบระบบส่งเสริมการเกษตร MRCF เพื่อให้สามารถรองรับการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ภายใต้สภาวะของการเปลี่ยนแปลง ต่อมาในปี พ.ศ.2560 มีข้อจำกัดของทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนา ทั้งในด้านอัตราค่าจ้าง งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ส่งผลให้วิธีการนำองค์ความรู้/เทคโนโลยีไปสู่เกษตรกรโดยตรงลดน้อยลง มีการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารมาช่วยในการถ่ายทอดเทคโนโลยีมากขึ้น ทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรมีมาในอดีตลดน้อยลงด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับระบบของการทำงานของเจ้าหน้าที่ เพื่อที่จะให้เกิดความชัดเจนของการทำงานในเชิงบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ จึงได้มีการพัฒนาและปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรขึ้น โดยนำแนวทาง T & V System และการดำเนินการต่าง ๆ ที่ผ่านมา นำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน จนกระทั่งประกาศใช้เป็นระบบการทำงานในปัจจุบัน

จากความเป็นมาดังกล่าว เห็นสมควรบันทึกรวบรวมระบบส่งเสริมการเกษตรในระยะต่าง ๆ ไว้เป็นองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่แก่ผู้เกี่ยวข้องและเป็นหลักฐานให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาหาความรู้ด้วยความมุ่งหวังว่าระบบส่งเสริมการเกษตร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ของกรมส่งเสริมการเกษตรจะเป็นข้อมูลสำหรับนักส่งเสริมการเกษตรในรุ่นหลังที่จะช่วยกันจรรโลงสร้างสรรค์งานส่งเสริมการเกษตรให้ทรงคุณค่าเกิดประโยชน์ต่อเกษตรกรและการเกษตรของไทยในอนาคต

สิงหาคม 2563

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 ความเป็นมาในการก่อตั้งกรมส่งเสริมการเกษตร	1
บทที่ 2 การพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร	13
บทที่ 3 กลไกในการขับเคลื่อนการทำงาน และเครื่องมือที่ใช้ในงานส่งเสริมการเกษตร	63
บทที่ 4 ทิศทางการส่งเสริมการเกษตรในอนาคต	89
ภาคผนวก	
• สรุปพัฒนาการงานส่งเสริมการเกษตร	102
• การแบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมการเกษตร ปี พ.ศ.2511-ปัจจุบัน	107
• คณะทำงานจัดทำเอกสารวิชาการพัฒนาการงานส่งเสริมการเกษตร ของประเทศไทย	108
• ทำเนียบผู้บริหารกรมส่งเสริมการเกษตร	109



ความเป็นมา ของกรมส่งเสริมการเกษตร

บทที่

1

ประวัติการจัดตั้งกรมส่งเสริมการเกษตร

วันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2504 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เสนอโครงการจัดตั้งกรมส่งเสริมการเกษตร ไปยังคณะรัฐมนตรี แยกเป็น 2 แผน แผนที่หนึ่งของจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมการเกษตร ซึ่งถือว่าเป็นแผนขั้นเตรียมการก่อนจัดตั้งกรมคือเตรียมทั้งการวางแผนงาน วางอัตรา กำลังคน ปรับปรุงวิชาการ เปลี่ยนทัศนคติเจ้าหน้าที่ ตลอดจนรูปแบบการบริหาร และการแก้ไขพระราชบัญญัติปรับปรุง กระทรวง ทบวง กรม เพื่อจัดตั้งกรมในแผนขั้นที่สอง ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 27 กันยายน พ.ศ. 2504 เห็นชอบในหลักการตามที่กระทรวงเกษตรเสนอ



ต่อมาก็ได้มีคำสั่งกระทรวงเกษตรตั้งสำนักงานส่งเสริมการเกษตรขึ้นเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2505 เพื่อเตรียมการต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว และได้ปฏิบัติการในรูปงานส่งเสริมการเกษตรตามแผนใหม่ไปพลางพร้อมกันนั้นก็ได้รายงานผลก้าวหน้าต่อคณะรัฐมนตรีเป็นครั้งคราว จนถึงวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2505 ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ได้พิจารณารายงานของสำนักงานส่งเสริมการเกษตรแล้วมีคำสั่งว่า น่าจะตั้งเป็นกรมได้ และได้เสนอให้คณะรัฐมนตรีได้ทราบบริ ระเบียบนี้ อธิบดีทุกกรมก็ต้องรับภาระหนักในการประชุมปรึกษาเพื่อให้ได้สถาบันที่เหมาะสมและทันสมัยและพร้อมที่จะชี้แจงเจ้าหน้าที่วิเคราะห์จากหน่วยงานต่าง ๆ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ และคณะที่ปรึกษาระเบียบบริหารทั้งระดับอนุกรรมการ และกรรมการใหญ่ การแก้ไข ปรับปรุง ซึ่งแจงได้ตอบได้ดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป ผลที่สุดก็ผ่านการพิจารณาของคณะที่ปรึกษาระเบียบบริหาร เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2509 แต่ให้เรียกชื่อ “กรมแพร่ขยายการเกษตร” โดยโอนงานส่งเสริมการเกษตร ทุกกรมในสังกัดกระทรวงเกษตร และสหกรณ์มารวมอยู่ในกรมนี้ ส่วนเจ้าหน้าที่ให้เรียกพนักงานแพร่ขยายจังหวัดและอำเภอ เมื่อผ่านการพิจารณาของคณะที่ปรึกษาระเบียบบริหารแล้วประธานคณะที่ปรึกษาระเบียบบริหาร ก็ได้นำเสนอต่อ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี แต่ข้อความในหนังสือชื่อกรมได้เปลี่ยนไปจากกรมแพร่ขยายการเกษตรเป็นกรมบริการการเกษตร ส่วนเจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาคให้ยุบกลีกรมจังหวัด-อำเภอ เป็นเกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบด้วยในหลักการเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2510 และต่อมากระทรวงเกษตรได้เสนอร่างพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวงกรมเพื่อขออนุมัติและขอให้คณะที่ปรึกษาภาควิชาการช่วยพิจารณา ก่อนส่งสภาร่างรัฐธรรมนูญ ในฐานะรัฐสภาพร้อมกันนั้นก็ได้ขอเปลี่ยนชื่อ กรมบริการการเกษตร เป็น “กรมส่งเสริมการเกษตร” ซึ่งคณะรัฐมนตรีก็ได้รับหลักการร่างพระราชบัญญัติและอนุมัติให้แก้ไขได้ตามที่กระทรวงเกษตรเสนอ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2510

พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2510 เพื่อขอตั้ง กรมส่งเสริมการเกษตรนี้ ได้เข้าสู่ระเบียบวาระการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อวันที่ 14 กันยายน พ.ศ. 2510 ที่ประชุมลงมติรับหลักการและได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายให้ ตั้งกรมส่งเสริมการเกษตรได้เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2510

ในมาตรา 14 ราชการกระทรวงเกษตร แยกเป็น (1) สำนักงานเลขาธิการรัฐมนตรี (2) สำนักงานปลัดกระทรวง (3) กรมกลีกรม (4) กรมการข้าว (5) กรมประมง (6) กรมปศุสัตว์ (7) กรมป่าไม้ (8) กรมส่งเสริมการเกษตร และต่อมาได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโอนกิจการบริหารในกระทรวงเกษตร พ.ศ. 2511 เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2511 มีมาตราที่มีสาระสำคัญดังนี้



“มาตรา 3 ให้โอนบรรดากิจการทรัพย์สิน หนี้สิน ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตร เฉพาะที่เกี่ยวกับงานส่งเสริมการเกษตร ไปเป็นของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตร

มาตรา 4 ได้โอนบรรดากิจการทรัพย์สิน หนี้สิน ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของ กรมกสิกรรมเฉพาะที่เกี่ยวกับงานส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร และงานปราบโรคและศัตรูพืช และเฉพาะที่เกี่ยวกับกสิกรรมจังหวัดและกสิกรรมอำเภอไปเป็นของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตร

มาตรา 5 ให้โอนกิจการ ทรัพย์สิน หนี้สิน ข้าราชการ ลูกจ้าง และเงินงบประมาณของกรมการข้าว กระทรวงเกษตร เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร และเฉพาะที่เกี่ยวกับพนักงานข้าวจังหวัดและพนักงานข้าวมณฑล ไปเป็นของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตร”

ฉะนั้น วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2511 ซึ่งเป็นวันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา จึงเป็นวันที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้เข้ารับช่วงการบริหารงานส่งเสริมการเกษตรตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยให้โอนงานที่เกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมการเกษตร ของสำนักงานปลัดกระทรวง งานส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตรและงานปราบโรคและศัตรูพืช รวมทั้งกสิกรรมจังหวัด และกสิกรรมอำเภอของกรมกสิกรรม และงานส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร และพนักงานข้าวจังหวัดและพนักงานข้าวมณฑล ของกรมการข้าว ไปเป็นของกรมส่งเสริมการเกษตร (ต่อมาภายหลังได้มีการรวมกรมกสิกรรมและกรมการข้าวเป็นกรมวิชาการเกษตร ในปี 2515)

วัตถุประสงค์ดั้งเดิมเมื่อมีการก่อตั้งกรมส่งเสริมการเกษตรขึ้นมานั้น มุ่งที่จะจัดรูปบริการทางวิชาการเกษตรให้อยู่ในสถาบันเดียวกันเพื่อสะดวกในการจัดบริการแก่เกษตรกร โดยจัดให้มีการปลูกพืชอาหารให้พลเมือง และส่งเป็นสินค้าออก รวมทั้งเป็นวัตถุประสงค์ของอุตสาหกรรมในประเทศ และจะกระทำในลักษณะให้เกษตรกรรวมกันเป็นกลุ่ม ทั้งจะมีการประสานงานกับสถาบันของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง แนวการส่งเสริมจะกระทำโดยพิจารณาความต้องการของตลาดทั้งภายในและภายนอกเป็นหลักในการส่งเสริม มีการกำหนดระบบการปลูกให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และทรัพยากร เพื่อให้ได้ผลตอบแทนสูงสุด มีการสนับสนุนการรวมกลุ่มการสร้างเกษตรกรชั้นนำในท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดการช่วยตนเอง รวมทั้งยุวเกษตรกรด้วย กำหนดแผนการปลูกพืชหลายครั้งในพื้นที่ที่มีอยู่แทนที่จะเพิ่มผลผลิตเพื่อแก้ปัญหาการทำงานไม่เต็มที่ของเกษตรกรด้วย

ภารกิจในระยะเริ่มแรก

1. เสนอแนวคิดในการประกอบอาชีพแก่ประชากรเป้าหมายให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ชีววิทยา เทคโนโลยีการผลิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง
2. ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรโดยเป็นตัวกลางในการนำวิทยากรจากสถาบันวิจัยหรือแหล่งความรู้ต่าง ๆ มาปรับปรุงพัฒนาเผยแพร่แก่ประชากรเป้าหมาย ในขณะเดียวกันก็รับปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่มาพิจารณาแก้ไขหรือถ่ายทอดกลับไปสู่สถาบันวิจัย
3. ส่งเสริมมีการผลิตทางการเกษตรให้เพียงพอแก่การบริโภคภายในประเทศ เพียงพอแก่การใช้ในอุตสาหกรรมและเพื่อส่งออกโดยเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและลดต้นทุนการผลิต





4. ให้การบริหารและสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางประเภทและบางโอกาสแก่เกษตรกร เช่น กรณีประสบภัยธรรมชาติ ศัตรูพืชระบาดรุนแรง และกรณีอื่น ๆ ที่เกษตรกรไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เพื่อให้การผลิตของเกษตรกรและของประเทศเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

5. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรมีการรวมตัวเป็นสถาบันเกษตรกรหรือกลุ่มกิจกรรมเฉพาะเรื่อง เพื่อให้มีส่วนร่วมในการพิจารณาการใช้เทคโนโลยีการผลิต ชนิด ปริมาณ และคุณภาพของผลผลิต รวมทั้งเพื่อเป็นฐานในการจำหน่ายและกระจายรายได้อย่างยุติธรรม โดยการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 140 และฉบับที่ 141 การจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรและกลุ่มยุวเกษตรกร

6. ประสานงานกับหน่วยงานในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการเผยแพร่ความรู้ทางการผลิตพืช ปศุสัตว์ ประมง และป่าไม้ ในระดับพื้นที่ปฏิบัติการ รวมทั้งประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการพัฒนาการเกษตรในทุก ๆ ด้านเพื่อประโยชน์ของเกษตรกรและประเทศ

ภารกิจ อำนาจหน้าที่ในปัจจุบัน

ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2557 กรมส่งเสริมการเกษตรมีภารกิจเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร ครอบครัวยุทธศาสตร์กร องค์กรเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชน การส่งเสริมและพัฒนาเพิ่มศักยภาพการผลิต การแปรรูป การเพิ่มมูลค่า การพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ โดยการศึกษา วิจัย พัฒนา กำหนดมาตรการและแนวทางในการส่งเสริมการเกษตร ตลอดจนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร และให้บริการทางการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรมีอาชีพ และรายได้ที่มั่นคง มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยให้มีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกร ครอบครัวยุทธศาสตร์กร องค์กรเกษตรกร และวิสาหกิจชุมชน
3. ส่งเสริมและพัฒนาการผลิตและการจัดการสินค้าเกษตร
4. ฝึกอบรม ถ่ายทอดเทคโนโลยี และให้บริการทางการเกษตร
5. ศึกษา วิจัย และพัฒนางานด้านการส่งเสริมการเกษตร
6. ปฏิบัติการอื่นใดตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกรมหรือตามที่รัฐมนตรี

หรือคณะรัฐมนตรีมอบหมาย



การแบ่งส่วนราชการและอัตรากำลังในปัจจุบัน (พ.ศ. 2557)

มีการแบ่งส่วนราชการกรมส่งเสริมการเกษตร ดังนี้

ก. ราชการบริหารส่วนกลาง

- (1) กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร
- (2) กลุ่มตรวจสอบภายใน
- (3) กองการเจ้าหน้าที่
- (4) กองคลัง
- (5) กองแผนงาน
- (6) กองพัฒนาการเกษตรพื้นที่เฉพาะ
- (7) กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร
- (8) ศูนย์สารสนเทศ
- (9) สำนักงานเลขานุการกรม
- (10) สำนักพัฒนาการถ่ายทอดเทคโนโลยี
- (11) สำนักพัฒนาการเกษตร
- (12) สำนักพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตร
- (13) สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร
- (14) สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 1 จังหวัดชัยนาท
- (15) สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 2 จังหวัดราชบุรี
- (16) สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 3 จังหวัดระยอง
- (17) สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 4 จังหวัดขอนแก่น
- (18) สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 5 จังหวัดสงขลา
- (19) สำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 6 จังหวัดเชียงใหม่

ข. ราชการบริหารส่วนภูมิภาค

- (1) สำนักงานเกษตรจังหวัด (77 จังหวัด)
- (2) สำนักงานเกษตรอำเภอ (882 อำเภอ)

ทั้งนี้ มีศูนย์ปฏิบัติการต่าง ๆ ในสังกัดสำนักส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรเขตที่ 1-6

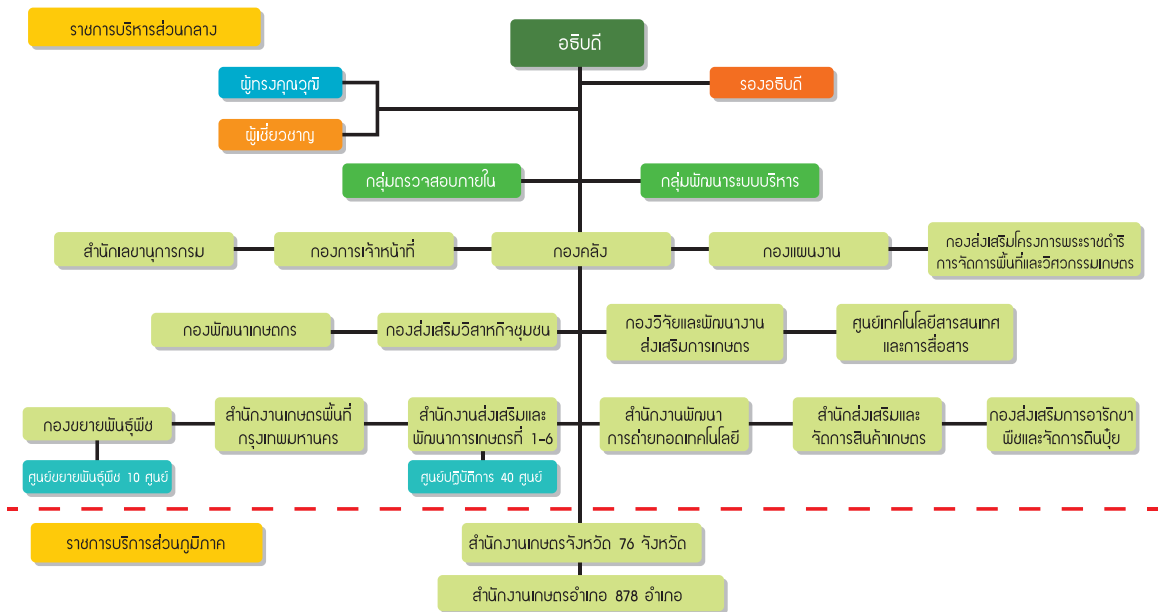
จำนวน 50 ศูนย์

กรอบอัตราค่าจ้าง ณ วันที่ 1 มิถุนายน 2563

ราชการบริหาร	ข้าราชการ	ลูกจ้างประจำ	พนักงานราชการ	รวม
ส่วนกลาง	1,172	241	571	1,983
ส่วนภูมิภาค	7,905	289	2,040	10,234
รวม	9,077	530	2,610	12,217

แผนภูมิโครงสร้างการแบ่งส่วนราชการ

โครงสร้างองค์กรกรมส่งเสริมการเกษตร



การส่งเสริมการเกษตรก่อนตั้งกรมส่งเสริมการเกษตร

การส่งเสริมการเกษตรก่อนมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ก่อนปี พ.ศ. 2504)

ในสมัยรัชกาลที่ 8 เกิดเศรษฐกิจตกต่ำ รัฐบาลมีนโยบายให้ทุกครัวเรือนปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ เพื่อช่วยเหลือค่าครองชีพ มีการส่งเสริมเผยแพร่ โดยจัดทำเป็นบทความ และเพลง ประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อ ต่าง ๆ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญต่าง ๆ ได้แก่ ข้าว ฝ้าย ปอกระเจา เนื่องจากการติดต่อสื่อสาร การคมนาคมลำบาก จึงจัดให้มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเพียงพนักงานข้าว พนักงานฝ้าย และพนักงานปอ ประจำปฏิบัติงานตามพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจนั้น ๆ โดยขึ้นกับส่วนกลาง การส่งเสริมการเกษตรใช้วิธีออกไปให้คำแนะนำรายบุคคล มีการสาธิต แนะนำพันธุ์พืช การขยายพันธุ์พืช มีการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ และจัดแสดงลิเก เป็นเครื่องมือส่งเสริมการเกษตร



ในปี พ.ศ. 2496 ได้แยกกรมเกษตรออกเป็น กรมการข้าว และกรมกสิกรรม ทำให้งานส่งเสริมการเกษตรต้องแยกเป็น งานส่งเสริมและเผยแพร่ข้าวกับงานส่งเสริมและเผยแพร่กสิกรรม (พืชทุกชนิดนอกจากข้าว) นอกจากนั้นยังมีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกร เพื่อช่วยให้การให้บริการความรู้แก่เกษตรกร ช่วยจัดหาปัจจัยการผลิต ทำให้เกษตรกรรู้จักทำงานเป็นกลุ่ม กรมการข้าวได้จัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการขยายพันธุ์ข้าวในหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด เพื่อแนะนำความรู้แก่ชาวนา และต่อมาในปี พ.ศ. 2498 กรมการข้าว ได้จัดตั้งกลุ่มชาวนาเพื่อรองรับการส่งเสริมทางวิชาการโดยได้แนวคิดมาจากประเทศไต้หวันซึ่งได้เปลี่ยนชื่อเป็นกลุ่มเกษตรกรหลังการจัดตั้งกรมส่งเสริมการเกษตร และในปี 2515 ได้มีการประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 140 และฉบับที่ 141 เป็นกฎหมายจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร โดยให้มีสภาพเป็นนิติบุคคลในระดับตำบล

การส่งเสริมการเกษตรก่อนปี พ.ศ. 2504 ยังไม่มีระบบมากนัก ส่วนใหญ่จะเน้นการขุดคูคลอง เพื่อส่งน้ำไปแหล่งเพาะปลูก มีการส่งเสริมการเลี้ยงไหม มีการค้นคว้าพันธุ์ดีด้วยการจัดประกวดพันธุ์ข้าว ท้าวราชอาณาจักร จนได้ข้าวพันธุ์ดีเมื่อปี พ.ศ. 2453 มีการแนะนำให้เกษตรกรปลูกฝ้ายพันธุ์เขมร มีการนำเมล็ดยางพาราจากประเทศมาเลเซียมาทดลองปลูกที่จังหวัดตรังครั้งแรก นำกิ่งลำไยมาปลูกที่อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ งานส่งเสริมการเกษตรในระยะนี้มีแนวคิดในการจัดระเบียบการผลิตพืชที่สำคัญทางเศรษฐกิจให้เหมาะสมกับสภาพดินฟ้าอากาศ เช่น การปลูกมะพร้าว ยางพาราในภาคใต้ การปลูกข้าวในภาคกลาง และการปลูกฝ้ายในภาคเหนือ เป็นต้น



การส่งเสริมการเกษตรในช่วง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)

ประเทศไทยมีการวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยในปี พ.ศ. 2504 ได้ประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) โดยเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ภายใต้แนวคิดที่ว่าหากเศรษฐกิจในภาพรวมดีแล้ว จะทำให้ชนบทเจริญขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น จึงเน้นการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Infrastructure) เช่น ถนน ไฟฟ้า ชลประทาน และสาธารณูปโภคต่าง ๆ เป็นต้น และการกำหนดแผนจากส่วนกลาง (Top-down planning)

การส่งเสริมการเกษตรในช่วงนี้เน้นการส่งเสริมพืชเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้ประเทศ เช่น ข้าว ยางพารา ข้าวโพด เป็นต้น โดยอยู่ในความรับผิดชอบของกรมการข้าวและกรมกสิกรรม โดยกรมการข้าวในส่วนกลาง มีงานส่งเสริมและเผยแพร่ข้าว ส่วนภูมิภาคมีข้าวจังหวัด ข้าวอำเภอ ทำหน้าที่ส่งเสริมข้าวและส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มชาวนา เพื่อเป็นช่องทางในการรองรับเทคโนโลยีการเกษตร ส่วนกรมกสิกรรมในส่วนกลางมีงานเผยแพร่กสิกรรม ส่วนภูมิภาคมีกสิกรรมจังหวัด กสิกรรมอำเภอ ทำหน้าที่ส่งเสริมพืชอื่น ๆ ยกเว้นข้าว วิธีการส่งเสริมการเกษตรจะใช้วิธีการออกเยี่ยมเยียนเกษตรกร การจัดนิทรรศการ การประกวดพืช การเผยแพร่ทางสื่อสิ่งพิมพ์

การส่งเสริมการเกษตรในระยะเริ่มก่อตั้งกรมส่งเสริมการเกษตร (พ.ศ. 2510-2519)

กรมส่งเสริมการเกษตรได้จัดตั้ง เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2510 โดยนำเอา 3 หน่วยงาน คือ งานส่งเสริมการเกษตรในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตร กองส่งเสริมและเผยแพร่สังกัดกรมกสิกรรม และกองส่งเสริมและเผยแพร่สังกัดกรมการข้าว มารวมกันจัดตั้งกรมกสิกรรม ในส่วนภูมิภาคได้รวมเอากสิกรรมจังหวัด ข้าวจังหวัด กสิกรรมอำเภอ ข้าวอำเภอ จัดตั้งเป็นเกษตรจังหวัด และเกษตรอำเภอ โดยกำหนดให้กรมส่งเสริมการเกษตร มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกและเผยแพร่วิชาการ ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรแผนใหม่ ให้ถึงตัวเกษตรกรอย่างแพร่หลายและทั่วถึง เพื่อช่วยให้เกษตรกรสามารถเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตร ทั้งปริมาณและคุณภาพ ตามความต้องการของตลาด ซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีรายได้และฐานะดีขึ้น เป็นการช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจโดยส่วนรวมยิ่งขึ้น

การส่งเสริมการเกษตรในระยะแรกของกรมส่งเสริมการเกษตร ยังคงมีข้อจำกัดด้านอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่อครอบครัวเกษตรกรทำให้ไม่สามารถใช้วิธีการส่งเสริมแบบรายบุคคลได้ จึงใช้วิธีการส่งเสริมผ่านกลุ่มต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มยุวเกษตรกรในรูปแบบของการประชุมเป็นส่วนใหญ่ ในทางปฏิบัติจะจัดประชุมได้นาน ๆ ครั้ง ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ไม่สามารถแก้ไขได้ทันทั่วถึง ไม่ทันเวลา และความต้องการของเกษตรกร นอกจากนี้การจัดทำแปลงสาธิตในระดับอำเภอ ก็ไม่สามารถนำเกษตรกรไปดูการสาธิตอย่างเป็นระบบทุกขั้นตอน เกษตรกรให้ความสนใจและความสำคัญน้อย การสนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ก็มีน้อย ขาดวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งยานพาหนะที่จำเป็นในงานส่งเสริมการเกษตร ทำให้การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เป็นการมุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่ให้เกษตรกรเป็นส่วนใหญ่ การถ่ายทอดความรู้ทางการเกษตรแผนใหม่โดยใช้เทคนิคและวิธีการส่งเสริมที่น่าสนใจทำได้น้อย ดังนั้น การบริการความรู้สู่เกษตรกรจึงอยู่ในวงจำกัด เป็นการบริการเฉพาะจุดที่เป็นไปได้เท่านั้น ในกรณีปัญหาเร่งด่วน เช่น โรคระบาด ภัยธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นเกษตรกรยังคงต้องพึ่งพาตนเองเป็นส่วนใหญ่ การบริหารของภาครัฐมีน้อยและไม่ทั่วถึง ในด้านสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นเอกสารคำแนะนำทั่ว ๆ ไปไม่เฉพาะเจาะจง การเผยแพร่ความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่สู่เกษตรกรไม่มีระบบที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแต่ละคน และการส่งเสริมการเกษตรแบบมวลชนก็มีการดำเนินการน้อยมาก ทำให้ข่าวสาร เผยแพร่ไปสู่เกษตรกรไม่ทั่วถึง





การพัฒนา ระบบส่งเสริมการเกษตร

บทที่

2

การนำร่องปรับปรุงระบบการส่งเสริมการเกษตรในเขตชลประทาน

ในปี 2518 กรมส่งเสริมการเกษตรได้ทำการทดลองการส่งเสริมการเกษตรแบบเน้นหนักเฉพาะจุดในเขตพื้นที่รับน้ำชลประทาน โดยใช้เงินกู้จากธนาคารโลก และธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) รวมทั้งเงินช่วยเหลือให้เปล่าจาก FAO และ UNDP โดยใช้ชื่อโครงการว่า โครงการพัฒนาการเกษตรในเขตชลประทานภายใต้โครงการช่วยเหลือด้านเงินกู้จากธนาคารโลก โดยนำระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (Training and Visit System : T & V System) มาใช้ภายใต้โครงการชลประทาน 5 แห่ง คือ โครงการเจ้าพระยาตอนบน (จังหวัดชัยนาท และสิงห์บุรี) โครงการลำพระเพลิง (จังหวัดนครราชสีมา) โครงการน้ำพอง - หนองหวาย (จังหวัดขอนแก่น) โครงการพิษณุโลก (จังหวัดพิษณุโลก) และโครงการลำปาว (จังหวัดกาฬสินธุ์)

โดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนยานพาหนะอย่างพอเพียงในแต่ละโครงการกำหนดให้มีหัวหน้าโครงการเป็นผู้บริหารงานเพื่อการพัฒนาและปรับปรุงและวิธีการส่งเสริมการเกษตร และได้มีการบรรจุนักวิชาการเกษตรจำนวนหนึ่ง ทำหน้าที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ซึ่งแต่ละคนต้องมีหน้าที่รับผิดชอบพื้นที่ดำเนินการตามเขตส่งน้ำชลประทาน อัตราส่วนเจ้าหน้าที่ 1 คน รับผิดชอบเกษตรกร 4,000 ครัวเรือน โดยเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติงานร่วมกับเกษตรกรในหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกขึ้นมาทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เรียกว่า หัวหน้าเกษตรกร (Farmers foreman/Local farmers' leader) ประมาณ 5-6 คน หัวหน้าเกษตรกรแต่ละคนจะรับผิดชอบเกษตรกร ประมาณ 200 ครอบครัวย โดยได้รับค่าตอบแทนจากกรมส่งเสริมการเกษตร เดือนละ 500 บาท/คน ก่อนส่งหัวหน้าเกษตรกรออกไปปฏิบัติงาน จะมีการอบรมอย่างเน้นหนักทั้งด้านวิธีการส่งเสริมและการฝึกปฏิบัติ และทุก 2 สัปดาห์

หัวหน้าเกษตรกรจะต้องกลับมาฝึกอบรมเพื่อนำปัญหาที่พบใน 2 สัปดาห์มาประชุมแก้ไข พร้อมทั้งรับความรู้ใหม่ ๆ และวางแผนที่จะนำไปแนะนำส่งเสริมใน 2 สัปดาห์ต่อไป โดยจัดทำแผนอย่างแน่นอนว่าจะปฏิบัติงานที่จุดไหน วันไหน และเรื่องอะไร เพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะสามารถออกติดตามให้คำแนะนำได้ วิธีการดำเนินงานดังกล่าวนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นการนำเอาระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (T & V System) มาทดลองใช้ในพื้นที่โครงการการเกษตรชลประทานทั้ง 5 แห่งก่อน

ผลการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาการเกษตรในเขตชลประทานดังกล่าว ได้สนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตร และศึกษารูปแบบและวิธีการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพตามหลักการ คือ

1. การเสริมสร้างประสิทธิภาพของการให้บริการส่งเสริมการเกษตร โดยมีการแต่งตั้งหัวหน้าโครงการ และบรรจุนักวิชาการเกษตรทำหน้าที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ตลอดจนทำการคัดเลือกหัวหน้าเกษตรกรเข้ามาร่วมพัฒนาการเกษตรในแต่ละพื้นที่ ที่มีปรึกษาประจำโครงการ (Consultant) ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาและปรับปรุงระบบและวิธีการส่งเสริมการเกษตรให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และความต้องการของเกษตรกร โดยเน้นให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมและหัวหน้าเกษตรกร ได้รับการฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีการเกษตรเป็นประจำ เพื่อให้เกิดความแข็งแกร่งในการปฏิบัติงานส่งเสริมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ก่อสร้างอาคารโครงการ และจัดหาวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรอย่างสมบูรณ์แบบ

3. คัดเลือกเกษตรกรที่มีที่ดินที่เหมาะสมสำหรับจัดทำแปลงสาธิต เพื่อเป็นตัวอย่างและประกอบการฝึกอบรม

ธนาคารโลกได้ส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจและประเมินผลการปฏิบัติงานตามระบบเน้นหนักในแต่ละจัดดังกล่าว พบว่าการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรประสบผลสำเร็จ เพราะความรู้ทางวิชาการเกษตรแผนใหม่ได้แพร่ไปถึงมือเกษตรกรอย่างทั่วถึงและถูกต้อง มีผลทำให้ผลผลิตพืชเพิ่มขึ้นจากเดิมเท่าตัว เพิ่มจากที่เคยปลูกพืชครั้งเดียวเป็น 2-3 ครั้งต่อปี แต่ก็มีปัญหาในด้านความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานของหัวหน้าเกษตรกร เนื่องจากไม่สามารถปฏิบัติงานได้เต็มเวลา โดยเฉพาะในฤดูกาลเพาะปลูก หัวหน้าเกษตรกรก็ต้องไปปฏิบัติงานในไร่นาของตนเองเช่นกัน อีกทั้งด้านการบังคับบัญชาสั่งการก็ทำได้ไม่เต็มที่เพราะหัวหน้าเกษตรกรไม่ใช่ข้าราชการ จึงมีความรับผิดชอบไม่เต็มที่ เป็นผลให้การปฏิบัติงานล่าช้าไม่ทันต่อเหตุการณ์และแผนการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ ผลจากการประเมินดังกล่าว ธนาคารโลกจึงได้อนุมัติเงินกู้ให้ขยายวิธีการส่งเสริมการเกษตรตามระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนไปสู่จังหวัดต่าง ๆ ในระยะที่ 1 ปี พ.ศ. 252-2523 จำนวน 33 จังหวัด และระยะที่ 2 ปี พ.ศ. 2523-2527 ขยายครบทุกจังหวัดทั่วประเทศ

โครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2520-2523)

จากผลการประเมินของธนาคารโลกเกี่ยวกับโครงการพัฒนาการเกษตรในเขตชลประทานต่าง ๆ ปรากฏว่า ประสบความสำเร็จสูงมาก ธนาคารโลกจึงได้ยื่นข้อเสนอที่จะให้กรมส่งเสริมการเกษตรขยายพื้นที่ส่งเสริมระบบใหม่นี้ออกไปยังจังหวัดต่าง ๆ โดยไม่มีข้อจำกัดว่าจะต้องอยู่ในเขตชลประทาน จึงได้เริ่มโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทยระยะที่ 1 โดยมีการดำเนินงานดังนี้

เมื่อปี 2518 ธนาคารโลกได้ส่งคณะเจ้าหน้าที่เข้ามาร่วมปรึกษาหารือกับคณะเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อวางข้อจำกัด (Criteria) และเตรียมข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งจัดทำ First Draft National Agricultural Extension Project และ Second Draft National Agricultural Extension Project ตลอดจนข้อเสนอดังกล่าว รวมทั้ง Project Cost มาร่วมกันพิจารณา สาระสำคัญก็คือ

1. กรมส่งเสริมการเกษตรจะจัดระบบการบริหารงานออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายวิชาการ และฝ่ายส่งเสริม โดยมีรองอธิบดีควบคุมรับผิดชอบในแต่ละฝ่ายทั้ง 3 ฝ่าย ขึ้นตรงต่ออธิบดี

2. สำนักงานส่งเสริมการเกษตร จะเป็นศูนย์กลางในการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำภาคนั้น ๆ โดยจะได้ปรับปรุงศูนย์ฝึกอบรมของกรมส่งเสริมการเกษตรในแต่ละภาคให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคจะเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบงานส่งเสริมการเกษตรในจังหวัดที่อยู่ในเขตรับผิดชอบของภาค

3. ขยายอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรโดยให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำอยู่ทุกตำบล ๆ ละอย่างน้อย 1 คน ตำบลใดมีครอบครัวเกษตรกรเกิน 1,500 ครอบครัว จะเพิ่มได้อีก 1 คน

4. จังหวัดที่อยู่ในเขตโครงการนี้ในระยะที่ 1 (2520-2524) รวม 33 จังหวัด เป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 9 จังหวัด ภาคกลาง 6 จังหวัด ภาคใต้ 5 จังหวัด ภาคเหนือ 7 จังหวัด ภาคตะวันตก 3 จังหวัด และภาคตะวันออก 3 จังหวัด

5. ค่าใช้จ่ายทั้งหมดของโครงการ เป็นเงิน 59.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ แยกเป็นเงินกู้จากธนาคารโลก 28 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จากรัฐบาลอเมริกา (USAID) 3 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และเป็นเงินไทยสมทบอีก 28.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ

6. จัดทุนการศึกษาและดูงาน สำหรับเจ้าหน้าที่ไว้แยกเป็น ทุนศึกษาปริญญาโท 50 ทุน (ในประเทศ 40 ทุน และต่างประเทศ 10 ทุน) และทุนศึกษาและดูงานต่างประเทศ 100 ทุน

7. ให้มีบริษัทที่ปรึกษาด้านส่งเสริมการเกษตรและบริษัทที่ปรึกษาด้านสถาปนิกและวิศวกรรม

กรมส่งเสริมการเกษตรได้เสนอโครงการนี้ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ พิจารณาเห็นชอบ และส่งให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง และสำนักงบประมาณพิจารณา และคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติในหลักการ และให้กระทรวงการคลังดำเนินการเจรจากู้เงินกับธนาคารโลก เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2520 โดยได้มีการลงนามในสัญญากู้เงินระหว่างรัฐบาลไทยกับธนาคารโลก เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2520 (Loan.No.1393-TH วงเงิน 28 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และระหว่างรัฐบาลไทยกับ USAID สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม 2520 (Loan.AID.No493-T-019 วงเงิน 3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) ทั้งนี้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้อนุมัติในปี 2520 ให้จ้างบริษัท TAHAL Consulting Engineers,Ltd. เป็นบริษัทที่ปรึกษาฝ่ายส่งเสริมการเกษตร และบริษัท Empire M&T เป็นบริษัทที่ปรึกษาฝ่ายวิศวกรรม

กล่าวโดยสรุปแล้ว รัฐบาลได้ให้ความเห็นชอบให้มีการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรแผนใหม่ และอนุมัติให้กรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ระยะที่ 1 โดยเริ่มปี 2520-2524 มีค่าใช้จ่ายการดำเนินงานทั้งหมด 59.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐหรือประมาณ 1,190 ล้านบาท (ตามอัตราแลกเปลี่ยนในขณะนั้น) แยกเป็นเงินกู้จากธนาคารโลก 28 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และเงินช่วยเหลือจาก USAID อีก 3 ล้านดอลลาร์สหรัฐ รวมทั้งงบประมาณไทยสมทบ โดยมีขอบเขตการปฏิบัติงานครอบคลุม 33 จังหวัด ระยะเวลาดำเนินงาน 5 ปี (2520-2523) โดยเริ่มดำเนินการดังนี้

- ปี 2520 ดำเนินการใน 4 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ และยโสธร
- ปี 2521 ดำเนินการใน 11 จังหวัดภาคกลาง ภาคตะวันตก และภาคใต้ ได้แก่ จังหวัด ชัยนาท สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง สุพรรณบุรี สุราษฎร์ธานี สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช และปัตตานี
- ปี 2522 ดำเนินการใน 10 จังหวัดภาคตะวันตก และภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดนครปฐม ราชบุรี ประจวบคีรีขันธ์ อุทัยธานี นครสวรรค์ พิษณุโลก พิจิตร สุโขทัย ลำปาง และเชียงใหม่
- ปี 2523 ดำเนินการใน 8 จังหวัดภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ขอนแก่น กาฬสินธุ์ บุรีรัมย์ ชัยภูมิ และนครราชสีมา

โครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2523-2525)

จากการที่กรมส่งเสริมการเกษตรได้ดำเนินการตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ระยะที่ 1 ไปแล้ว 2 ปี (2520-2521) ใน 15 จังหวัด ธนาคารโลกและรัฐบาลไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการดำเนินการตามโครงการที่จะยังประโยชน์ให้แก่เกษตรกรไทยอย่างมหาศาล และเป็นผลดีแก่เกษตรกรอย่างทั่วถึงในเขตโครงการ ประกอบด้วย ผลการดำเนินงานในระยะแรกประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ คือ การเพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร การให้ความรู้ และการสนับสนุนทางวิชาการที่ทันสมัยแก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ทั้งนี้ พบว่าเกษตรกรได้รับความพอใจในการเข้าไปเยี่ยมเยียนเกษตรกร กลุ่ม ต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ และจากการดำเนินการ พบว่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี 2521 เนื่องจากการปลูกพืชในเขตชลประทานเพิ่มขึ้น 8 เท่า นาปรังเพิ่มขึ้นจาก 10,000 ไร่ เป็น 60,000 ไร่ ได้ผลผลิตเฉลี่ยสูงถึงไร่ละเกือบ 50 ถัง เกษตรกรส่วนใหญ่เริ่มซื้อเครื่องสูบน้ำไว้ใช้เอง

ธนาคารโลกและรัฐบาลไทยจึงเห็นชอบที่จะขยายโครงการต่อไปเป็นระยะที่ 2 โดยมีเหตุผลประกอบการตัดสินใจที่นอกเหนือจากผลการดำเนินงานระยะแรกเป็นที่น่าพอใจแล้ว เกษตรกรที่อยู่นอกเขตโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรระยะที่ 1 เรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือเกษตรกรเหมือนกันหมดทั่วประเทศ เป็นการช่วยลดปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคมของเกษตรกรในเขตห่างไกลและกันดาร และเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งพัฒนาการเกษตรเป็นงานหลัก โดยมีการดำเนินงานดังนี้

ต้นปี 2521 เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และที่ปรึกษาโครงการส่งเสริมการเกษตร ระยะแรก (บริษัททาสาล คอนซัลแตนท์เอ็นยีเนียริง) ผู้จัดทำโครงการฯ ระยะที่ 2 ได้ปรึกษากับเจ้าหน้าที่ กองโครงการเศรษฐกิจ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความเห็นที่เป็นประเด็นหลัก เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาในการจัดทำโครงการระยะที่ 2 แก่ผู้จัดทำโครงการ ซึ่งต่อมากลางปี 2521 ได้ยกร่างโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ระยะที่ 2 แล้วเสร็จ และคณะกรรมการประสานงานโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ระยะที่ 1 ได้พิจารณาตัดทอนค่าใช้จ่ายทั้งหมดของโครงการจากเดิมประมาณ 1,800 ล้านบาท เหลือเพียง 1,600 ล้านบาทเศษ

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรระยะที่ 2 เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2522 เริ่มดำเนินงานตั้งแต่ปี 2523-2527 และได้ทำการต่อสัญญาเพื่อขยายเวลาให้ดำเนินการต่อเนื่อง จนเสร็จสิ้นโครงการปี 2529 โดยเหลื่อมซ้อนเวลากับระยะเวลาดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรระยะที่ 1 อยู่ 2 ปี ซึ่งในระยะที่ 2 มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานทั้งหมด 70 ล้านเหรียญสหรัฐหรือประมาณ 1,400 ล้านบาท (ตามอัตราแลกเปลี่ยนใน

ขณะนั้น) แยกเป็นเงินกู้จากธนาคารโลก (Loan No 1752-Th) 40 ล้านเหรียญสหรัฐ และงบประมาณไทยสมทบ ดำเนินงานใน 40 จังหวัดที่เหลือ ในแต่ละปี คือ

- ปี 2523 ดำเนินการใน 7 จังหวัด ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงราย พะเยา เลย นครพนม อุตรธานี หนองคาย และสกลนคร
- ปี 2524 ดำเนินการใน 16 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดจันทบุรี ตราด สุรินทร์ มหาสารคาม น่าน แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน กำแพงเพชร ตาก เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ สตูล ตรัง ยะลา และนราธิวาส
- ปี 2525 ดำเนินการใน 17 จังหวัดสุดท้ายที่เหลือในภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา เพชรบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม กาญจนบุรี นครนายก ระยอง สมุทรปราการ ชุมพร กระบี่ พังงา ภูเก็ต ระนอง และมุกดาหาร

รายชื่อจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร

พ.ศ. 2520	พ.ศ. 2521	พ.ศ. 2522	พ.ศ. 2523	พ.ศ. 2524	พ.ศ. 2525
1. อุบลราชธานี	5. ชัยนาท	16. นครปฐม	26. ปราจีนบุรี	41. น่าน	57. กรุงเทพมหานคร
2. ร้อยเอ็ด	6. สระบุรี	17. ราชบุรี	27. ฉะเชิงเทรา	42. แพร่	58. นนทบุรี
3. ศรีสะเกษ	7. ลพบุรี	18. ประจวบคีรีขันธ์	28. ชลบุรี	43. แม่ฮ่องสอน	59. ปทุมธานี
4. ยโสธร	8. สิงห์บุรี	19. อุทัยธานี	29. ขอนแก่น	44. ลำพูน	60. พระนครศรีอยุธยา
	9. อ่างทอง	20. นครสวรรค์	30. กาฬสินธุ์	45. กำแพงเพชร	61. เพชรบุรี
	10. สุพรรณบุรี	21. พิษณุโลก	31. บุรีรัมย์	46. ตาก	62. สมุทรสาคร
	11. สุราษฎร์ธานี	22. พิจิตร	32. ชัยภูมิ	47. เพชรบูรณ์	3. สมุทรสงคราม
	12. สงขลา	23. สุโขทัย	33. นครราชสีมา	48. อุตรดิตถ์	64. นครนายก
	13. พัทลุง	24. ลำปาง	34. เชียงราย	49. สุรินทร์	65. ระยอง
	14. นครศรีธรรมราช	25. เชียงใหม่	35. พะเยา	50. มหาสารคาม	66. สมุทรปราการ
	15. ปัตตานี		36. เลย	51. จันทบุรี	67. ชุมพร
			37. นครพนม	52. ตราด	68. กระบี่
			38. อุตรธานี	53. สตูล	69. พังงา
			39. หนองคาย	54. ตรัง	70. ภูเก็ต
			40. สกลนคร	55. ยะลา	71. กาญจนบุรี
				56. นราธิวาส	72. ระนอง
					73. มุกดาหาร

- จังหวัดที่เข้าโครงการระยะที่ 1
- จังหวัดที่เข้าโครงการระยะที่ 2

สรุปโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ทั้ง 2 ระยะ

จากการดำเนินงานโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ช่วงระหว่างปี 2520-2525 และมีการต่อสัญญาจนถึงปี 2527 เป็นการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย ให้สามารถช่วยเหลือเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมตลอดจนมีการพัฒนาความรู้ ความสามารถของเจ้าหน้าที่ในด้านเทคโนโลยีการเกษตร เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรจนสามารถปฏิบัติในไร่นาของเกษตรกรได้โดยมีวัตถุประสงค์แนวทางการดำเนินงาน และองค์ประกอบของโครงการดังนี้ คือ

วัตถุประสงค์ของโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย

1. เพื่อให้คำแนะนำช่วยเหลือเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้เป็นไปอย่างใกล้ชิดและทั่วถึง
2. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ และประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้ทันกับความเจริญ ก้าวหน้าทางด้านวิชาการเกษตร
3. เพื่อให้สามารถนำความรู้และวิชาการเกษตรแผนใหม่ จากสถาบันค้นคว้าที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ในการผลิตได้อย่างสะดวกรวดเร็ว
4. ให้ความรู้แก่เกษตรกรในด้านวิธีการปฏิบัติที่ทันสมัย จนสามารถนำไปใช้ในไร่นาของเกษตรกรได้
5. เพิ่มขีดความสามารถในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้สูงขึ้น
6. จัดหาอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้เพียงพอกับความต้องการในการส่งเสริมการเกษตร

แนวทางการดำเนินงาน เพื่อที่จะบรรลุวัตถุประสงค์และให้การปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงจัดให้มีสิ่งต่าง ๆ สำหรับการดำเนินงานตามโครงการดังนี้

1. จัดให้มีสายการบังคับบัญชาและการประสานงานให้ชัดเจนตั้งแต่ระดับชาติไปจนถึงระดับอำเภอและตำบล
2. จัดให้มีสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคทั้ง 9 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้ ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และแบ่งเป็นภาคเล็ก ๆ ออกไปใน 3 ภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (การดำเนินการจริงนั้น สามารถจัดให้มีสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาค ได้เพียง 6 ภาค)
3. เพิ่มอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ส่งเสริม เจ้าหน้าที่ระดับตรวจสอบติดตามงานนักวิชาการ และเจ้าหน้าที่สนับสนุนอย่างเพียงพอ

4. นำเอาวิธีการส่งเสริมการเกษตรที่เหมาะสมมาใช้โดยเน้นระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนไร่นาเกษตรกรอย่างต่อเนื่องกัน

5. ดำเนินการก่อสร้างศูนย์ฝึกอบรมระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และบ้านพักเรือนแถว สำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมระดับตำบลที่อยู่ห่างไกล ขนาด 3 ห้องนอน

6. จัดหายานพาหนะ อุปกรณ์ต่าง ๆ เฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ และวัสดุแปลสาธิต

7. จัดให้มีการวัดผลและประเมินผลโครงการ

8. การจ้างบริษัทที่ปรึกษาด้านส่งเสริมการเกษตรและด้านวิศวกรรมเพื่อออกแบบประมวลและควบคุมการก่อสร้าง และจัดให้มีบริการของผู้ชำนาญการในระยะสั้นไว้จำนวนหนึ่ง

องค์ประกอบของการดำเนินงานตามโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร

1. การจัดอัตรากำลังให้มีการเพิ่มอัตรากำลังหลายระดับทั่วประเทศ โดยเฉพาะระดับอำเภอ กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 1 คน ต่อเกษตรกร 1,000 ครอบครัว โดยเรียกเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลว่า “เกษตรตำบล” เมื่อคิดเป็นรายจังหวัดแล้วมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลจังหวัดละ 24-191 คน นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการเกษตรประจำจังหวัด ๆ ละ 2 คน ทั่วประเทศ

2. การฝึกอบรมในการปฏิบัติงานตามระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน เจ้าหน้าที่ทุกระดับจะต้องมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรจึงกำหนดให้มีการฝึกอบรม 3 หลักสูตร คือ

- หลักสูตรหลัก มีภาควิชาการส่งเสริมการเกษตรและภาควิชาการเกษตรภาควิชาการจัดไร่นา และภาควิชาปศุสัตว์และประมง

- หลักสูตรฟื้นฟู จัดทำเมื่อรับการฝึกอบรมหลักสูตรหลักครบ 1 ปีแล้ว

- หลักสูตรการฝึกอบรมรายปักษ์ จะต้องจัดทำทุก 2 สัปดาห์ต่อ 1 ครั้ง

ทั้ง 3 หลักสูตรสามารถแบ่งระดับผู้เข้ารับการฝึกอบรมออกเป็น 4 ระดับ คือ ระดับครูผู้ฝึก (Trainer) ระดับนักวิชาการเกษตร (SMS) ระดับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ และระดับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล

มีการจัดทำ “คู่มือภาควิชาพืชศาสตร์ (Crop Module)” รายพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของแต่ละภาค (เขต) ซึ่งเป็นการรวบรวมองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับแต่ละภูมิภาค โดยความร่วมมือแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักวิชาการเกษตรระดับจังหวัดและเกษตรอำเภอ ซึ่งเป็นผู้รู้รายพืชของแต่ละภาค แล้วรวบรวมเป็นองค์ความรู้ในการปลูกพืชเศรษฐกิจ เพื่อให้เกษตรกรตำบลนำไปใช้เป็นคู่มือในการแนะนำส่งเสริมสู่เกษตรกร

3. การเยี่ยมเกษตรกร มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเกษตรกรไปชมแปลงส่งเสริมที่ดีกว่า เพื่อบรรยายวิชาการตามแผนที่วางเอาไว้ ติดตามปัญหาและข้อตกลงในการเยี่ยมที่ผ่านมา แนะนำวิธีที่ดีกว่า ศึกษาปัญหาปัจจุบัน ตรวจสอบแปลงส่งเสริม และชักชวนให้เกษตรกรรวมกันซื้อ รวมกันขาย เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลจะต้องออกไปเยี่ยมเกษตรกรสัปดาห์ละ 4 วันตามแผนที่กำหนดวัน เวลา สถานที่ และเรื่องไว้แน่นอน โดยมีจุดนัดพบแน่นอนและมีป้ายแสดงชื่อเกษตรกรตำบล วัน เวลา และเรื่องที่จะไปเยี่ยมเยียนแน่นอน เจ้าหน้าที่ 1 คน จะรับผิดชอบเกษตรกรผู้นำ 100 คน

4. การคัดเลือกและใช้ประโยชน์จากเกษตรกรผู้นำ (Contact Farmer CoF) โดยคัดเลือกผู้นำทางการเกษตร จำนวนร้อยละ 10 ของครอบครัวเกษตรกรในหมู่บ้าน เป็นเกษตรกรผู้นำ ในระยะเริ่มแรกใช้วิธีคัดเลือกโดยให้บุคคลสำคัญเป็นผู้คัดเลือก 1 คน เป็นหัวหน้าเกษตรกรผู้นำ เรียกชื่อว่า เกษตรหมู่บ้าน

5. การจัดทำแปลงทดสอบพืชเศรษฐกิจ

6. การจัดทำแปลงส่งเสริมการปลูกพืช

7. การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และยานพาหนะ ตลอดจนสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ โดยจัดให้มีวัสดุอุปกรณ์/เครื่องมือการทำงาน/สำนักงาน/ยานพาหนะ

8. การนิเทศงาน กำหนดให้มีการติดตามนิเทศงานอย่างเป็นระบบ ทั้งส่วนกลาง/จังหวัด/อำเภอ

9. การทำงานในรูปแบบกรรมการ จำนวน 4 คณะ คือ คณะกรรมการประสานงานโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร คณะอนุกรรมการประสานงานโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรของจังหวัด คณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการประจำจังหวัด และคณะทำงานเพื่อพิจารณาหลักสูตรด้านปศุสัตว์และการประมงเบื้องต้น

ระบบการฝึกอบรม

ปี 2526 ได้จัดให้มีระบบการฝึกอบรม/สัมมนา อย่างต่อเนื่องเป็นระบบในทุกระดับ ประกอบด้วย การสัมมนาเชิงปฏิบัติการประจำปี (Annual Workshop : AW) การสัมมนาเชิงปฏิบัติการประจำเดือน (Monthly Workshop : MW) การฝึกอบรมเกษตรกรอำเภอประจำเดือน (Monthly Training : MT) การฝึกอบรมรายปักษ์ (Fortnightly Training : FT) โดยกำหนดให้จังหวัดจัดทำแผนการฝึกอบรมตามปฏิทิน (ม.ค.-ธ.ค.) ในลักษณะของปฏิทิน 1 แผน ครอบคลุมแผนทั้งปี และกำหนดเป็นสัญลักษณ์ของการฝึกอบรม/สัมมนา 3 กิจกรรม (ยกเว้น AW ไม่ต้องกำหนดในแผน)

ปี 2528 มีการปรับปรุงระบบฝึกอบรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยประกอบไปด้วย
เวทีต่าง ๆ คือ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการประจำปี (Annual Workshop : AW) การสัมมนาเชิง
ปฏิบัติการทางวิชาการ (Technical Workshop : TW) ตามความเหมาะสมเท่าที่จำเป็น
การประชุมเกษตรอำเภอประจำเดือน (Monthly Meeting : MM) การฝึกอบรมรายปักษ์ (Fort-
nightly Training : FT) โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ แบบแบ่งสาย (จัดรวมหลายอำเภอ) และ
แบบแต่ละอำเภอจัดเอง (ไม่รวมกลุ่ม) ซึ่งในภายหลังเรียกว่า การประชุมรายปักษ์ (Fortnightly
Meeting : FM)

การดำเนินงานโครงการที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร

โครงการพัฒนาเกษตรกรรายได้น้อย (Small Farmer Development Project : SFDP)

การส่งเสริมการเกษตรตามระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (Training & Visit System)
เป็นระบบส่งเสริมการเกษตรที่มีเป้าหมายที่จะเพิ่มผลผลิตสินค้าเกษตรเพื่อการส่งออกโดยการใช้
เทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่เป็นหลัก แต่เนื่องจากเทคโนโลยีการผลิตส่วนใหญ่มีความซับซ้อนและ
ต้นทุนสูงเพราะนำเข้ามาจากภายนอกชุมชน คนจนหรือเกษตรกรรายย่อยซึ่งด้อยโอกาสในทุกด้าน
นอกจากเข้าถึงเทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่ได้น้อยแล้ว ยังได้รับผลกระทบในด้านต่าง ๆ มากมาย
ทำให้ช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างเกษตรกรด้วยกันเองและเกษตรกรกับภาคส่วนอื่น ๆ
เพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง กรมส่งเสริมการเกษตรในฐานะที่มีภารกิจในการส่งเสริมการเกษตรทุกเพศ
ทุกวัน และทุกฐานะให้สามารถพึ่งพาตนเองได้จึงได้ร่วมกับองค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ
(FAO) จัดทำโครงการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย (Small Farmers Development Project : SFDP)
เพื่อศึกษาและพัฒนาต้นแบบในการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยหรือเกษตรกรผู้มียาได้น้อยและเป็น
ผู้ด้อยโอกาสทางสังคมและรูปแบบการพัฒนาการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในแต่ละท้องถิ่น
สำหรับใช้ในการขยายผลทั่วทุกภูมิภาคของประเทศโดยดำเนินงานตั้งแต่ปี 2528-2530 ใน 4 ภาค
ภาคละ 1 จังหวัด จังหวัดละ 1 หมู่บ้าน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ นครสวรรค์ ขอนแก่น และสงขลา

โครงการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย ดำเนินการในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action
Research) ภายใต้หลักการพัฒนาจากระดับล่าง (Bottom-up Approach) โดยอาศัยกระบวนการ
กลุ่ม (Group Approach) หรือกระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Approach) คือ เจ้าหน้าที่
กระตุ้นให้เกษตรกรที่มีปัญหาและความต้องการสอดคล้องกับ ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ
ตลอดจนคิด ตัดสินใจ วางแผนและดำเนินงานร่วมกัน โดยเจ้าหน้าที่เป็นเพียงที่ปรึกษาและ
ผู้สนับสนุนการรวมกลุ่มและสนับสนุนแผนการดำเนินงานของกลุ่ม โดยการสำรวจข้อมูลและ
ประเมินชุมชนแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal) แล้วนำผลการสำรวจที่ได้รับกลับไปร่วมวิเคราะห์

ปัญหา คักยภาพและความต้องการของชุมชนร่วมกับเกษตรกรเพื่อให้เกษตรกรรายย่อย ร่วมคิด ตัดสินใจวางแผนและดำเนินงานร่วมกัน (รวมกลุ่มไม่ใช่ตั้งกลุ่ม) ซึ่งเป็นการทำงานกับ เกษตรกรในลักษณะกลุ่ม (Work with) แทนการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (Training & Visit) และทำงานให้เกษตรกรรายคน (Work for)

จากการดำเนินงานโครงการดังกล่าว ทำให้เกษตรกรรายย่อยสามารถรวมกลุ่ม กำหนด กฎระเบียบของกลุ่ม วางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหาและพัฒนาอาชีพจากการประกอบอาชีพ การเกษตรได้ด้วยตนเอง เกษตรกรรายย่อยจึงมีรายได้สูงและมั่นคงขึ้น ได้รับการยอมรับจากสังคม และได้เข้าร่วมกิจกรรมของสังคมเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองที่จะ กอบกู้ฐานะ นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่โครงการมีความเชื่อมั่นในรูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย และรูปแบบการพัฒนาการเกษตรที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในแต่ละท้องถิ่นสำหรับการใช้ในการขยาย ผลทั่วทุกภูมิภาค

โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนา (Small Farmer's Participation Development Project : SFPP)

แม้ว่าการดำเนินงานโครงการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย (SFDP) จะได้รูปแบบการพัฒนา เกษตรกรรายย่อยและรูปแบบการพัฒนาการเกษตรที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในแต่ละท้องถิ่น แต่พื้นที่โครงการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย และบุคลากรในโครงการที่มีทักษะในการพัฒนา เกษตรกรรายย่อยและพัฒนาการเกษตรภายใต้หลักการพัฒนาจากระดับล่าง (Bottom-up Approach) โดยอาศัยกระบวนการกลุ่ม (Group Approach) หรือ กระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Approach) ยังไม่เพียงพอสำหรับการขยายผลทั่วประเทศ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภาคที่มีเกษตรกรรายย่อยหนาแน่น มีพื้นที่โครงการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยเพียง 1 หมู่บ้าน กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้ขอรับการสนับสนุนงบประมาณและบุคลากรจากรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ มาจัดทำโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อพัฒนาเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ และทักษะในการพัฒนาเกษตรกร และพัฒนาการเกษตรโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของ เกษตรกรในการพัฒนา เพื่อทำหน้าที่เป็นวิทยากรและพี่เลี้ยงในการขยายผลการดำเนินงานในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ โดยจัดทำโครงการใน 4 จังหวัด ๆ ละ 2-3 หมู่บ้าน ตั้งแต่ปี 2531-2534 ได้แก่ จังหวัดเลย หนองคาย อุดรธานี และขอนแก่น

โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนา ดำเนินการในลักษณะการวิจัย เชิงปฏิบัติการ (Action Research) ภายใต้หลักการเดียวกันกับโครงการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย แต่เน้นการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่การฝึกอบรมเกษตรกร การศึกษาดูงานทั้งภายในและนอกพื้นที่เพื่อนำ มาเป็นข้อมูลในการจัดทำแผนพัฒนาอาชีพเกษตรกรโดยอาศัยการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์ สูงสุดและการจัดการกองทุนหมุนเวียนเพื่อการลงทุนในการพัฒนาอาชีพของเกษตรกรเป้าหมาย

โครงการปรับปรุงระบบแพนและพัฒนาเกษตรกร (คปพ.) (พ.ศ. 2531-2536)

แม้ว่าพื้นที่โครงการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยและบุคลากรที่มีทักษะในการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยและพัฒนาการเกษตรภายใต้หลักการพัฒนาจากระดับล่าง (Bottom-up Approach) ยังไม่เพียงพอสำหรับการขยายผลทั่วประเทศ แต่เนื่องจากเกษตรกรรายย่อยได้รับประโยชน์จากงานส่งเสริมการเกษตรตามระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนน้อย และระบบดังกล่าวตอบสนองต่อปัญหาและศักยภาพของพื้นที่และเกษตรกรในแต่ละท้องถิ่น กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้นำรูปแบบการพัฒนาเกษตรกรรายย่อยมาพัฒนาเป็นโครงการปรับปรุงระบบแพนและพัฒนาเกษตรกร (คปพ.) ทดแทนระบบการฝึกอบรมและเยี่ยมเยียนโดยการนำเทคนิคการวิเคราะห์พื้นที่ (Area Analysis : AA) และการสำรวจข้อมูล และประเมินชุมชนแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal : RRA) มาใช้ในการสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อหาปัญหา ศักยภาพของพื้นที่และเกษตรกรร่วมกับเกษตรกรผู้นำในแต่ละหมู่บ้านแล้วนำผลการสำรวจมาจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอและจังหวัดร่วมกับเกษตรกรในแต่ละพื้นที่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งนำแผนพัฒนาการเกษตรและข้อมูลที่ได้รับกลับไปให้เกษตรกรในแต่ละหมู่บ้านใช้วางแผนพัฒนาอาชีพของตนเองและร่วมกันดำเนินงานในลักษณะกลุ่มทั่วไป โดยเริ่มดำเนินการควบคู่ไปกับโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนา (SFPP) คือ ในปี 2531 ดำเนินการทุกอำเภอ ๆ ละ 1 หมู่บ้าน และเพิ่มเป็นอำเภอละ 3 ตำบล ในปี 2532 และอำเภอละ 6 ปี 2533 ส่วนตำบลที่เหลือดำเนินการในปี 2534

การดำเนินงานดังกล่าว เป็นการดำเนินงานในลักษณะ Bottom-up Approach แทน Top Down Approach หรือ ดำเนินงานในลักษณะการมีส่วนร่วม (Participatory Approach) ซึ่งต่อมา (ปี 2534-2539) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้นำรูปแบบของโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนา (SFPP) ไปเป็นต้นแบบในการจัดทำโครงการแผนฟื้นฟูการเกษตร (ผก.) และนำรูปแบบการดำเนินงานของโครงการปรับปรุงระบบแพนและพัฒนาเกษตรกร (คปพ.) ไปเป็นต้นแบบในการจัดทำโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.) ทั่วประเทศ

โครงการปรับระบบการเกษตรในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา (พ.ศ. 2535-2540)

ในปี 2535 ได้เกิดสภาพความแห้งแล้งโดยทั่วไป ส่งผลให้ปริมาณน้ำในเขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์มีน้อยมาก เกิดการขาดแคลนน้ำในลุ่มน้ำเจ้าพระยาในฤดูแล้ง ปี 2535/36 คณะรัฐมนตรีเห็นชอบให้บรรเทาความเดือดร้อน โดยให้กรมส่งเสริมการเกษตรสนับสนุนการขุดเจาะบ่อบาดาลระดับต้นให้เกษตรกรในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา 11 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุตรดิตถ์

อุทัยธานี พิจิตร พิษณุโลก นครสวรรค์ กำแพงเพชร ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี อ่างทอง และจังหวัด สุพรรณบุรี รวม 75 อำเภอ 569 ตำบล 3,424 หมู่บ้าน จำนวน 50,000 บ่อ ควบคู่กับการจัดทำ โครงการปรับระบบการเกษตรในเขตลุ่มน้ำเจ้าพระยา มีเป้าหมายให้เกษตรกรปลูกพืชไร่-ผัก ทดแทน ข้าวนาปรัง จำนวน 1 ล้านไร่ และปรับระบบการเกษตรแบบถาวรโดยปรับเป็นไม้ผล ไร่นาสวนผสม และปศุสัตว์ทดแทน จำนวน 111,000 ไร่ ดำเนินการระหว่างปี 2536-2540 ในพื้นที่ 22 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี อุทัยธานี พิจิตร พิษณุโลก นครสวรรค์ ตาก กำแพงเพชร ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี สระบุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี นนทบุรี กรุงเทพมหานคร นครนายก ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ สมุทรสาคร นครปฐม และจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการดำเนินงานสามารถปลูกพืช ทดแทนข้าวนาปรัง ได้ถึง 831,714 ไร่ และการดำเนินงานโครงการได้นำมาเป็นต้นแบบของการจัด ระบบการปลูกพืชในโครงการปรับโครงสร้างการผลิตทางการเกษตรและการส่งเสริมการปลูกพืช ฤดูแล้งในเวลาต่อมา

โครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร (พกก.) (พ.ศ. 2535-2539)

เป็นการสนับสนุนแผนการดำเนินงานตามศักยภาพชุมชนและความต้องการของเกษตรกร โดยนำแผนพัฒนาเกษตรกรจากโครงการ คปพ. มาดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม สนับสนุนให้ เกษตรกรวางแผนการผลิตตามความถนัด สอดคล้องกับศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถของ เกษตรกรในการวางแผนการผลิต

การดำเนินการโครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร (พกก.) มีขั้นตอน การดำเนินการดังนี้

1. สสำรวจข้อมูลพื้นฐานการทำการเกษตรรายครัวเรือนในหมู่บ้านเป้าหมาย
2. จัดทำและนำเสนอทางเลือกทางการเกษตรแก่เกษตรกร
3. พัฒนาตัวเกษตรกรให้สามารถตัดสินใจวางแผนการผลิตได้ด้วยตนเอง
4. สนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกรในด้านความรู้ เทคโนโลยี เงินทุน การตลาด

โครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปส.) (พ.ศ. 2537-2539)

เป็นโครงการหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้เป็นการแก้ปัญหาภาคการเกษตรของไทยที่เผชิญ ปัญหาผลกระทบจากการรวมกลุ่มทางการค้าของประเทศต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การกีดกันทางการค้า สินค้าเกษตรระหว่างกลุ่มเพิ่มขึ้น และการแข่งขันอย่างรุนแรงในตลาดโลก ส่งผลให้ราคาสินค้า เกษตรที่สำคัญของไทยตกต่ำลง ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง กาแฟ และพริกไทย รวมทั้งปัญหาภัย แล้งขาดแคลนน้ำต้นทุนในอ่างเก็บน้ำที่สำคัญ ๆ จากสถานการณ์ดังกล่าว กระทรวงเกษตรและ

สหกรณ์จำเป็นต้องช่วยเหลือเกษตรกรในการเปลี่ยนแปลงไปสู่การประกอบอาชีพการเกษตรอื่นที่มีรายได้สูงกว่า ซึ่งรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบการดำเนินงานแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิต การเกษตร ปี 2537-2539 เมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2536 ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ช่วยแก้ไข ปัญหาราคาสินค้าเกษตรที่สำคัญของไทย ซึ่งได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง กาแฟ พริกไทย โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อปรับโครงสร้างการผลิตในพื้นที่ การปลูกพืชที่มีปัญหาไปสู่กิจกรรมการเกษตรอื่น ที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าและเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ โดยลูกค้าหรือผู้รับบริการ คือ “เกษตรกร” ที่มีพื้นที่ปลูกข้าวนาปรัง พื้นที่ปลูกข้าวนาไม่เหมาะสม หรือพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังในเขตพื้นที่โครงการ โดยยึดหลักการ 7 ประการ คือ

1. หลักความสมัครใจของเกษตรกร
2. หลักการพัฒนาความคิดริเริ่มการมีส่วนร่วม การตัดสินใจของเกษตรกร
3. หลักการส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตร ทดแทนในพื้นที่ปลูกพืช

เศรษฐกิจที่มีปัญหา

4. หลักการส่งเสริมและพัฒนาสถาบันเกษตรกร
5. หลักการทำงานของเจ้าหน้าที่ในการสนับสนุนข้อมูลทางเลือกต่าง ๆ
6. หลักการบริหารงานโดยมีกลไกการประสานงานและร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
7. หลักการสนับสนุนของรัฐเรื่องปัจจัยการผลิตและสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ เงื่อนไขผ่อนปรน

การปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร

ระบบส่งเสริมการเกษตรที่มีการดำเนินการตามระบบ T & V System มาตั้งแต่ปี 2520 เป็นต้นมา ก็ได้มีการนำแนวคิดของการมีส่วนร่วมของเกษตรกรทั้งการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมรับผิดชอบต่อผลที่เกิดขึ้นมาประยุกต์ใช้ในระบบ รวมทั้งการนำศูนย์บริการ และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกด.) มาเป็นกลไกในการดำเนินงานในพื้นที่ การใช้อาสาสมัครเกษตรเป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีการพัฒนาและปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรโดยลำดับ ดังนี้

การปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2537)

เป็นการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร เพื่อขยายผลการดำเนินงานจากโครงการต่าง ๆ คือ โครงการปรับปรุงระบบแผนและพัฒนาเกษตรกร (คปพ.) (Planning and Farmers Participation Development Project : PFPDP) โครงการพัฒนาเกษตรกรรายย่อย (Small farmers Development Project : SFDP) โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนา (Small Farmers Participation Project : SFPP) โครงการสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร (ผก.)



และโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.) ให้ต่อเนื่อง และเน้นการเพิ่มรายได้ พัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร โดยยุคนี้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคคลเป้าหมาย (เกษตรกร) มากกว่าการพัฒนาเทคโนโลยี

ระบบส่งเสริมการเกษตรที่ได้ปรับปรุงใหม่นี้ แยกเป็นระบบการทำงานในพื้นที่และระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ระบบการทำงานในพื้นที่

- 1.1 จัดทำแนวทางการพัฒนาเกษตรกร
- 1.2 จัดทำทางเลือกทางการเกษตรเป็นรายหมู่บ้าน
- 1.3 จัดทำทะเบียนครัวเรือนเกษตรกร
- 1.4 นำเสนอทางเลือกทางการเกษตร ให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่เกษตรทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม
- 1.5 การช่วยเหลือสนับสนุนเกษตรกรจัดทำแผนการผลิตทางการเกษตร โดยการรวบรวมข้อเสนอตามแผนการผลิตของเกษตรกร และการวิเคราะห์ความเป็นไปได้
- 1.6 การสนับสนุนแผนการผลิตของเกษตรกร
- 1.7 ยกเลิกการจะจัดทำแผนเยี่ยมเดิม ซึ่งกำหนดให้เยี่ยมครบทุกหมู่บ้านในรอบเดือน เป็นการจัดทำแผนปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรประจำเดือนตามภารกิจและกิจกรรมตามความเป็นจริง โดยการทำแผนร่วมกันในวันประชุมสำนักงานเกษตรอำเภอประจำเดือน

2. ระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานในพื้นที่ ประกอบด้วยระบบงานที่สำคัญหลัก ๆ 4 ระบบ ดังนี้

2.1 ระบบฝึกอบรมและถ่ายทอดเทคโนโลยี กำหนดให้มีการฝึกอบรมเฉพาะกิจ (Task Force : TF) เท่าที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานในพื้นที่ เน้นให้ความสำคัญกับการฝึกอบรมเกษตรกรตำบลเป็นหลัก ซึ่งดำเนินการโดยจังหวัด สำหรับส่วนกลาง/ภาค และจังหวัด เน้นการสร้างวิทยากรและการผลิตสื่อและโสตที่ช่วยในการฝึกอบรม โดยมีระบบการฝึกอบรม ดังนี้

- การประชุมสำนักงานเกษตรอำเภอประจำเดือน ๆ ละ 1-2 ครั้ง
- การอบรมเฉพาะกิจและถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีอื่น ๆ
- การประชุมเจ้าหน้าที่ทั้งจังหวัดปีละครั้ง
- การประชุมเกษตรกรอำเภอประจำเดือน (MM)
- จัดสัปดาห์ที่ 2 ให้ว่างจากการฝึกอบรมหรือประชุม เพื่อการทำกิจกรรมรวม

ทั่วประเทศ

- ใช้คณะกรรมการประสานแผนการผลิตของเกษตรกรระดับจังหวัดในการประสานงานวิจัยและส่งเสริมการเกษตร เพื่อตอบสนองความต้องการทางวิชาการ

- การสัมมนาเชิงปฏิบัติการประจำปี (Annual Workshop หรือ AW)
- การประชุมหัวหน้าส่วนราชการสังกัดกรมส่งเสริมการเกษตรภายในภาค 2 เดือนต่อครั้ง

- ประชุมผู้บริหารงานของกรมส่งเสริมการเกษตร

2.2 ระบบสนับสนุนปัจจัยการผลิตและเงินทุน

2.3 ระบบการติดตามและนิเทศงานเน้นการนิเทศงานถึงระดับพื้นที่

2.4 ระบบสนับสนุนที่เกี่ยวข้อง โดยการพัฒนาความรู้ ทักษะประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับเกษตรกรแก่บุคลากรทุกระดับ การสร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน เช่น เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน และเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ

การปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2540)

ระบบส่งเสริมการเกษตรปี พ.ศ. 2540 เป็นการปรับปรุงระบบการส่งเสริมการเกษตรอีกครั้งหนึ่ง โดยการวิเคราะห์ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา และได้พัฒนาขึ้นบนรากฐานของระบบฝึกอบรมและเยี่ยมเยียน (T & V System) โดยมีหลักการดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเกษตรกรในด้านความสามารถในการพึ่งตนเอง การวางแผนการผลิตผ่านกระบวนการกลุ่ม

2. เพิ่มประสิทธิภาพและพัฒนาบุคลากร

3. ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และค่านึงถึงสภาพสิ่งแวดล้อม

4. มอบอำนาจ และกระจายอำนาจความรับผิดชอบในการบริหารงานส่งเสริมการเกษตรสู่ระดับภูมิภาค

5. เน้นให้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองท้องถิ่น

โดยมีองค์ประกอบของระบบส่งเสริมการเกษตร ดังนี้

1. **การปฏิบัติงานในระดับอำเภอ** ประกอบด้วยการมอบหมายงาน การกำหนดพื้นที่เป้าหมายในการเข้าปฏิบัติงาน การจัดทำแผนงาน การประชุมสำนักงานเกษตรอำเภอประจำเดือน (District Monthly Meeting : DM) การประชุมปรึกษาหารือเจ้าหน้าที่ (ทุกวันจันทร์) และเกษตรกรหมู่บ้าน จำนวน 1 คน ในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อเป็นแกนนำในการพัฒนาอาชีพการเกษตร กลุ่ม/สถาบันเกษตรกร และเป็นที่ปรึกษาของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

2. การสนับสนุนการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย

2.1 การถ่ายทอดเทคโนโลยี มีกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เป็นระบบและต่อเนื่อง คือ

- การประชุมสัมมนาเพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับกรม (Nation Seminar : NS)
- การสัมมนาเชิงปฏิบัติการประจำปีระดับภาค (Annual Workshop : AW)
- การสัมมนาเชิงปฏิบัติการทางวิชาการ (Technical Workshop : TW)
- การฝึกอบรมเฉพาะกิจระดับภาค (Regional Task Force : RTF)
- การฝึกอบรมเฉพาะกิจระดับจังหวัด (Provincial Task Force : PTF)
- การฝึกอบรมเฉพาะกิจระดับเกษตรกร (Farmer Task Force : FTF)

2.2 การประชุมเพื่อการบริหารและประสานงาน ประกอบด้วย

- การประชุมสัมมนาผู้บริหารระดับสูงของกรมส่งเสริมการเกษตรประจำปี
- การประชุมสัมมนาประจำปีระดับจังหวัด
- การประชุมผู้บริหารกรมส่งเสริมการเกษตรประจำเดือน
- การประชุมเกษตรกรจังหวัดและหัวหน้าส่วนราชการระดับภาค
- การประชุมเกษตรกรอำเภอประจำเดือน

2.3 การติดตามนิเทศงาน กำหนดให้มีการติดตามนิเทศงานในทุกระดับ คือ ระดับ ส่วนกลาง/ภาค ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ อย่างสม่ำเสมอ

2.4 การจัดการข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศ

จะเห็นได้ว่า การปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ปีพ.ศ. 2540 กรมส่งเสริมการเกษตรกำหนดบทบาทของสำนักงานเกษตรอำเภอชัดเจน ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติงานในพื้นที่ เพื่อประโยชน์ของเกษตรกรโดยสำนักงานเกษตรอำเภอรับผิดชอบจัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ 5 ปี แผนปฏิบัติงานประจำปี และแผนประจำเดือนมีการประชุมเจ้าหน้าที่ประจำเดือนและให้เกษตรกรหมู่บ้าน เพื่อเป็น แกนนำในการพัฒนาอาชีพการเกษตร

การปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ครั้งที่ 3 (พ.ศ. 2545)

ปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร โดยมีหลักการให้เกษตรกรเป็นผู้กำหนดแนวทางการพัฒนาของตนเอง เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่สนับสนุนอำนวยความสะดวก และประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรต่าง ๆ ตลอดจนเข้าไปเรียนรู้ร่วมกับเกษตรกรและใช้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) เป็นกลไกหลักในการดำเนินงาน ประกอบไปด้วย 2 ระบบย่อย คือ

1. การทำงานในพื้นที่ คือ วิธีการทำงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในระดับอำเภอ ประกอบไปด้วย

1.1 กระบวนการทำงานกับชุมชน

1.2 ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) เป็นศูนย์กลางในการให้บริการความรู้ และถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรแบบเบ็ดเสร็จ ณ จุดเดียว โดยให้เกษตรกรในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศูนย์บริการฯ ในรูปแบบของคณะกรรมการบริหารศูนย์ เพื่อให้เกษตรกรร่วมกันกำหนดแผนพัฒนาอาชีพการเกษตรตามความต้องการของชุมชน สอดคล้องกับทรัพยากรและศักยภาพของเกษตรกรในชุมชนนั้น ๆ

1.3 การทำงานในระดับอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอทำหน้าที่ส่งเสริมและบริการทางการเกษตรแก่เกษตรกร โดยให้ ศบกต. เป็นกลไกและช่องทางการให้บริการและความรู้ มีการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ แผนปฏิบัติการของสำนักงานเกษตรอำเภอ การส่งเสริมและพัฒนากลุ่ม/องค์กรเกษตรกร การวิจัยและพัฒนาเพื่อปรับปรุง และการจัดประชุม สำนักงานเกษตรอำเภอ (DW)

2. การสนับสนุนการทำงานในพื้นที่ ประกอบไปด้วย การพัฒนาบุคลากร การสนับสนุนแผนของชุมชน การนิเทศงาน และข้อมูลสารสนเทศ

การดำเนินงาน เน้นเกษตรกรเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาของตนเองได้ โดยพึ่งพิงปัจจัยภายนอกน้อยที่สุด

ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2545 มีการปรับปรุงบทบาทภารกิจและโครงสร้างของส่วนราชการในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งได้ยุบเลิกหน่วยงานในระดับอำเภอของกรมต่าง ๆ คงไว้เฉพาะสำนักงานเกษตรอำเภอ โดยให้กรมส่งเสริมการเกษตรปรับกระบวนการทำงานในอำเภอให้มีหน้าที่ประสานการส่งเสริมการเกษตรทุกสาขา และปรับบทบาทเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจากผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่เป็นที่ปรึกษาการพัฒนาอาชีพการเกษตรให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเปลี่ยนสายงานจากเจ้าพนักงานการเกษตรและเจ้าพนักงานเคหกิจเกษตร เป็นนักวิชาการส่งเสริมการเกษตร

การปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ครั้งที่ 4 (พ.ศ. 2551)

ปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร อีกครั้ง โดยยังคงใช้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) เป็นกลไกในการดำเนินงานและยึดหลักการมีส่วนร่วมของภาคชุมชน/เกษตรกร อย่างสอดคล้องกับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยกิจกรรมใดที่มีการดำเนินการได้ดีอยู่แล้วให้ทบทวนและดำเนินการต่อไป เช่น กิจกรรมการประชุม/สัมมนาตามระบบส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น ประกอบไปด้วย 2 ระบบย่อย คือ ระบบการปฏิบัติงานในพื้นที่ (ประกาศใช้ ปี พ.ศ. 2551) และระบบสนับสนุนการปฏิบัติงาน (ประกาศใช้ปี พ.ศ. 2553) โดยมีหลักการและองค์ประกอบของระบบดังนี้

1. หลักการ

1.1 การทำงานส่งเสริมการเกษตรในระดับพื้นที่ใช้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) เป็นกลไกในการขับเคลื่อนงาน โดยสนับสนุนให้ชุมชนสามารถผลักดันงานพัฒนาการเกษตรระดับตำบลโดยชุมชนเอง

1.2 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่ในการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่เกษตรกร/ชุมชน โดยมีคณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) อาสาสมัครเกษตรกร/เกษตรกรหมู่บ้าน กลุ่ม/เครือข่าย เช่น วิสาหกิจชุมชนร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน

1.3 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เรียนรู้และพัฒนาตนเองจากการปฏิบัติงาน และส่งเสริมการเรียนรู้ และทำงานร่วมกันเป็นทีมกับเพื่อนร่วมงาน (Team Learning and Working)

1.4 นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินงาน

2. องค์ประกอบของระบบ ประกอบไปด้วย 2 ระบบย่อย คือ ระบบการปฏิบัติงานในพื้นที่ และระบบสนับสนุนการปฏิบัติงาน

2.1 ระบบการปฏิบัติงานในพื้นที่ (ประกาศใช้ เดือนพฤษภาคม 2551) มีองค์ประกอบหลักในการทำงานในระดับอำเภอ ที่เน้นเรื่องกระบวนการทำงานของเจ้าหน้าที่ และการทำงานในระดับตำบล ที่เน้นการประสานเชื่อมโยงที่ ศบกต. เพื่อจัดทำหรือปรับปรุงข้อมูล แผนพัฒนาการเกษตร การเรียนรู้ การบริหารและเรื่องกลุ่ม/เครือข่าย

2.2 ระบบสนับสนุนการปฏิบัติงาน (ประกาศใช้ เดือนมกราคม 2553) ประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบ

1) การเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคลากรในการปฏิบัติงาน ซึ่งมีองค์ประกอบย่อยคือ เวทีตามระบบส่งเสริมการเกษตร การฝึกอบรมเฉพาะกิจ การส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการนิเทศงาน

2) การสนับสนุนทางวิชาการ เป็นการสนับสนุนข้อมูลความรู้ด้านวิชาการเกษตร วิชาการส่งเสริมการเกษตร วิชาการบริหารจัดการ และวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานแก่บุคลากรของกรมส่งเสริมการเกษตรทุกระดับให้ได้รับความรู้ไปปฏิบัติงานอย่างสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่

3) เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และเครือข่ายเข้ามาช่วยในการบริหารจัดการฐานข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ถูกต้อง ทันสมัยและเชื่อถือได้ สามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร และคลังความรู้ในการสนับสนุนการดำเนินงานส่งเสริมการเกษตร รวมทั้ง เป็นช่องทางในการสื่อสารระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ภายในและภายนอกกรมส่งเสริมการเกษตร

4) การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ เพื่อส่งผ่านข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ถึงเกษตรกร และบุคคลเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการกำหนดกรอบและแผนการเผยแพร่ และดำเนินการผ่านสื่อที่เหมาะสม รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถของบุคลากร และพัฒนาเครือข่ายการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์

5) การติดตามและประเมินผล เพื่อให้ทราบความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงานตามกระบวนการงานในพื้นที่ โดยกำหนดตัวชี้วัดกลาง มีการติดตามประเมินผล ทุกระดับอย่างสม่ำเสมอ ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมและใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมืออย่างเหมาะสม

การปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ครั้งที่ 5 (พ.ศ. 2557)

ด้วยสถานการณ์ในช่วงนี้และแนวโน้มในอนาคต การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและส่งผลกระทบต่อวิธีการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การคมนาคมที่เข้าถึงพื้นที่และตัวเกษตรกร ได้กว้างขวางและครอบคลุมมากขึ้น ความต้องการการส่งเสริมและพัฒนาที่มีความเฉพาะเจาะจง และแตกต่างกันในแต่ละชุมชน และแต่ละครัวเรือน และการปรับระบบบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เป็นต้น และที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงของภารกิจในการส่งเสริม การเกษตร ทั้งภารกิจที่เป็นบทบาทหน้าที่ ภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และภารกิจที่เป็นที่คาดหวังของ สังคมและรัฐบาลที่มีจำนวนมากขึ้นและมีความหลากหลาย ยุ่งยาก ซับซ้อน และต้องบูรณาการกับ ภาศิศการทำงานต่าง ๆ มากขึ้น กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้ออกแบบระบบส่งเสริมการเกษตร MRCF เพื่อให้สามารถรองรับการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ภายใต้สภาวะของการเปลี่ยนแปลง ทั้งในปัจจุบันและอนาคตให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบส่งเสริมการเกษตร MRCF หรือระบบ MRCF หรือ MRCF System คือ กระบวนการ ทำงานของนักส่งเสริมการเกษตรในการเข้าไปปฏิบัติงานในลักษณะสร้างการเรียนรู้และมีส่วนร่วม กับเกษตรกรในพื้นที่อย่างมีจุดมุ่งเน้นที่ชัดเจน ภายใต้ศักยภาพ ความพร้อม และความต้องการของ พื้นที่ เกษตรกร และชุมชน โดยใช้เครื่องมือ M R C และ F

ระบบส่งเสริมการเกษตร MRCF เป็นเครื่องมือสำหรับใช้ในการทำงานส่งเสริม การเกษตรในพื้นที่ และสามารถประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานของนักส่งเสริมการเกษตรทุกคน ซึ่งก็คือเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตรทุกคนทั้งที่อยู่ในส่วนกลางและภูมิภาค และไม่ว่าจะอยู่ใน ระดับตำแหน่งใดหรือลักษณะงานใด โดยมีหลักการสำคัญ คือ

- 1) เกษตรกรเป็นศูนย์กลางการพัฒนาและพื้นที่เป็นเป้าหมายการปฏิบัติงาน
- 2) นักส่งเสริมการเกษตรเป็น Smart Extension Officer ทำหน้าที่เป็นผู้จัดการ การเกษตรในพื้นที่และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยมีสำนักงานเกษตรอำเภอที่เป็น Smart Office
- 3) การทำงานอยู่บนพื้นฐานของหลักการเรียนรู้และหลักการมีส่วนร่วม

4) ประเด็นมุ่งเน้นที่สำคัญคือ การพัฒนาเกษตรกรและองค์กรเกษตรกรให้เป็น Smart Farmer และ Smart Group การพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรให้เป็น Smart Product และการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นพื้นฐานของการพัฒนาภาคการเกษตร โดยมีเป้าหมายสุดท้ายคือเกษตรกรอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบที่สำคัญของระบบงานนี้มี ๔ องค์ประกอบ คือ

1) M : Mapping คือการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเตรียมเข้าทำงานในพื้นที่โดยเน้นการใช้ข้อมูลแผนที่

- สาระสำคัญของ M คือ “ข้อมูล” ทั้งข้อมูลดิบ (Data) ที่จัดเก็บรวบรวม ขึ้นใหม่ ข้อมูลที่ถูกประมวล/ วิเคราะห์ให้พร้อมใช้งาน ที่เรียกว่าข่าวสาร หรือสารสนเทศ (Information) และข้อมูลที่ถูกทดสอบยืนยันและ สังเคราะห์ออกมาเป็นองค์ความรู้ (Knowledge)

- รูปแบบของข้อมูลที่นำมาใช้ใน M ได้แก่ ข้อมูลแผนที่ ข้อมูลภาพ ซึ่งทำให้ง่ายต่อการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

- จุดมุ่งหมายของการใช้ M คือ ข้อมูลจะถูกประมวล วิเคราะห์ และ สังเคราะห์ให้แสดงถึงทิศทาง แนวทาง หรือสิ่งที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นจาก การปฏิบัติงานนั้น ๆ

2) R : Remote Sensing คือการประสานและให้บริการเกษตรกรด้วยวิธีการติดต่อสื่อสารและเข้าถึงข้อมูลจากระยะไกล

- สาระสำคัญของ R คือ การเข้าถึงข้อมูล เข้าถึงตัวบุคคล และเข้าถึงบริการที่สามารถเข้าถึงซึ่งกันและกันได้

- รูปแบบที่เป็นรูปธรรมในการใช้ R คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) ในการเข้าถึงซึ่งกันและกัน เช่น Internet, Social Media, โทรศัพท์มือถือ

- จุดมุ่งหมายของการใช้ R เพื่อที่จะให้นักส่งเสริมการเกษตรสามารถปฏิบัติงานและให้บริการได้จากระยะไกล ไม่มีข้อจำกัดของระยะทาง เวลา สถานที่ และค่าใช้จ่าย ไม่ต้องติดอยู่กับการเข้าถึงในลักษณะ พบกันโดยตรง (Face to Face)

3) C : Community Participation คือ การใช้วิธีการจัดเวทีชุมชนในการทำงานและร่วมดำเนินการกับเกษตรกร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วม

- สาระสำคัญของ C คือ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของเกษตรกร ชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งในส่วนของการร่วมคิด/วิเคราะห์ ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมรับประโยชน์

- รูปแบบหรือวิธีการที่ใช้ใน C ได้แก่ การจัดเวทีส่งเสริมการเกษตรแบบ ต่าง ๆ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการปฏิบัติงานของนักส่งเสริมการเกษตร

- จุดมุ่งหมายของการใช้ C คือ การทำให้เกษตรกรและชุมชนมีความ เป็นเจ้าของในผลสำเร็จที่เกิดขึ้น และเกิดการพัฒนาดังกล่าวที่ตรงกับ ความต้องการที่แท้จริง โดยเกษตรกรและชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาดังกล่าวที่ต่อเนื่องและยั่งยืนต่อไป

4) F : Specific Field Service หรือ Focus คือจุดมุ่งเน้นสำคัญที่ต้องการให้เกิดขึ้น และการเข้าทำงานในพื้นที่แบบเฉพาะเจาะจงโดยมีเป้าหมายและจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน

- สาระสำคัญของ F คือ การกำหนดจุดมุ่งเน้นในการปฏิบัติงานส่งเสริม การเกษตรที่มีขอบเขตของงานชัดเจน ทั้งในเรื่องของพื้นที่ดำเนินการ กลุ่ม/บุคคลเป้าหมาย และเนื้อหาสาระของงาน โดย F เป็นการชี้เป้า และตีกรอบของงานให้ชัดเจน

- รูปแบบของ F คือ พื้นที่ปฏิบัติงานที่กำหนดขึ้น เช่น ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร แปลงใหญ่ ตำบลต้นแบบ วิทยุชุมชน หรือกลุ่ม/องค์กรเกษตรกร/วิสาหกิจชุมชน แต่ละแห่งก็มี ลักษณะเป็น F เช่นกัน

- จุดมุ่งหมายของ F เพื่อทำให้เกิดการปฏิบัติงานที่มุ่งเน้นลงไป ในขอบเขตของงานที่ชัดเจน เกิดการบูรณาการและระดมสรรพกำลัง เข้าไปปฏิบัติงานร่วมกัน และเกิดผลสำเร็จของงาน ที่เห็นภาพของการ เปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจน เป็นรูปธรรมและวัดผลได้ สามารถเป็น ตัวแทน หรือเป็นต้นแบบที่นำไปสู่การขยายผลและต่อยอดได้ต่อไป

สำหรับการปฏิบัติงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร MRCF นั้น เป็นการปฏิบัติงานตาม กระบวนการ ที่เป็นพื้นฐาน 4 ส่วน คือ การวิเคราะห์ การวางกลยุทธ์ การขับเคลื่อน และการเกิดผลสำเร็จ โดยใช้ M R C และ F เป็นเครื่องมือในแต่ละกระบวนการดังกล่าวนี้

การสนับสนุนการปฏิบัติงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร MRCF ให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่ การพัฒนาบุคลากรให้เป็น Smart Officer การพัฒนาสำนักงานเกษตรอำเภอให้เป็น Smart Office การบูรณาการโครงการในพื้นที่ และการใช้เครือข่ายและภาคีในการทำงาน และที่สำคัญระบบนี้เป็น ระบบงานที่มีความยืดหยุ่น และให้อิสระกับผู้ปฏิบัติ

การปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ครั้งที่ 6 (พ.ศ. 2560)

จากการที่กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นองค์กรขนาดใหญ่มีภารกิจที่หลากหลายในการพัฒนา ให้เกษตรกรอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนประกอบกับในสภาพปัจจุบันมีข้อจำกัดของทรัพยากรที่ใช้ในการพัฒนา ทั้งในด้านอัตรากำลัง งบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ส่งผลให้วิธีการนำองค์ความรู้/เทคโนโลยี ไปสู่เกษตรกรโดยตรงลดน้อยลง มีการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารมาช่วยในการถ่ายทอดเทคโนโลยี มากขึ้น ทำให้ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และเกษตรกรมีมาในอดีตลดน้อยลงด้วยเช่นกัน ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงระบบของการทำงานของเจ้าหน้าที่ เพื่อที่จะให้เกิดความชัดเจนของ การทำงานในเชิงบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ จึงได้มีการพัฒนาและปรับปรุงระบบส่งเสริม การเกษตรขึ้นโดยนำแนวทาง T & V System และการดำเนินการต่าง ๆ ที่ผ่านมา นำมาปรับปรุง ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ได้ทำงานในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบส่งเสริมการเกษตรที่ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงใหม่นี้ ยังคงยึดแนวทางของ T & V System โดยประกอบไปด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การถ่ายทอดความรู้ (Training)
2. การเยี่ยมเยียน (Visiting)
3. การสนับสนุน (Supporting)
4. การนิเทศงาน (Supervision)
5. การจัดการข้อมูล (Data management)

ซึ่งมีเป้าหมายการดำเนินการใน 2 ประเด็น คือ

1. งานตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
2. งานตามภารกิจของกรมส่งเสริมการเกษตร



การถ่ายทอดความรู้ (Training)

เป็นระบบที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคลากรของกรมส่งเสริมการเกษตรทุกระดับ โดยมีการกำหนดประเด็นในการถ่ายทอดความรู้จากปัญหาที่พบจากการเยี่ยมเยียนเกษตรกร หรือปัญหาที่ทีมนิเทศพบในพื้นที่ ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ นั้น จะพัฒนาศักยภาพของนักส่งเสริมการเกษตรทั้งใน ด้านสมรรถนะ วิชาการ และการบริหารจัดการโครงการ โดยใช้เวทีตามระบบส่งเสริมการเกษตรที่จัดขึ้นในทุกระดับ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสพการณ์ การชี้แจงทำความเข้าใจ การมีส่วนร่วมในการนำเสนอและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ซึ่งมีประเด็นการถ่ายทอดความรู้ ดังนี้

1. ด้านสมรรถนะ

การพัฒนาทักษะเสริมการเกษตร ในด้านสมรรถนะ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างให้นักส่งเสริมการเกษตรในทุกกระดับ มีอัตลักษณ์ของนักส่งเสริมการเกษตร ทักษะที่ดีในงานส่งเสริมการเกษตรมีศักยภาพและทักษะนำไปใช้พัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

2. ด้านวิชาการ

การพัฒนาถ่ายทอดความรู้ด้านวิชาการ เพื่อเพิ่มเติมองค์ความรู้ต่างๆ ในงานส่งเสริมการเกษตร รวมทั้งความรู้จากงานวิจัย และเทคโนโลยีใหม่ ให้นักส่งเสริมการเกษตร ซึ่งความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ เหล่านี้สามารถนำไปถ่ายทอดให้เกษตรกร เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตร รวมถึงการสร้างนวัตกรรมทางการเกษตร

3. ด้านแผนงานโครงการ

เป็นรูปแบบในการพัฒนาบุคลากรในเชิงการบริหาร พร้อมทั้งขับเคลื่อนการทำงานส่งเสริมการเกษตรไปพร้อมกัน



การเยี่ยมชม (Visiting)

การเยี่ยมชมเกษตรกรในระบบส่งเสริมการเกษตร เป็นการพบปะกับเกษตรกรทั้งในลักษณะกลุ่มและรายบุคคล โดยมีการนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่ชัดเจน มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรมีการจัดทำแผนพัฒนาตนเอง จัดให้มีการถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมให้กับเกษตรกร ติดตามผลการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ และแก้ปัญหาของเกษตรกร ตลอดจนเป็นการประสานการบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วนโดยยึดพื้นที่เป็นเป้าหมายร่วมกัน โดยมีขั้นตอนในการเยี่ยมชมเกษตรกร ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการเยี่ยมชม

การเตรียมการก่อนลงปฏิบัติหน้าที่ ควรมีการวางแผนการเยี่ยมชมในพื้นที่เพื่อกำหนดทิศทาง เป้าหมาย วิธีการและระยะเวลาในการปฏิบัติงาน โดยวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่-คน-สินค้า พร้อมกับพิจารณาแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีความสอดคล้องกับกลุ่มบุคคลและพื้นที่เป้าหมาย แจกแผนการเยี่ยมชมให้หน่วยงานภาคี เพื่อประสานการทำงานร่วมกันในการเยี่ยมชมเกษตรกรอย่างเป็นระบบ และจัดเตรียมความพร้อมของทีมเยี่ยมชมระดับอำเภอในการปฏิบัติงานตามแผนเยี่ยม

2. ขั้นตอนการเยี่ยมชมเกษตรกร

การเยี่ยมชมเกษตรกรให้เน้นการนัดพบแบบกลุ่ม เพื่อสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของเกษตรกร ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับความรู้ในประเด็นที่ตนเองสนใจมากขึ้น หากเกษตรกรมีปัญหาหรือความต้องการเฉพาะด้าน จะดำเนินการเยี่ยมชมเฉพาะบุคคลต่อ เนื่องจากการเยี่ยมแบบกลุ่ม ซึ่งจะมีรายละเอียดในด้านเทคนิคเฉพาะอย่าง ตามความต้องการหรือปัญหาของเกษตรกรรายนั้น ๆ ซึ่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะต้องมีการติดตามแนะนำเพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างถูกต้องและช่วยเหลือในการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ

3. ขั้นตอนการสรุปผลการเยี่ยมชม

เป็นการสรุปบทเรียนและวิเคราะห์ผลการเยี่ยมชมของแต่ละลุ่มโดยสรุปโดยประยุกต์ใช้วิธี AAR (After Action Review) เพื่อหาความต้องการรับการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรจังหวัด เช่น การเพิ่มพูนความรู้ ทักษะการทำงาน ด้านวิชาการ อุปกรณ์เครื่องมือ เป็นต้น

การเยี่ยมชม (Visiting)

ตารางการปฏิบัติงานในพื้นที่

วัน	ประเด็น	สถานที่/จุดเยี่ยม
จันทร์	<ul style="list-style-type: none">ประชุมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับอำเภอ (WM)เพื่อทบทวนผลและวางแผนการปฏิบัติงาน	<ul style="list-style-type: none">สำนักงานเกษตรอำเภอ
อังคาร	<ul style="list-style-type: none">เยี่ยมชมงานเน้นหนักของกรมส่งเสริมการเกษตร	<ul style="list-style-type: none">พื้นที่ดำเนินงานเน้นหนักของกรมส่งเสริมการเกษตร
พุธ	<ul style="list-style-type: none">เยี่ยมชมงานปกติของกรมส่งเสริมการเกษตรและงานยุทธศาสตร์จังหวัด	<ul style="list-style-type: none">พื้นที่ดำเนินงานปกติของกรมส่งเสริมการเกษตรพื้นที่ดำเนินงานตามยุทธศาสตร์จังหวัด
พฤหัสบดี	<ul style="list-style-type: none">เยี่ยมชมงานตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แบบบูรณาการ	<ul style="list-style-type: none">ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรพื้นที่การดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรในรูปแบบแปลงใหญ่พื้นที่โครงการส่งเสริมเกษตรกรทฤษฎีใหม่
ศุกร์	<ul style="list-style-type: none">สรุปผลการปฏิบัติงานวันสำรองการปฏิบัติงาน	<ul style="list-style-type: none">สำนักงานเกษตรอำเภอ

การสนับสนุน (Supporting)

การสนับสนุน (SUPPORTING) หมายถึง การเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานส่งเสริมและพัฒนา การเกษตรในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้มีขวัญกำลังใจ สมรรถนะ มีระบบวิธีการทำงาน และที่สำคัญคือต้องจัดให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีเครื่องมืออุปกรณ์ อาคารสถานที่ และยานพาหนะให้พร้อมสมบูรณ์ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นกำลังหลักในการปฏิบัติ งานกับเกษตรกร เป็นที่เชื่อถือยอมรับในขีดความสามารถและมีพลังที่จะขับเคลื่อนการปฏิรูปภาคการเกษตร ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป โดยการสนับสนุนจะมี 2 ประเด็น ได้แก่

1. ด้านโครงสร้าง อุปกรณ์ และการสร้างขวัญกำลังใจ

เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน เป็น การให้บริการและสนับสนุนการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยพัฒนาโครงสร้างอุปกรณ์พื้นฐานในการปฏิบัติงาน (Performance) และพัฒนาระบบงานและการให้บริการ

2. ด้านวิชาการจะมีทั้งการสนับสนุนจากหน่วยงานเฉพาะด้านภายในกรมส่งเสริมการเกษตร ทั้งในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารทางการเกษตร (ICT) ในลักษณะของ Knowledge-Tank ซึ่งมีศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ศสท.) เป็นหน่วยงานหลักในการพัฒนา การส่งเสริมการเกษตรเฉพาะด้าน/สาขา ซึ่งมีกอง/สำนัก ที่ดูแลด้านวิชาการ เช่น สำนักส่งเสริม และจัดการสินค้าเกษตร (สสจ.) และกองส่งเสริมการอารักขาพืชและจัดการดินปุ๋ย (กอป.) และ ศูนย์ปฏิบัติการ สนับสนุนองค์ความรู้เฉพาะด้าน ถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีให้กับเจ้าหน้าที่ ระดับจังหวัดและอำเภอ และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกกรมส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ หน่วยงานภายในกระทรวงเกษตรฯ และเครือข่ายวิจัย ให้การสนับสนุนเทคโนโลยี การพัฒนาองค์ความรู้ และการถ่ายทอดองค์ความรู้/เทคโนโลยี ให้แก่เจ้าหน้าที่โดยการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เพื่อให้สามารถ นำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ในงานส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ พร้อมทั้ง สามารถร่วมกับหน่วยงาน วิจัยจัดทำงานวิจัย และ/หรือการทำงานวิจัยในงานประจำ (R2R) ที่สามารถแก้ไขปัญหาในพื้นที่ ได้อย่างเหมาะสม



การนิเทศงาน (Supervision)

การนิเทศงานเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อน กระตุ้นเร่งรัด และติดตามการดำเนินงานในพื้นที่ว่ามีความสำเร็จเป็นไปตามวัตถุประสงค์และมีประสิทธิผลหรือไม่ ตลอดจนเป็นการสนับสนุน การปฏิบัติงานในพื้นที่ให้สามารถแก้ไขปัญหาอุปสรรคได้อย่างรวดเร็ว มีการให้ข้อเสนอแนะเพื่อเป็น ข้อมูลในการวางแผนปฏิบัติงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยยึดหลักการนิเทศงานที่มุ่งการส่งเสริม สนับสนุนมากกว่าการควบคุมให้ทำตามคำสั่ง และการประสานบูรณาการทำงานร่วมกันทั้ง ระดับนโยบายและระดับการปฏิบัติงานในพื้นที่

โดยการนิเทศงานจะมี 2 ระดับ คือ การนิเทศงานระดับส่วนกลาง/เขต และการนิเทศ งานระดับจังหวัด

การนิเทศ Supervision

	ผู้นิเทศ	ผู้รับการนิเทศ	ประเด็นนิเทศ	วิธีการนิเทศ	ช่วงเวลานิเทศ
ส่วนกลาง / เขต	กอง / สำนัก / เขต	เกษตรจังหวัด / หัวหน้ากลุ่ม	๑. งานนโยบาย กท. และ งานตามภารกิจของกรมฯ ๒. ระบบการถ่ายทอดความรู้ และการเรียนรู้ ๓. ขั้นตอนระบบส่งเสริมการเกษตรในจังหวัด	- จัดแบ่งสายการนิเทศ ๔ เขต - ทีมละ ๕ คน (ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ/พอ.กลุ่ม/ชำนาญการพิเศษ)	ปีละ ๓ ครั้ง (๔ เดือน/ครั้ง) (ธ.ค., เม.ย. และ ส.ค.) ในปีสุดท้ายที่ ๓ หรือ ๔ ของเดือน
จังหวัด	เกษตรจังหวัด / หัวหน้ากลุ่ม	เกษตรอำเภอและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในอำเภอ	๑. งานนโยบาย กท. และ งานตามภารกิจของกรมฯ ๒. ระบบการถ่ายทอดความรู้และการปฏิบัติงานตามแผนเรียนรู้ ๓. ขั้นตอนระบบส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่	แบ่งสายนิเทศ	ปีละ ๖ ครั้ง (๒ เดือน/ครั้ง) (พ.ย., ม.ค., มี.ค., พ.ค., ก.ค. และ ก.ย.) ในปีสุดท้ายที่ ๓ หรือ ๔ ของเดือน

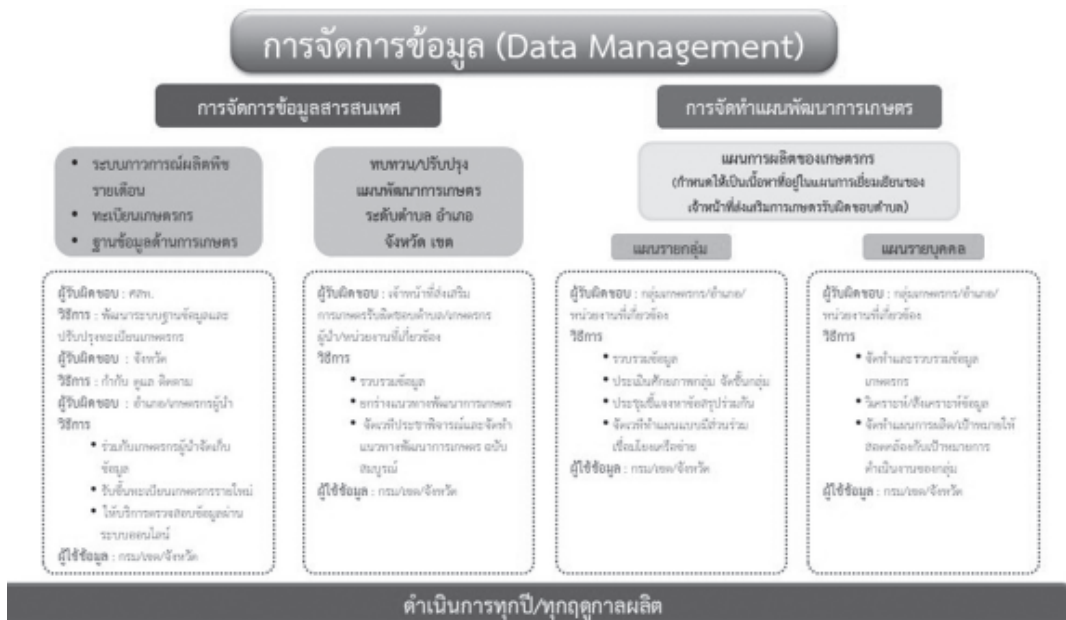
การจัดการข้อมูล (Data Management)

การทำงานส่งเสริมการเกษตรเป็นการทำงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับครัวเรือนเกษตรกร ระดับกลุ่ม ระดับตำบล และระดับเหนือขึ้นไป ซึ่งจำเป็นจะต้องให้ทุกระดับมีข้อมูลเป็นของตนเอง โดยเริ่มจากการค้นหาชนิดหรือประเภทของข้อมูลที่มีความจำเป็นต้องรู้และใช้ เพื่อให้แต่ละระดับได้มีการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และใช้ประโยชน์ในการจัดการและพัฒนา ตลอดจนการใช้ข้อมูลเพื่อเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงหรือบูรณาการร่วมกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องที่จะให้การสนับสนุน หรือใช้ข้อมูลสำหรับในการตัดสินใจของหน่วยงานต่างๆ ในการวางแผนและการพัฒนา

การจัดการข้อมูล (Data Management) แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. การจัดการข้อมูลสารสนเทศ เป็นการทำให้มีระบบจัดการฐานข้อมูลต่างๆ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนงาน/โครงการ ตลอดจนการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร ได้ตรงกับความต้องการของเกษตรกรและเหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ โดยมีการสร้างระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ที่มีมาตรฐาน รวมทั้งการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างส่วนกลางกับส่วนภูมิภาค และจัดทำเป็นสารสนเทศ สำหรับให้บริการด้านข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การจัดทำระบบภาวะการผลิตพืชรายเดือน/ทะเบียนเกษตรกร/ฐานข้อมูลด้านการเกษตร

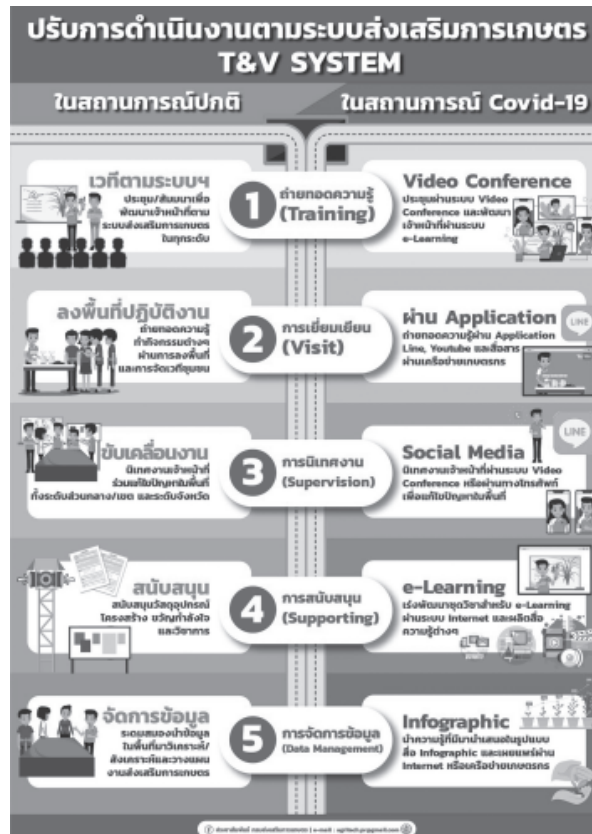
2. การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร จะทำให้การดำเนินการพัฒนาตรงกับความต้องการของเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร และไม่เกิดความซ้ำซ้อน แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ แผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และแผนการผลิตของเกษตรกร ซึ่งจะมีทั้งแผนการผลิตระดับกลุ่ม และแผนการผลิตของเกษตรกรรายบุคคล (IFPP : Individual Farm Production Plan)



ในปี 2563 ประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินงานระบบส่งเสริมการเกษตรอีกครั้ง เมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID - 19) ซึ่งเป็นโรคติดต่ออุบัติใหม่ มีการระบาดในหลายประเทศ และองค์การอนามัยโลกได้ประกาศให้การแพร่ระบาดของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) เป็นการระบาดใหญ่ อันทำให้การดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตรที่มีอยู่ในปัจจุบันต้องมีการปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์นี้ ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) แผนปฏิรูปประเทศด้านการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2561-2565 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม และแนวคิดประเทศไทย 4.0 : โมเดลขับเคลื่อนสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ได้กล่าวถึงการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้อย่างเต็มรูปแบบในการบริหารราชการแผ่นดิน และการจัดทำบริการสาธารณะ รวมถึงการบูรณาการฐานข้อมูลของหน่วยงานของรัฐเข้าด้วยกัน เพื่อการปรับสมดุลและพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ ยุกระดับงาน

บริการประชาชนสู่ความเป็นเลิศ และตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการอย่างสะดวก รวดเร็ว และโปร่งใส กล่าวโดยรวมคือกำหนดทิศทางปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล และการพัฒนา กำลังคนให้พร้อมเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและฉับพลัน

กรมส่งเสริมการเกษตรจึงได้พัฒนาและปรับวิธีการดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร โดยเน้นให้อยู่บนระบบออนไลน์ แอปพลิเคชัน การทำงานผ่าน Platform ต่าง ๆ การเข้าถึงข้อมูล ได้อย่างรวดเร็วและเป็นปัจจุบัน การประสานและให้บริการเกษตรกรด้วยวิธีการติดต่อสื่อสารและ เข้าถึงข้อมูลระยะไกล โดยยังคงยึดแนวทางของ T & V System 5 องค์ประกอบ คือ 1) การ ถ่ายทอดความรู้ (Training) 2) การเยี่ยมเยียน (Visit) 3) การสนับสนุน (Supporting) 4) การนิเทศงาน (Supervision) และ 5) การจัดการข้อมูล (Data Management) และเน้นเป้าหมายการทำงาน อย่างเป็นระบบ บูรณาการร่วมกับทุกภาคส่วนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับเกษตรกร บรรลุเป้าหมาย ในการพัฒนาเกษตรกรอย่างยั่งยืน ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และมีคุณภาพชีวิตที่ดี



โดยมีรายละเอียดวิธีการดำเนินงาน ดังนี้

การถ่ายทอดความรู้ (Training) ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID - 19)

เมื่อเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งทำให้ไม่สามารถดำเนินการถ่ายทอดความรู้ (Training) ตามวิธีการที่กำหนดไว้เดิมได้ จึงได้ปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ดังนี้

1. เวทีการประชุมเพื่อบริหาร (Meeting) การประชุมในระดับต่างๆ ของระบบส่งเสริมการเกษตรสามารถดำเนินการจัดได้เหมือนเดิม โดยใช้การประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่กรมฯ ได้จัดเตรียมไว้ให้ เช่น Video Conference, Webex เป็นต้น หรือพิจารณาใช้ Application ที่ไม่มีค่าใช้จ่าย หากหน่วยงานมีความจำเป็นต้องจัดประชุมแบบ Face to Face โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวนไม่มาก สามารถดำเนินการได้แต่ต้องมีมาตรการป้องกันอย่างเคร่งครัด เช่น จัดที่นั่งเว้นระยะห่าง จัดเตรียมเจลแอลกอฮอล์เพื่อทำความสะอาดก่อนเข้าห้องประชุม และผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนต้องสวมใส่หน้ากากอนามัย เป็นต้น ทั้งนี้ ให้พิจารณาใช้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดตามคำสั่งของผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหลัก และใช้ประกาศกรมส่งเสริมการเกษตร เรื่องมาตรการและการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดฯ ควบคู่ไปด้วยกันโดยให้หน่วยงานพิจารณาถึงการใช้มาตรการใด ๆ ต้องไม่กระทบกับประสิทธิภาพการทำงานในพื้นที่ และแนวทางปฏิบัติต้องไม่ขัดแย้งกัน

2. เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Workshop) ให้หน่วยงานเลื่อนการดำเนินการออกไปก่อน และเมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคคลี่คลายไปในทางที่ปลอดภัยแล้วให้หน่วยงานพิจารณาดำเนินการตามความเหมาะสมภายในปีงบประมาณ

3. เวทีการฝึกอบรมเฉพาะกิจ (Training) ให้หน่วยงานสนับสนุนและส่งเสริมเจ้าหน้าที่พัฒนาตนเองผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่เจ้าหน้าที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานที่บ้าน (Work From Home) และควรจัดให้มีพี่เลี้ยง (Mentoring) ในการพัฒนาข้าราชการรุ่นใหม่เพื่อให้คำปรึกษาแนะนำและสอนงาน เพื่อเสริมสร้างให้มีขีดความสามารถในการปฏิบัติงานเฉพาะทางนั้นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานและองค์กร ทั้งนี้ ในการพัฒนาความรู้ ทักษะ และสมรรถนะ สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ ลักษณะงาน สามารถศึกษาผ่านช่องทาง ดังนี้

3.1 การเรียนรู้ผ่านระบบ e-Learning จาก

3.1.1 กรมส่งเสริมการเกษตร ประกอบด้วย

- 1) หลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะนักส่งเสริมการเกษตร ระดับปฏิบัติการ
- 2) หลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะนักส่งเสริมการเกษตร ระดับ

ชำนาญการ

ระดับชำนาญการพิเศษ

3) หลักสูตรการเสริมสร้างสมรรถนะนักส่งเสริมการเกษตร

4) หลักสูตรทั่วไป

5) หลักสูตรเสริม

3.1.2 สำนักงาน ก.พ. ประกอบด้วย

1) หลักสูตรเฉพาะ

- หลักสูตรฝึกอบรมข้าราชการบรรจุใหม่

- หลักสูตรผู้นำทีมที่มีประสิทธิภาพ

2) หลักสูตรทั่วไป

- การพัฒนาองค์ความรู้

- การพัฒนาทักษะ

- การพัฒนาสมรรถนะหลักของข้าราชการพลเรือน

3.2 การเรียนรู้ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์อื่นๆ เช่น DOAE K-Station เป็นต้น

T&V System
TRAINING
การถ่ายทอดความรู้

ระบบที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคลากร ซึ่งการถ่ายทอดความรู้เป็นการพัฒนาศักยภาพของนักส่งเสริมการเกษตร ทั้งในสายสมรรถนะ วิชาการ และการบริหารจัดการโครงการ

เวทีการประชุมเพื่อบริการ • Meeting
เพื่อเรียนรู้กับศิษย์และวิทยากรด้านวิชาการเชิงบูรณาการและอเนกแบบ

- การประชุมผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่ปรึกษา ได้พัฒนาเครือข่าย
- การประชุมแบบ Face to Face
- Video Conference
- Webex Meetings
- application ที่ไม่คิดค่าใช้จ่าย
- 5-5 เว็บบอร์ด
- ไลน์แอดและสไลด์ไลน์
- สมาคมศึกษานิเทศศาสตร์

เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ • Workshop
เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากร และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวงสนทนาวิชาการ

- เรียนรู้จากสถานการณ์
- ทำแบบฝึกหัด
- วิทยากรจากสถานการณ์การดำเนินงานก่อน และเมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคคิดค้นนำไปในสายอาชีพของตัวเองแล้ว วิทยากรจากสถานการณ์การดำเนินงานขณะอยู่ในพื้นที่

เวทีการฝึกอบรมเฉพาะกิจ • Training
เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ สมรรถนะ และทัศนคติที่ดีในการทำงานของนักส่งเสริมการเกษตร

- ใช้หน่วยงานต้นแบบและส่งเสริมเจ้าอาวาส พัฒนาแอปพลิเคชันระบบสืบเสาะชนิดนี้ โบนัสและจ้าง Work From Home
- จึงไม่ยึดติดกับวิธีการพิจารณาการประเมิน สืบเสาะหาความเสียหายในเขตพื้นที่งาน

พื้นที่ ให้พิจารณาใช้มาตรการป้องกันผลกระทบและหาแนวทาง ติดตามตัวของผู้ประกอบการที่รับผิดชอบ และใช้โปรแกรมของกรมฯ ควบคุมด้วย

การเยี่ยมชม (VISIT) ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID - 19)

ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ส่งผลต่อการดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตรในทุกกระดับ จึงมีความจำเป็นต้องปรับวิธีการเยี่ยมชมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ดังกล่าว โดยมีขั้นตอนในการเยี่ยมชมเกษตรกร ดังนี้

1. การเตรียมการก่อนการเยี่ยมชม
2. การเยี่ยมชมเกษตรกร
3. การสรุปผลการเยี่ยมชม

1. การเตรียมการก่อนการเยี่ยมชม

1.1 สำนักงานเกษตรอำเภอจัดประชุมทุกวันจันทร์ ณ สำนักงานเกษตรอำเภอ (ปฏิบัติตามประกาศกรมส่งเสริมการเกษตร เรื่อง มาตรการและการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID-19) และข้อสั่งการของผู้ว่าราชการจังหวัด) หรือประชุมทางไกลผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น Line group Zoom ฯลฯ เพื่อร่วมกันสรุปผลการดำเนินงานในสัปดาห์ที่ผ่านมา และกำหนดเป้าหมายในการทำงานส่งเสริมการเกษตรที่ชัดเจน จัดลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนของงาน โดยวิเคราะห์จาก

1.1.1 สถานการณ์ ประเด็นเร่งด่วน (Hot Issue) ที่จะต้องดำเนินการในพื้นที่ ณ ช่วงเวลานั้น เช่น ภัยแล้ง การระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชการกระจายผลผลิตฯ

1.1.2 ข้อมูล คน พื้นที่ สินค้า โดยใช้ข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ ข้อมูลด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคม รวบรวมเฉพาะข้อมูลสำคัญและจำเป็นในการนำมาใช้ โดยยึดพื้นที่เป็นเป้าหมาย ในการปฏิบัติงาน

1.1.3 กลุ่มเป้าหมาย และกลไกการทำงานในพื้นที่เช่น ผู้นำเกษตรกร ผู้นำชุมชน อคม. ศพก. แปลงใหญ่ SF YSF ฯลฯ

จากนั้นนำข้อมูลมาประมวลผลโดยใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ ตามที่เหมาะสม เช่น การซ้อนทับข้อมูลแผนที่/ข้อมูลภาพ สังเคราะห์ข้อมูล ให้ได้ทิศทาง/แนวทางการทำงาน ในลักษณะกรอบแนวคิดว่า ทำไมต้องทำงานนี้ จะทำงานนี้กับใคร ใช้วิธีการใด จะต้องสื่อสารผ่านช่องทางใด หรือสื่อสารผ่านกลไกการทำงานใด ทั้งนี้ให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ชุมชน และหน่วยงานภาคีต่างๆโดยเน้นการสื่อสารและการเข้าถึงข้อมูลจากระยะไกล

1.2 สำนักงานเกษตรอำเภอจัดทำ จัดหา รวบรวมชุดองค์ความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในพื้นที่เพื่อใช้ในการเยี่ยมชมและถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกร

1.3 สำนักงานเกษตรอำเภอจัดทำแผนเยี่ยมเยียนกำหนดช่วงเวลา ประเด็นช่องทาง และวิธีการ ในการเยี่ยมเยียนประสานหน่วยงานภาคี และทำการนัดหมายเกษตรกรผ่านกลไกการทำงานในพื้นที่ เพื่อให้รับทราบกำหนดการเยี่ยมเยียนโดยทั่วถึงกัน

2. การเยี่ยมเยียนเกษตรกร

2.1 การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร และความรู้แก่เกษตรกร

2.1.1 แบบรายเดี่ยว

1) ให้ติดต่อสื่อสารกับเกษตรกรผ่านทางโทรศัพท์ผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย เช่น Line , Facebook เป็นหลัก

2) ประเด็นเร่งด่วน (Hot Issue) ให้พบปะเกษตรกรแบบ face to face

2.1.2 แบบรายกลุ่ม

1) ให้ใช้โซเชียลมีเดียต่างๆ ในการถ่ายทอดความรู้ เช่น Facebook live Line group Youtube ฯลฯ

2) หากกลุ่มเป้าหมายมีจำนวนไม่มาก สามารถจัดประชุม/อบรม ได้ให้ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันฯ

2.1.3 แบบมวลชน

1) ให้สื่อสารข้อมูลข่าวสาร ผ่านกลไกการทำงานในพื้นที่ และผู้นำชุมชน เป็นหลัก เพื่อให้ถ่ายทอดข้อมูลไปสู่เกษตรกร

2) ใช้หอกระจายข่าวในชุมชนเป็นช่องทางหนึ่ง ในการสื่อสารข้อมูลสู่เกษตรกรในพื้นที่

2.2 การให้บริการและแก้ไขปัญหาทางการเกษตร

2.2.1 สร้างการรับรู้ให้เกษตรกรหลีกเลี่ยงการมาใช้บริการที่สำนักงานฯ โดยให้มีการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ เช่น Farm book ในการปรับปรุงข้อมูลทะเบียนเกษตรกร

2.2.2 ให้ใช้ช่องทางโทรศัพท์ โซเชียลมีเดียต่างๆ เช่น Line, Facebook ในการให้คำปรึกษา แนะนำ การทำการเกษตร

2.2.3 การให้บริการเกษตรกรที่สำนักงานเกษตรอำเภอและสำนักงานเกษตรจังหวัดจะต้องดำเนินการตามมาตรการป้องกันฯ อย่างเคร่งครัด

1) ลงชื่อเกษตรกรที่เข้าใช้บริการทุกครั้ง (ระบุวันที่ใช้บริการ ชื่อ-นามสกุล ที่อยู่ เบอร์โทร และอื่น ๆ)

2) จัดเจลแอลกอฮอล์ หรือสบู่ สำหรับล้างมือให้เกษตรกรล้างมือ ก่อนเข้ารับบริการ

- 3) ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรสวมหน้ากากอนามัยเมื่อเข้ามาใช้บริการที่สำนักงานฯ
- 4) จัดเจ้าหน้าที่เพื่อวัดอุณหภูมิของเกษตรกรก่อนเข้ารับบริการ
- 5) ดำเนินการให้บริการตามมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) อย่างเคร่งครัด
- 6) กำหนดจำนวนเกษตรกรที่เข้ารับบริการในแต่ละวัน ตามความเหมาะสมของแต่ละหน่วยงาน

3. การสรุปผลการเยี่ยมชม

3.1 ติดตามผลการเยี่ยมชมเกษตรกร ผ่านกลไกการทำงานในพื้นที่หรือใช้ช่องทางโทรศัพท์ และโซเชียลมีเดียต่าง ๆ เช่น Line , Facebook live ฯลฯ

3.2 เจ้าหน้าที่สำนักงานเกษตรอำเภอ ร่วมกันสรุปบทเรียนการเยี่ยมชม โดยใช้หลักวิธี AAR (After Action Review) เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา และหาความต้องการสนับสนุนจากสำนักงานเกษตรจังหวัด

3.3 สำนักงานเกษตรอำเภอ/จังหวัด สะท้อนปัญหา และความต้องการสนับสนุนที่ได้จากการเยี่ยมชมในเวทีการประชุม Video Conference ให้หน่วยงานในส่วนกลางรับทราบ และช่วยในการแก้ไขปัญหา



การนิเทศงาน (SUPERVISION) ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID - 19)

การนิเทศงานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID - 19) แบ่งเป็นระดับส่วนกลาง/สสก. ระดับจังหวัด และการนิเทศงานเฉพาะกิจ โดยมีรายละเอียดของการนิเทศงาน ดังนี้

1. การเตรียมการนิเทศงาน

1.1 ระดับส่วนกลาง/สสก. ส่วนกลางจัดแบ่งทีมและจัดทำคำสั่งแต่งตั้งทีมนิเทศงาน จำนวน 6 ทีม ทีมละ 6 คนประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรที่ 1 - 6 ผู้เชี่ยวชาญ ผู้อำนวยการกลุ่ม (ส่วนกลาง) ผู้อำนวยการกลุ่มยุทธศาสตร์และสารสนเทศ (สสก.) ผู้ประสานงานระบบส่งเสริมการเกษตร (สสก.) และผู้แทนกองแผนงาน หรือกองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร โดยเป็นผู้นิเทศงานเกษตรจังหวัดและหัวหน้ากลุ่ม

1.2 ระดับจังหวัด จังหวัดจัดแบ่งทีมและจัดทำคำสั่งแต่งตั้งทีมนิเทศงานตามความเหมาะสม โดยเกษตรจังหวัดและหัวหน้ากลุ่ม เป็นผู้นิเทศงานเกษตรอำเภอและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในอำเภอโดย ลงพื้นที่ทุกอำเภอ

1.3 การนิเทศงานเฉพาะกิจ โดยจัดทีมเฉพาะกิจเมื่อมีเหตุการณ์จำเป็นต้องมีการแก้ไขเร่งด่วน

2. ประเด็นการนิเทศงานทั้งในระดับส่วนกลาง/สสก.และระดับจังหวัด มีประเด็นการนิเทศงาน ดังนี้

2.1 ประเด็นหลักตามแนวทางการดำเนินงานกรมส่งเสริมการเกษตร

2.2 การขับเคลื่อนระบบส่งเสริมการเกษตร

2.3 งานเร่งด่วนที่สำคัญ

สำหรับประเด็นการนิเทศงานเฉพาะกิจคือประเด็นเนื้อหาที่ต้องมีการแก้ไขเร่งด่วนในขณะนั้น เช่น การจัดการองค์ความรู้ให้กับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับตลาดเกษตรกร การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรเชิงพื้นที่ เป็นต้น

3. การดำเนินการนิเทศงาน

3.1 ระดับส่วนกลาง/สสก.ดำเนินการผ่านระบบ Video Conference

3.1.1 ทีมนิเทศงานรับฟังสถานการณ์ความก้าวหน้าการดำเนินงาน รวมทั้งปัญหาอุปสรรค

3.1.2 ทีมนิเทศงานร่วมกันวิเคราะห์ สรุปความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค ในการดำเนินงาน เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา และช่วยสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงานในพื้นที่

3.2 ระดับจังหวัด ดำเนินการนิเทศแบบ face to face (ปฏิบัติตามมาตรการ), Application : Line, Zoom, โปรแกรม Webex หรืออื่นๆ

3.3 การนิเทศงานเฉพาะกิจ ดำเนินการนิเทศผ่านระบบ Video Conference, แบบ face to face (ปฏิบัติตามมาตรการ), Application : Line, Zoom, โปรแกรม Webex หรืออื่นๆ
ทั้งนี้ วิธีการนิเทศควรเลือกใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความเหมาะสมเช่น การนิเทศงานกลุ่มเล็กหรือ มีความจำเป็นต้องลงพื้นที่ที่สามารถเลือกใช้วิธีการนิเทศแบบ face to face โดยปฏิบัติตามมาตรการอย่างเคร่งครัด หรือผ่านช่องทางออนไลน์อื่น สำหรับการนิเทศงานกลุ่มใหญ่ควรเลือกใช้วิธีการนิเทศผ่านช่องทางออนไลน์ เป็นต้น

4. ระยะเวลาดำเนินการ

4.1 ระดับส่วนกลาง/สสจ. ดำเนินการปีงบประมาณละ 3 ครั้ง คือ เดือนมกราคม พฤษภาคมและเดือนสิงหาคม

4.2 ระดับจังหวัดดำเนินการปีงบประมาณละ ๖ ครั้งคือ เดือนพฤศจิกายน มกราคม มีนาคม พฤษภาคม กรกฎาคม และเดือนกันยายน

4.3 การนิเทศงานเฉพาะกิจขึ้นอยู่กับความจำเป็นและประเด็นเร่งด่วนที่ต้องมีการแก้ไขในเชิงหลักวิชาการเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะส่งผลต่อการดำเนินงานในภาพรวมขององค์กร

5. การรายงานผล

5.1 ระดับส่วนกลาง/สสจ.

5.1.1 ทีมนิเทศงานส่วนกลาง/สสจ. จัดทำรายงานผลการนิเทศงานตามแบบฟอร์มที่กำหนด ส่งกองแผนงานภายใน ๕ วัน หลังจากการนิเทศงานเสร็จสิ้น

5.1.2 กองแผนงาน สรุปผลการนิเทศงานเสนอผู้บริหารกรมส่งเสริมการเกษตรและผู้เกี่ยวข้อง

5.1.3 คณะทำงานด้านการนิเทศงาน นำเสนอผลต่อคณะกรรมการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร

5.2 ระดับจังหวัด ทีมนิเทศงานของจังหวัดรายงานผลการนิเทศงานต่อเกษตรจังหวัด

5.3 การนิเทศงานเฉพาะกิจ ทีมนิเทศงานเฉพาะกิจรายงานผลการนิเทศงานต่อผู้เกี่ยวข้อง

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับการนิเทศงาน

6.1 เจ้าหน้าที่ทุกระดับในทุกจังหวัดได้รับการนิเทศงานทำให้มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร

6.2 เจ้าหน้าที่ที่สามารถปฏิบัติงานไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้รับการสนับสนุนและช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ อย่างรวดเร็วและถูกต้อง

6.3 การดำเนินงานตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ งานตามภารกิจของกรมส่งเสริมการเกษตรการขับเคลื่อนระบบส่งเสริมการเกษตร และงานเร่งด่วนที่สำคัญบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

6.4 เจ้าหน้าที่ผู้รับภาระงานได้รับขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน

การนิเทศงาน(Supervision)ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID- 19)

	ผู้นิเทศ	ผู้รับการนิเทศ	ประเด็นนิเทศ	วิธีการนิเทศ	ช่วงเวลานิเทศ	การรายงานผล
ส่วนกลาง/สสค.	1.ผอ.สสค. 2.คท. 3.ผอ.กลุ่ม (ส่วนกลาง) 4.ผอ.กลุ่มผู้เช่า (สสค.) 5.ผู้ประสานระบบ TSV (สสค.) 6.ผู้เขียน คสม./คท.	1.เกษตรจังหวัด 2.หัวหน้ากลุ่ม	1. ประเมินพัฒนาผลการดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร 2. การขับเคลื่อนระบบส่งเสริมการเกษตร 3. งานเร่งด่วนที่สำคัญ	แบ่งตามนิเทศชน 6 ครั้ง - ระบบ Video Conference	วันละ 3 ครั้ง (จันทร์, พุธ, ศุกร์)	- วันนิเทศคำชมเชยมอบรางวัลใน 5 วัน - คสม.สรุปสสม. มท.สสค. และผู้ให้รางวัล - คสม.ทำรายงานนิเทศงานมอบรางวัล สสค.ภาคพื้นที่ศึกษา
จังหวัด	1.เกษตรจังหวัด 2.หัวหน้ากลุ่ม	1.เกษตรอำเภอ 2.เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่	1. ประเมินพัฒนาผลการดำเนินงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร 2. การขับเคลื่อนระบบส่งเสริมการเกษตร 3. งานเร่งด่วนที่สำคัญ	แบ่งตามนิเทศชน - นิเทศแบบ face to face (ผู้ให้คำชมเชย) - Application : Line,Zoom, ฯลฯ - ไปตาม Webo, ฯลฯ	วันละ 6 ครั้ง (จันทร์, แด, อังคาร, พุธ, พฤ, ศุกร์)	วันนิเทศคำชมเชยมอบรางวัลจังหวัด
เฉพาะกิจ	ทีมเฉพาะกิจ	เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตรทุกระดับ	ประเด็นเฉพาะที่ถือมีการแก้ไขปัญหาในขณะนั้น	- นิเทศแบบ face to face (ผู้ให้คำชมเชย) - ระบบ Video Conference - Application : Line,Zoom, ฯลฯ - ไปตาม Webo, ฯลฯ	ขึ้นอยู่กับความจำเป็นและประเด็นเร่งด่วนจัดให้มีการนิเทศ	วันนิเทศคำชมเชยมอบรางวัลให้รางวัล

หมายเหตุ : วิธีการนิเทศควรเลือกใช้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความสะดวกของพื้นที่ การนิเทศสามารถมีทั้งวิธีส่วนตัวเป็นครั้งคราวและใช้วิธีการนิเทศแบบ face to face โดยปฏิบัติตามหลักการอย่างเคร่งครัดที่สนับสนุนการดำเนินงานในด้านการนิเทศงานกลุ่มผู้เช่าหรือการนิเทศงานผู้ให้รางวัลการนิเทศภาคพื้นที่ศึกษา

การสนับสนุน (Supporting) ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID - 19)

การสนับสนุน (Supporting) เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานส่งเสริมและพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรให้มีกำลังใจ สมรรถนะ มีระบบวิธีการทำงาน และที่สำคัญคือต้องจัดให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีเครื่องมืออุปกรณ์อาคารสถานที่ และยานพาหนะให้พร้อมสมบูรณ์ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นกำลังหลักในการปฏิบัติงานกับเกษตรกร เป็นที่เชื่อถือยอมรับในขีดความสามารถและมีพลังที่จะขับเคลื่อนการปฏิรูปภาคการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ระบบสนับสนุนนี้ ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนย่อย คือ 1) การสนับสนุนด้านโครงสร้าง อุปกรณ์ และการสร้างขวัญกำลังใจ 2) การสนับสนุนด้านวิชาการ

1) การสนับสนุนด้านโครงสร้าง อุปกรณ์ และการสร้างขวัญกำลังใจ

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) จึงได้มีการปรับการสนับสนุนด้านโครงสร้าง อุปกรณ์ เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและการสร้างขวัญกำลังใจดังนี้

- การจัดสรรงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานในช่วงการระบาดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19)

- ข้อมูลองค์ความรู้ ระเบียบ หลักเกณฑ์ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งได้รวบรวมไว้ในเว็บไซต์หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่ออำนวยความสะดวกให้บุคลากรสืบค้นได้อย่างรวดเร็วสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามระเบียบ ได้แก่ ระเบียบงานคลัง งานสารบรรณ การเขียนโครงการ ข้อมูลการจัดทำผลงานเลื่อนระดับ ฯลฯ

- การสร้างขวัญกำลังใจ ได้แก่ ระบบถือจ่ายอิเล็กทรอนิกส์การรายงานตัว Online การส่งเอกสารประกอบการคัดเลือกบุคคลเข้ารับการประเมินผลงานเพื่อเลื่อนและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในระดับสูงขึ้นผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์การลาราชการผ่านระบบ HRD ฯลฯ



2) การสนับสนุนด้านวิชาการ

การปฏิบัติงานระบบส่งเสริมการเกษตรในสถานการณ์การระบาดของไวรัส Covid-19 เจ้าหน้าที่ มีความจำเป็นต้องปรับตัวในการส่งเสริมการเกษตรเพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการการผลิต คัศรุพีซ ผลผลิต จัดการหลังการเก็บเกี่ยว แปรรูปและบริหารจัดการตลาดสินค้าเกษตร ตลอดจนการบริหารงานองค์กรเกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งนี้เจ้าหน้าที่จะต้องสามารถ นำวิชาการต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการบริหารจัดการส่งต่อสู่เกษตรกรอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นประโยชน์สูงสุดโดยมีกระบวนการในการสนับสนุนวิชาการเพื่อการปฏิบัติงานระบบส่งเสริมการเกษตร มีขั้นตอนดังนี้

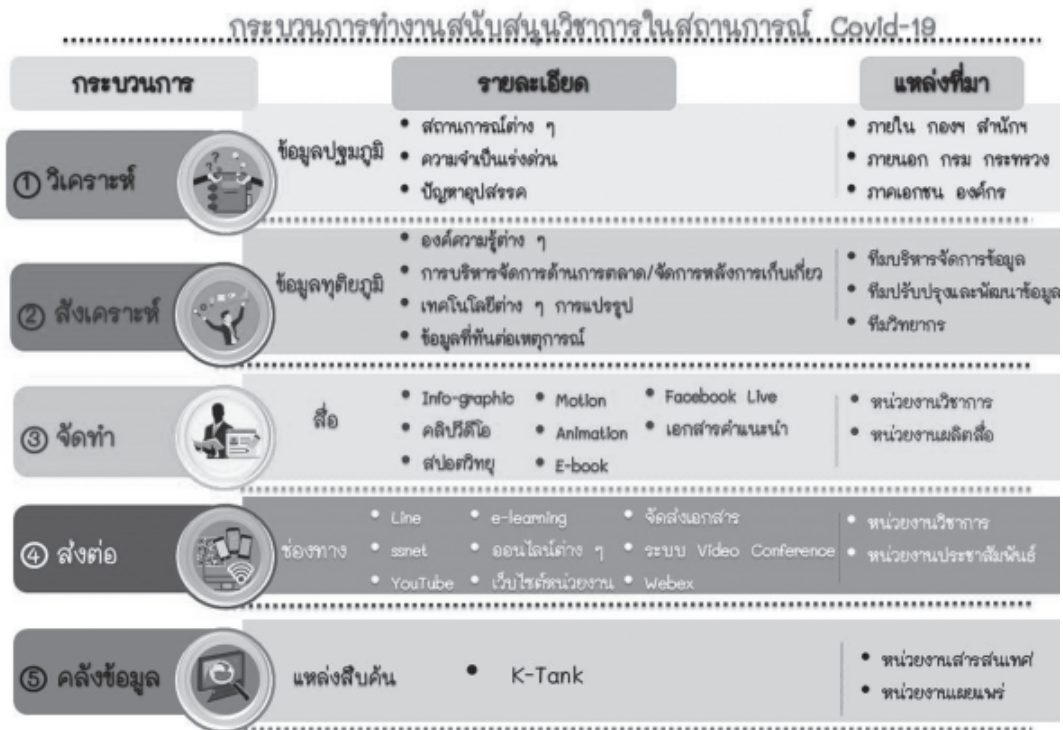
1. การวิเคราะห์ เป็นการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ณ สถานการณ์ขณะนั้น ๆ โดยคำนึงถึงความจำเป็นเร่งด่วน ปัญหาอุปสรรค และความสัมพันธ์ของข้อมูลต่าง ๆ เช่น ข่าวสาร สถานการณ์การผลิต การระบาดของคัศรุพีซการจัดการดินปุ๋ยการตลาด สินค้า การลงทุน นโยบายภาครัฐ และเหตุเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน โดยมีแหล่งที่มาของข้อมูลจากหลายแหล่ง ทั้งภายในกรมส่งเสริมการเกษตรซึ่งมีหน่วยงานหลักเป็นแหล่งรวมข้อมูลด้านวิชาการ ได้แก่ สำนักส่งเสริมและจัดการสินค้าเกษตร กองส่งเสริมอารักขาพืชและจัดการดินปุ๋ย กองพัฒนาเกษตรกร และกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ตลอดจนหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานภายนอกกรมส่งเสริมการเกษตรและภายนอกกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ประกอบด้วยหน่วยงานที่มีข้อมูลวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อระบบการส่งเสริมการเกษตร ตลอดจนองค์กรอิสระและภาคเอกชน ซึ่งแหล่งข้อมูลที่มีความสำคัญโดยเฉพาะด้านการตลาด และข้อมูลด้านนวัตกรรมและเทคโนโลยีต่าง ๆ เป็นต้น

2. การสังเคราะห์ เป็นการนำข้อมูลปฐมภูมิ มาจำแนก แยก แยะ ประมวลผล และเรียบเรียงให้เป็นข้อมูลทุติยภูมิ เกิดเป็นองค์ความรู้ต่าง ๆ เช่น การบริหารจัดการด้านคัศรุพีซ การจัดการดินและปุ๋ย การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การบริหารจัดการการตลาด และการบริหารจัดการองค์กรเกษตรกร เป็นต้น รวมไปถึงเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ ณ ขณะนั้น โดยข้อมูลจากการสังเคราะห์นี้จะต้องเป็นข้อมูลที่ทันต่อสถานการณ์สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง โดยการสังเคราะห์ข้อมูลจัดมีที่มหาวิทยาลัยเป็นผู้ให้ข้อมูลด้านวิชาการที่ถูกต้อง เพื่อให้ทีมบริหารจัดการข้อมูลจนได้เป็นข้อมูลทุติยภูมิ และมีทีมงานปรับปรุงและพัฒนาข้อมูลเป็นผู้ทำการปรับปรุงให้ข้อมูลมีความทันต่อเหตุการณ์อยู่เสมอ

3. การจัดทำ เป็นขั้นตอนการจัดทำข้อมูลวิชาการให้อยู่ในรูปแบบสื่อต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาการ มีความชัดเจนในการสื่อสาร เข้าใจง่าย ทันสมัย เช่น Info-graphic คลิปวีดีโอ สปอตวิทยุ Motion Animation E-book การถ่ายทอดสด และจัดทำเล่มเอกสารคำแนะนำ โดยการจัดทำสื่อต่าง ๆ สามารถดำเนินการจากหน่วยงานวิชาการเอง และหน่วยงานที่ผลิตสื่อโดยตรง

4. การส่งต่อ เป็นช่องทางในการนำสื่อเนื้อหาวิชาการเพื่อการส่งเสริมการเกษตรเผยแพร่สู่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงาน ซึ่งมีหลากหลายช่องทางที่มีความเหมาะสมต่อชนิดของสื่อและเนื้อหาวิชาการที่แตกต่างกัน จำเป็นต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการสื่อสาร เช่น การส่งผ่านออนไลน์ SSNET YouTube ประชุมทางไกล e-learning เว็บไซต์หน่วยงาน Line Groupระบบ Video Conference การจัดส่งเอกสาร และ WebEx ซึ่งการส่งต่อสื่อจะกระทำโดยหน่วยงานวิชาการเอง และ/หรือหน่วยงานประชาสัมพันธ์ได้

5. คลังข้อมูล เป็นแหล่งจัดเก็บข้อมูลองค์ความรู้ด้านวิชาการต่าง ๆ เพื่อความสะดวกในการใช้ข้อมูลของเจ้าหน้าที่ในส่วนภูมิภาค ได้แก่ K - Tank ที่ดูแลรับผิดชอบการนำส่งข้อมูลเข้าสู่ระบบโดยศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร



การจัดการข้อมูล (DATA MANAGEMENT) ภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID - 19)

การจัดการข้อมูลในงานส่งเสริมการเกษตรแบ่งเป็น 2 ส่วนหลักๆ คือ 1) การจัดการข้อมูลสารสนเทศ และ 2) การจัดการข้อมูลแผนพัฒนาการเกษตร โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การจัดการข้อมูลสารสนเทศ

การจัดการข้อมูลสารสนเทศ เป็นกระบวนการในการจัดการข้อมูลสารสนเทศให้มีความถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน ในรูปแบบที่เหมาะสมกับการใช้งานสามารถเข้าถึงได้สะดวก รวดเร็วทันต่อความต้องการเพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน จำเป็นต้องมีการจัดการข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ การจัดเก็บและตรวจสอบข้อมูล การจัดทำเป็นสารสนเทศ และการเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศโดยได้กำหนดผู้รับผิดชอบในการดำเนินการ ดังนี้

ส่วนกลาง (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร)

กระบวนการ/วิธีการ

1. พัฒนาและปรับปรุงระบบสารสนเทศให้รองรับกับสถานการณ์และสอดคล้องกับเทคโนโลยีและนวัตกรรม สามารถสนับสนุนการกำหนดนโยบาย และการตัดสินใจ ได้แก่ ระบบข้อมูลทะเบียนเกษตรกร (ทบก.) ระบบข้อมูลภาวะการผลิตพืชระดับตำบล (รด.) ระบบข้อมูลเกษตรกรผู้ประสพภัยพิบัติด้านพืช และระบบบริการข้อมูลแผนที่ส่งเสริมการเกษตร เป็นต้น
2. พัฒนาและปรับปรุงระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ให้มีประสิทธิภาพ ผู้ใช้งานทุกระดับสามารถเข้าถึงข้อมูลได้สะดวกและรวดเร็ว โดยการนำระบบ Cloud มาใช้งาน เป็นการเชื่อมต่อกับศูนย์ข้อมูลคอมพิวเตอร์ (Data Center) ของผู้ให้บริการที่มีมาตรฐานและความปลอดภัยสูง
3. ส่งเสริม และสนับสนุนการนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนางาน เพื่อปรับเปลี่ยนสู่องค์กรดิจิทัล อาทิ การนำระบบยืนยันตัวตน สำหรับตรวจสอบผู้ใช้งานระบบเครือข่าย และกำหนดสิทธิการใช้งาน เพื่อป้องกันความปลอดภัยของข้อมูล
4. จัดทำชุดข้อมูลเปิดภาครัฐ (Open Data) ขององค์กร ขึ้นเผยแพร่สู่สาธารณะ ผู้ใช้บริการสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดนวัตกรรมได้
5. เชื่อมโยงข้อมูลทั้งภายในและภายนอกองค์กรในรูปแบบดิจิทัล (Big Data) สามารถนำมาวิเคราะห์จัดทำระบบบริการแบบเฉพาะเจาะจงสำหรับเกษตรกรเป็นรายบุคคล (Personalized Service) ระบบบริการข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศในการทำเกษตรสมัยใหม่ (Smart Farm) เป็นต้น

เขต/จังหวัด

กระบวนการ/วิธีการ

1. ตรวจสอบข้อมูลในระบบสารสนเทศของกรมส่งเสริมการเกษตรให้มีคุณภาพสามารถนำมาใช้ได้ทันที
2. รวบรวม และจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศทั้งภายในและภายนอกในรูปแบบดิจิทัล
3. จัดทำข้อมูลสารสนเทศตามสถานการณ์ในภาพรวมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล
4. วิเคราะห์ ใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศที่จัดทำ
5. เผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศในรูปแบบดิจิทัล ผู้ใช้บริการสามารถนำไปพัฒนา

ต่อยอดได้



พัฒนาการระบบส่งเสริมการเกษตร

เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม

อำเภอ

กระบวนการ/วิธีการ

1. บันทึก และปรับปรุงข้อมูลในระบบสารสนเทศของกรมส่งเสริมการเกษตรให้ถูกต้อง ครบถ้วน เป็นปัจจุบัน ตามระยะเวลาที่กำหนด
2. รวบรวม และจัดเก็บข้อมูลสารสนเทศทั้งภายในและภายนอกในรูปแบบดิจิทัล
3. จัดทำข้อมูลสารสนเทศตามสถานการณ์ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล
4. วิเคราะห์ ใช้ประโยชน์จากข้อมูลสารสนเทศที่จัดทำ
5. เผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศในรูปแบบดิจิทัล ผู้ใช้บริการสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดได้

การจัดการข้อมูลสารสนเทศ



การขึ้นทะเบียนและปรับปรุงทะเบียนเกษตรกร ปี 2563

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

กรมส่งเสริมการเกษตรได้จัดทำแนวทางและวิธีการปรับปรุงทะเบียนเกษตรกร ปี 2563 ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เพื่อลดความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 จากการรวมตัวของประชาชนจำนวนมากโดยปรับลดกระบวนการการปรับปรุงทะเบียนและขึ้นทะเบียนเกษตรกร ให้มีความสะดวก รวดเร็ว ลดการรวมตัวกันของเกษตรกรที่จะมาติดต่อขอปรับปรุงข้อมูลทะเบียนเกษตรกรที่สำนักงานเกษตรอำเภอ และลดความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) โดยมีวิธีการ ดังนี้

1. กรณีรายใหม่ แปลงใหม่ หรือ รายเดิม แปลงใหม่ ให้เกษตรกรกรอกแบบฟอร์มการขึ้นทะเบียนเกษตรกร (ทบก.01) โดยสามารถดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ที่ <http://farmer.doae.go.th> กรอกข้อมูลตามแบบฟอร์ม ทบก.01 พร้อมลงวันที่กรอกแบบฟอร์ม และรวบรวมแบบฟอร์มไว้ที่ผู้นำชุมชน เพื่อจัดส่งข้อมูลให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรบันทึกเข้าในระบบ เพื่อดำเนินการในขั้นตอนถัดไป

2. กรณีรายเดิม แปลงเดิม เกษตรกรสามารถปรับปรุงทะเบียนเกษตรกรผ่านแอปพลิเคชัน Farmbook ได้ด้วยตนเอง กรณีที่ไม่สามารถปรับปรุงข้อมูลทะเบียนเกษตรกรผ่านแอปพลิเคชันดังกล่าวได้ให้เกษตรกรดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ที่ <http://farmer.doae.go.th> กรอกข้อมูลตามแบบฟอร์ม ทบก.01 พร้อมลงวันที่กรอกแบบฟอร์ม และรวบรวมแบบฟอร์มไว้ที่ผู้นำชุมชน เพื่อจัดส่งข้อมูลให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรบันทึกเข้าในระบบ เพื่อดำเนินการในขั้นตอนถัดไป ทั้งนี้ เกษตรกรที่ปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน ยางพารา สับปะรด โรงงานอ้อยโรงงาน และกาแฟ จะต้องผ่านการตรวจสอบตามคู่มือการขึ้นทะเบียนและปรับปรุงทะเบียนเกษตรกรจึงจะถือว่าเป็นเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรโดยสมบูรณ์

3. กรณีเกษตรกรต้องการปรับปรุงข้อมูลสมาชิกในครัวเรือน สามารถปรับปรุงทะเบียนเกษตรกรผ่านแอปพลิเคชัน Farmbook ได้ด้วยตนเอง กรณีที่ไม่สามารถปรับปรุงข้อมูลสมาชิกในครัวเรือนผ่านแอปพลิเคชันดังกล่าวได้ ให้เกษตรกรดาวน์โหลดแบบฟอร์มได้ที่ <http://farmer.doae.go.th> กรอกข้อมูลตามแบบปรับปรุงข้อมูลของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกร และรวบรวมแบบฯ ไว้ที่ผู้นำชุมชน เพื่อจัดส่งข้อมูลให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรบันทึกเข้าในระบบ

กระบวนการขึ้นทะเบียนและปรับปรุงทะเบียนเกษตรกร ปี 2563 (Covid-19)

	วิธีการขึ้นทะเบียน	หลักฐานประกอบการขึ้นทะเบียน	การตรวจสอบ		การรับรองข้อมูล
			พืชเศรษฐกิจ	พืชทั่วไป	
รายใหม่ / รายเดิม แปลงใหม่	กรอกแบบ ทบก.01 ส่งผู้นำชุมชน	- สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน - สำเนาทะเบียนบ้าน - สำเนาเอกสารสิทธิ์ที่ดิน	จับพิกัด GPS หรือ วาดแปลง หรือ ตรวจสอบพื้นที่จริง	จับพิกัด GPS หรือ วาดแปลง หรือ ตรวจสอบพื้นที่จริง	เกษตรกรลงนาม
รายเดิม	Farmbook กรอกแบบ ทบก. 01 ส่งผู้นำชุมชน	-	ติดประกาศ 3 วัน	ติดประกาศ 3 วัน -	เกษตรกรลงนาม

หมายเหตุ : พืชเศรษฐกิจมี 8 ชนิด ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ปาล์มน้ำมัน ยางพารา สับปะรดโรงงาน อ้อยโรงงาน และกาแฟ



การจัดเก็บและรายงานข้อมูลภาวะการผลิตพืชระดับตำบล (สท.) ในสถานการณ์ COVID-19

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID - 19) ส่งผลกระทบต่อการสำรวจ จัดเก็บและรายงานข้อมูลของเจ้าหน้าที่ในพื้นที่เพื่อลดความเสี่ยงในการเดินทางไปสำรวจและจัดเก็บข้อมูลในพื้นที่ จึงได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการได้มาของข้อมูลสถานการณ์การผลิตโดยเจ้าหน้าที่ไม่ต้องออกสำรวจพื้นที่ภาคสนาม โดยมีแนวทางการดำเนินงานใน 2 รูปแบบ สามารถดำเนินการร่วมกัน ดังนี้

แนวทางที่ 1 การวิเคราะห์และแปลผลพื้นที่เพาะปลูกพืชเศรษฐกิจที่สำคัญจากภาพถ่ายดาวเทียม โดยใช้ข้อมูลจากระบบติดตามสถานการณ์การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจของประเทศไทย จากข้อมูลดาวเทียม สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) (<https://ecoplant.gistda.or.th>) เพื่อนำข้อมูลจากระบบดังกล่าว มาสนับสนุนการรายงานข้อมูล รต. ใน 4 ชนิดพืช ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อ้อยโรงงาน และมันสำปะหลัง โดยจะมีรายงานการวิเคราะห์และแปลผลภาพถ่ายดาวเทียมทุก 15 วัน สามารถจำแนกข้อมูลการเพาะปลูกเป็นรายตำบล ประกอบด้วยข้อมูล พื้นที่ปลูกพืช (ไร่) และคาดการณ์ผลผลิต (ตัน) โดยวิเคราะห์จากวันที่เริ่มปลูก

กระบวนการดำเนินการ*

1. เข้าสู่เว็บไซต์ <https://ecoplant.gistda.or.th>
2. คลิกเลือกช่วงเวลาเพาะปลูกที่แปลผลภาพถ่ายดาวเทียม
3. คลิกเลือกชนิดพืช (ข้าวข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ อ้อยโรงงาน และมันสำปะหลัง)
4. คลิกที่เครื่องมือดาวนโหลด
5. คลิกที่รายการ Report by Province (*.xlsx) เลือกจังหวัดที่ต้องการ คลิกปุ่มดาวนโหลด
6. เปิดไฟล์ Excel ที่ดาวนโหลด จะแสดงรายงานข้อมูลพื้นที่ปลูกพืชและคาดการณ์ผลผลิตจากดาวเทียม ตามวันที่เริ่มปลูกเป็นรายตำบล ความถี่ทุก 15 วัน

*ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก คู่มือการดาวนโหลดข้อมูลจากระบบติดตามสถานการณ์การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจฯ

แนวทางที่ 2 การประเมินการผลิตและการเก็บเกี่ยวสินค้าเกษตรจากปฏิทินการผลิตสินค้าเกษตรจำแนกรายชนิดสินค้า เป็นรายตำบลในแต่ละเดือนโดยจำแนกเป็น 2 กรณี

1. กรณีไม่มีภัยพิบัติทางธรรมชาติ เจ้าหน้าที่สามารถประเมินสถานการณ์การผลิตได้จากปฏิทินการผลิตสินค้าเกษตรรายเดือน ดังนี้
 - 1.1 ประเมินเนื้อที่ปลูกใหม่ และเนื้อที่เก็บเกี่ยว ของสินค้าเกษตรแต่ละชนิด ณ เดือนนี้มีการปลูก/เก็บเกี่ยวไปแล้วเป็นเนื้อที่ร้อยละเท่าใดจากเนื้อที่ทั้งหมดที่ทำการเกษตรของตำบลที่ตนรับผิดชอบ

1.2 ข้อมูลปริมาณผลผลิต ประเมินได้จากผลผลิตเฉลี่ยของสินค้าเกษตรชนิดนั้นๆ

1.3 เนื้อที่โค่นทิ้ง และราคาสินค้าเกษตรได้จากการสอบถามเกษตรกรทั้งนี้ เพื่อการให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความถูกต้องแน่นอน อาจสุ่มสอบถามข้อมูลจากผู้นำชุมชนและเกษตรกรผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ต่างๆ เช่น ไลน์ แมสเซนเจอร์ ประกอบวิเคราะห์ประเมินสถานการณ์และบันทึกในระบบต่อไป

2. กรณีมีภัยพิบัติทางธรรมชาติ เจ้าหน้าที่สามารถได้ข้อมูลจากการสอบถามผู้นำชุมชนในการสำรวจความเสียหายเบื้องต้นว่า เนื้อที่เสียหาย เนื้อที่ปลูกซ่อม ผลผลิต และมูลค่าผลผลิตเสียหายเท่าใด

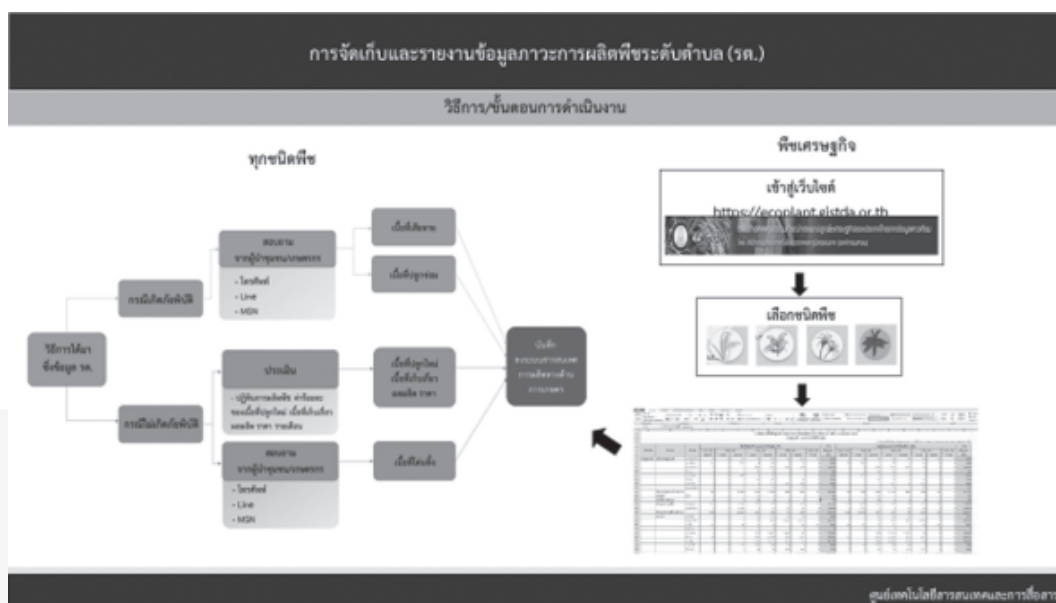
วิธีการได้มาของข้อมูลที่จัดเก็บ

ข้อมูลที่จัดเก็บ	เนื้อที่ปลูกใหม่	เนื้อที่เสียหาย	เนื้อที่โค่นทิ้ง	เนื้อที่ปลูกซ่อม	เนื้อที่เก็บเกี่ยว	ผลผลิต	ราคา
การได้มาของข้อมูล	2 / 1	1 / 2	1 / 2	1 / 2	2 / 1	3	2 / 1

- หมายเหตุ :
- 1 หมายถึง การสอบถามจากผู้นำชุมชน และเกษตรกร
 - 2 หมายถึง การประเมินจากปฏิทินการผลิตพืชของตำบลและประสบการณ์ของผู้จัดเก็บข้อมูล
 - 3 หมายถึง การประเมินจากผลผลิตเฉลี่ยของสินค้าเกษตรแต่ละชนิดในพื้นที่เลขตัวแรกเป็นวิธีการได้มาของข้อมูลที่แนะนำให้ดำเนินการก่อน

กระบวนการจัดเก็บและรายงานข้อมูลภาวะภาวะการผลิตพืชระดับตำบล (รต.)

ในสถานการณ์โควิด-19



2) การจัดการแผนพัฒนาการเกษตร

การทบทวน/ปรับปรุงแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบลและอำเภอ

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานในทุกระดับ จึงมีความจำเป็นต้องมีการทบทวนและปรับปรุงการแผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ และระดับตำบลให้เป็นปัจจุบันและเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม

เกษตรอำเภอ เจ้าหน้าที่เกษตรตำบล และผู้ที่รับผิดชอบในการจัดทำแผนรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิที่สำคัญและต้องใช้ในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ/ตำบล ทั้งข้อมูลจากระบบฐานข้อมูลของกรมส่งเสริมการเกษตรและจากหน่วยงานอื่น ๆ รวมทั้งข้อมูลในพื้นที่ และสินค้า หรืออาจจะพิจารณาในลักษณะที่เป็นข้อมูลด้านกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคม

2. วิเคราะห์ผลกระทบจาก COVID-19 และตรวจสอบ/ทบทวนแผน

ทีมงานของอำเภอ โดยเกษตรอำเภอเป็นหัวหน้าทีม ร่วมกับเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลทุกคนวิเคราะห์และทบทวนแผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอและระดับตำบล และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รวบรวม/จัดเก็บ รวมถึงข้อมูลจากทุกตำบล มาตรวจสอบความถูกต้อง สมบูรณ์ เป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับสถานการณ์ รวมทั้งวิเคราะห์ผลกระทบจาก COVID-19 ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรและการทำงานเกษตรในพื้นที่ ประมวลผลข้อมูลให้อยู่ในรูปแบบที่สะดวกในการนำไปใช้งาน เช่น ข้อมูลในรูปแบบแผนที่ (Mapping) รูปภาพ แผนภูมิ กราฟ ตาราง ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำข้อมูลในรูปแบบแผนที่ (Mapping) เพื่อประกอบการวิเคราะห์ จะทำให้เห็นภาพรวมของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน

3. กำหนดเป้าหมาย/แนวทางการพัฒนา

นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพพื้นที่ความพร้อมของทรัพยากรประเด็นปัญหา และสถานการณ์ ที่เกี่ยวข้องมากำหนดเป้าหมาย และกลยุทธ์/แนวทางการพัฒนาการเกษตรของอำเภอและตำบลโดยใช้เทคนิคและเครื่องมือต่างๆ ที่เหมาะสม

4. จัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอและระดับตำบล ฉบับทบทวน ปี 2563

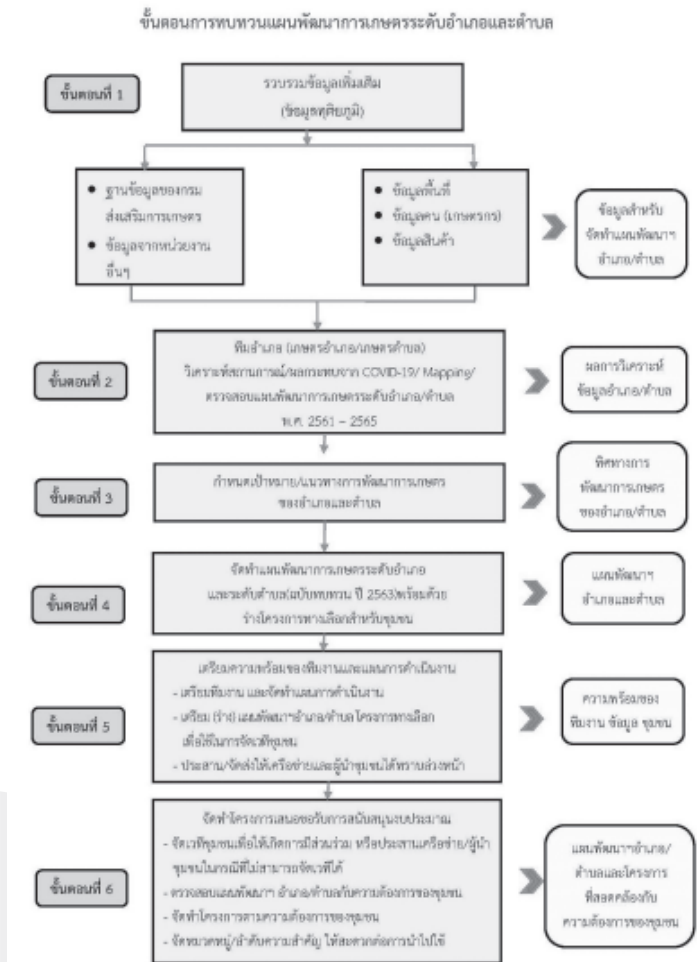
ทีมงานของอำเภอจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอและตำบล ฉบับทบทวน ปี 2563 พร้อมทั้งจัดทำโครงการทางเลือกสำหรับการฟื้นฟูพัฒนาอาชีพในชุมชน เพื่อนำเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและเพื่อปรับปรุงให้เป็นปัจจุบันสามารถแก้ไขปัญหาการเกษตรของชุมชน รองรับผลกระทบจาก COVID-19

5. เตรียมความพร้อมของทีมงานและแผนการดำเนินงาน

เตรียมความพร้อมของทีมงานแผนการดำเนินงาน และวิธีการทำงานที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในพื้นที่ รวมทั้งเตรียมการเพื่อนำแผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอและตำบล โครงการทางเลือกที่เจ้าหน้าที่จัดทำ/ทบทวนไว้ไปเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำเวทีชุมชน โดยประสาน/จัดส่งแผนพัฒนา ให้เครือข่าย/ผู้นำชุมชนในพื้นที่ได้ทราบล่วงหน้า

6. จัดทำโครงการเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณ

จัดเวทีชุมชนโดยใช้แผนพัฒนาการเกษตรที่ได้ทบทวนไว้เป็นกรอบ หรือในกรณีที่ไม่สามารถ จัดเวทีได้ให้ประสานผ่านเครือข่าย/ผู้นำชุมชนในพื้นที่ โดยการติดต่อสื่อสารจากระยะไกล เพื่อวิเคราะห์หาความต้องการโครงการของชุมชนผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมตามความต้องการของชุมชน จากนั้นจัดหมวดหมู่และลำดับความสำคัญของโครงการ โดยให้อยู่ในรูปแบบที่สะดวกต่อการนำไปใช้เสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณ





กลไกการขับเคลื่อน การทำงานและเครื่องมือที่ใช้ในการ ส่งเสริมการเกษตร

บทที่

3

หมู่บ้านหลักส่งเสริมการเกษตร

เป็นหมู่บ้านตัวอย่างในการส่งเสริมการเกษตร เพื่อผสมผสานกิจกรรมต่าง ๆ ไปดำเนินการส่งเสริมการเกษตรให้เหมาะสม เพื่อให้เกิดผลที่แสดงให้เห็นชัดถึงความสำเร็จทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม เมื่อเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังเข้าไปส่งเสริม โดยหวังผลว่าเกษตรกรและหมู่บ้านใกล้เคียงจะได้นำเทคโนโลยีไปใช้เป็นแบบอย่างและแกนในการพัฒนาการเกษตรได้ ตลอดจนเป็นหมู่บ้านที่สามารถใช้เป็นแหล่งสนับสนุนปัจจัยการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธุ์พืชแก่เกษตรกรในหมู่บ้านใกล้เคียง โดยมีเป้าหมายการดำเนินการ 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 : ปี 2524 จังหวัดในเขตโครงการปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตรให้มีหมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตรในตำบลที่มีอัตรากำลังเกษตรกรตำบลแล้วตำบลละ 1 หมู่บ้าน ส่วนจังหวัดนอกเขตโครงการปรับปรุงฯ ให้มีหมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตร เฉพาะในตำบลที่ทดลองปฏิบัติตามโครงการปรับปรุงฯ ตำบล 1 หมู่บ้าน

ระยะที่ 2 : ปี 2525-2527 ให้มีหมู่บ้านหลักในการส่งเสริมการเกษตรเพิ่มขึ้นถึงครึ่งหนึ่งของจำนวนหมู่บ้านในแต่ละตำบล

ระยะที่ 3 : ปี 2528 ให้ทุกหมู่บ้านมีสภาพการพัฒนาการเกษตรเหมือนหมู่บ้านหลักการวิเคราะห์พื้นที่ในเขตชลประทาน (พ.ศ. 2528-2530)

ในช่วงปี 2528 มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้เปิดสอนหลักสูตร Farming System Research และได้มอบทุนให้บุคลากรของกรมส่งเสริมการเกษตรเข้าร่วมศึกษาหลักสูตรดังกล่าว ในระหว่างการศึกษา นั้น คณาจารย์ นักศึกษา ได้ประสานงานกับกองแผนงานและโครงการพิเศษ กรมส่งเสริมการเกษตรในการใช้ RRA เป็นเครื่องมือวิเคราะห์พื้นที่ เพื่อให้เข้าใจข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ที่จะไป

ส่งเสริม และนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่นั้น ๆ เริ่มด้วยการวิเคราะห์พื้นที่โครงการชลประทานหลัก ๆ ของประเทศ เช่น โครงการพิษณุโลก โครงการเจ้าพระยา โครงการแม่แตง โครงการแม่กลอง และโครงการชลประทานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากนั้นจึงขยายพื้นที่ไปในเขตชลประทานทั่วประเทศ และพัฒนาไปสู่การจัดทำโครงการปรับระบบการเกษตรในเขตชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นต้นแบบของโครงการในการปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตรในเวลาต่อมา โดยเน้นการวิเคราะห์พื้นที่เพื่อวางแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบล

Rapid Rural Appraisal (RRA) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ชนบทแบบเร่งด่วน โดยใช้ข้อมูลจากประชาชนในพื้นที่เป็นหลักในการกำหนดแนวทางพัฒนาการเกษตรในพื้นที่นั้น ๆ หลักการของ RRA คือ การวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ (มือสอง) ในพื้นที่นั้น ได้แก่ ข้อมูลกายภาพ (ภูมิศาสตร์) ชีวภาพ (ระบบการเกษตร ระบบนิเวศน์ ฯลฯ) เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในพื้นที่ โดยการศึกษาจากการช้อนทับแผนที่ภูมิศาสตร์ แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อการเกษตร แผนที่ชุดดิน แผนที่หมู่บ้านตำบล แผนที่ชลประทานและแหล่งน้ำต่าง ๆ และใช้ตัวเลขจากเอกสารข้อมูลพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ การเกษตร เศรษฐกิจ และสังคม มาร่วมวิเคราะห์ลงในแผนที่เชิงซ้อน กำหนดปัญหาและประเด็นหลักจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิกำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพูดคุยเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (มือหนึ่ง) จากประชาชนและเกษตรกรในพื้นที่ โดยเน้นการสัมภาษณ์ไปในจุดที่เป็นประเด็นที่ต้องการข้อมูลเพิ่มเติมจากการวิเคราะห์ข้อมูลมือสอง

จากนั้นนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากการสัมภาษณ์ (ข้อมูลมือหนึ่ง) มาอธิบายสาเหตุของปัญหาหรือประเด็นนำสงสัยต่าง ๆ ที่พบจากการวิเคราะห์ข้อมูลมือสอง แล้ววิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดร่วมกัน กำหนดเป็นแนวทางพัฒนา RRA เป็นการประเมินสภาวะชนบทแบบเร่งด่วน ซึ่งจะต้องมีการสอบทานข้อมูลทุก 2-3 ปี เพื่อให้ข้อมูลเป็นปัจจุบัน

การประเมินและวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Assessment and Planning : PAP)

การประเมินและวางแผนการมีส่วนร่วม (PAP) ได้พัฒนาและนำมาใช้ในประเทศไทย โดยโครงการการจัดการทรัพยากรการเกษตรที่มีเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง (Farmer-centered Agricultural Resource Management Programme : FARM) ซึ่งดำเนินการโดย FAO และ UNDP และได้นำมาใช้ในกรมส่งเสริมการเกษตรในช่วงปี พ.ศ. 2543-2544 เพื่อจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับตำบลที่สอดคล้องกับแผนชุมชน มีวัตถุประสงค์หลักในการพัฒนาเจ้าหน้าที่ให้มีทักษะในการจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม สรุปเทคนิค PAP มีดังนี้

1. แนวคิดของ PAP เป็นกระบวนการที่มีพื้นฐานจากแนวทางการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น โดยการให้ครัวเรือนเกษตรกรเป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจ โดยมีแนวความคิดในการดำเนินการดังนี้

1.1 PAP เป็นกระบวนการให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจ ในกรณีของโครงการการจัดการทรัพยากรเกษตรมีเกษตรกรเป็นศูนย์กลาง ครัวเรือนเกษตรกรเป็นผู้รับประโยชน์อันดับแรก ดังนั้น จึงต้องกระตุ้นและสร้างโอกาสให้สมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรทั้งหญิงและชายมีส่วนร่วมและเป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจ

1.2 ครัวเรือนเกษตรกรเป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ และจะต้องเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ด้วย ได้แก่ องค์กรบริการด้านการส่งเสริม องค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงองค์กรของรัฐระดับสูงซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบายและแผนงาน/โครงการในการพัฒนา

ผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ PAP การจัดทำ PAP จะประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นเกษตรกรจำนวน 30-40 ราย โดยคละกันทั้งเพศหญิง ชาย ผู้ใหญ่และเยาวชน ที่เป็นตัวแทนของชุมชนทุกเพศทุกวัย และทุกฐานะอย่างเท่าเทียมกัน เพื่อจะได้ข้อมูลที่หลากหลายนำไปสู่ข้อตกลงที่ยอมรับกันได้ทุกฝ่าย คนส่วนใหญ่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและจะต้องปฏิบัติตาม

2. ขั้นตอนและวิธีการทำ PAP ตามหลักการโครงการ FARM กำหนดไว้ 8 ขั้นตอน แต่สามารถปรับแก้ไขได้ตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ในการประชุมเพื่อจัดทำ PAP มีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

2.1 การประเมินสถานะชนบทอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA)

2.2 การประเมินสภาพสังคมแบบมีส่วนร่วม (Participatory Social Appraisal : PSA)

2.3 การประเมินความต้องการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Needs Assessment : PNA)

2.4 สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันของชุมชน (Community Envisioning Exercise : CEE)

2.5 การวางแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Community Planning : PCP)

1) เป็นแผนที่เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน

2) ต้องอยู่บนพื้นฐานการพึ่งตนเองเป็นอันดับแรก โดยอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน บุคลากรในพื้นที่ และเพื่อให้เกิดประโยชน์กับคนส่วนใหญ่ของชุมชนเอง

3) แนวทางการทำแผนประกอบด้วย (1) การวิเคราะห์สถานการณ์ (2) การวิเคราะห์ปัญหา ความเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา (3) การวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการตัดสินใจแก้ปัญหา (4) การวิเคราะห์ศักยภาพในอนาคต เมื่อมีเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไปหรือมีการผิดปกติเกิดขึ้น

4) เป็นแผนที่ชัดเจนว่าใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร ทำแล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

2.6 การให้คำปรึกษา และการอนุมัติโดยชุมชน

2.7 ปรับแผนและกำหนดตัวชี้วัดในการติดตามประเมินผล

2.8 การรับรองแผนโดยชุมชน



ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.)

พัฒนาการของศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) มีมาโดยลำดับ ดังนี้

1. ศูนย์เกษตรประจำตำบล (พ.ศ.2530 - 2532) กรมส่งเสริมการเกษตร มีนโยบายให้ทุกตำบลจัดตั้งศูนย์การเกษตรประจำตำบลให้ครบทุกตำบล เพื่อเป็นศูนย์กลางในการติดต่อประสานงานระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลกับเกษตรกรและเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น ๆ เกษตรกรสามารถติดต่อเกษตรตำบลสะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่เกษตรกร ในการเผยแพร่ข่าวสารการเกษตรประจำตำบล จึงมีการปรับแผนเยี่ยมเยียนของเกษตรตำบลซึ่งกำหนดให้เกษตรตำบล อยู่ปฏิบัติงานที่ศูนย์ฯ สัปดาห์ละ 2 วัน และออกเยี่ยมครอบครัวหมู่บ้านภายใน 2 ปีเศษ มีเป้าหมายให้จังหวัดจัดตั้งศูนย์เกษตรประจำตำบล อย่างน้อยอำเภอละ 1 ศูนย์ ภายในปี 2530 และจัดตั้งให้ครบทุกตำบลภายในปี 2532



สำหรับแนวทางการจัดตั้งศูนย์เกษตรประจำตำบลนั้นให้ใช้บ้านพักเกษตรกรตำบล ศาลาเกษตร หรือสภาตำบลที่มีพื้นที่จัดทำแปลงสาธิตทางการเกษตร จัดตั้งเป็นศูนย์เกษตรประจำตำบล ดำเนินการโดยเกษตรกรตำบล ปรับปรุงศูนย์ให้มีความพร้อมเพื่ออำนวยความสะดวกแก่เกษตรกรในการมาติดต่อขอรับคำแนะนำ ตลอดจนฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้

2. ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล คือ ศูนย์กลางในการประสานงาน ถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรในสาขาต่าง ๆ ในระดับตำบลสู่เกษตรกร ซึ่งได้ดำเนินการตามนโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในปี 2542 ที่เน้นการบริหารงานในรูปแบบการบูรณาการ โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

2.1 วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นศูนย์กลางความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเกษตรกร ในการดำเนินงานถ่ายทอดและขยายผลของเทคโนโลยีการเกษตรอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายตั้งให้ครบทุกตำบลที่มีการประกอบอาชีพการเกษตรภายในเดือนกันยายน 2542

2.2 องค์ประกอบของศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล มี 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นสำนักงานและส่วนที่เป็นจุดถ่ายทอดเทคโนโลยีหรือจุดสาธิต โดยมีวิทยากรเกษตรกร (เกษตรกรที่เป็นเจ้าของจุดถ่ายทอดเทคโนโลยี) ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ลักษณะของจุดสาธิตมี 2 ประเภท ได้แก่ ประเภทที่ประสบผลสำเร็จในอาชีพของตนเองและประเภทที่จัดทำขึ้นใหม่ตามศักยภาพของพื้นที่และความต้องการของเกษตรกร

2.3 การบริหารศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล โดยคณะทำงาน คักยภาพชุมชนด้านการเกษตรระดับตำบล รับผิดชอบและบริหารจัดการ องค์ประกอบของคณะทำงาน ประกอบด้วย เกษตรอำเภอ เป็นประธาน อบต. กรรมการหมู่บ้าน กรรมการกลุ่มเกษตรกร แกนนำ กลุ่มอาชีพ กรรมการสหกรณ์ เป็นคณะทำงาน และผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ประจำตำบล (เกษตรตำบลในพื้นที่) เป็นเลขานุการ ทั้งนี้ผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดฯ มีหน้าที่ในการ ประสานงานและจัดการด้านการเกษตรภายในตำบล จัดการเกี่ยวกับระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยี การเกษตร รายงานสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องการเกษตร ฯลฯ ทั้งนี้ให้ปฏิบัติงานที่ศูนย์ถ่ายทอด อย่างน้อยสัปดาห์ละ 2 วัน โดยกำหนดวันปฏิบัติงานและแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจน เหมือนกันทั้ง จังหวัดผลการดำเนินงาน มีการจัดตั้งศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลทั้งสิ้น 7,125 ศูนย์ โดยดำเนินการในลักษณะศูนย์นำร่องระดับประเทศ ภาคละ 1 ศูนย์ รวม 6 ศูนย์ ศูนย์นำร่อง ระดับจังหวัด จังหวัดละ 1 ศูนย์ จำนวน 76 ศูนย์ ดำเนินการโดยกรมส่งเสริมการเกษตร

3. ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกต.) ในปี พ.ศ.2543 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีนโยบายที่จะดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐธรรมนุญที่บัญญัติภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่กำหนดให้รัฐจะต้องกระจายอำนาจ ให้แก่ท้องถิ่นพึ่งตนเอง และตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบำรุง รักษาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และส่งเสริมการรวมตัวของเกษตรกร เพื่อวางแผน ทางการเกษตร และรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน จึงได้เสนอโครงการศูนย์บริการและถ่ายทอด เทคโนโลยีชุมชนต่อคณะรัฐมนตรี และคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบในหลักการ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2543 จัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 วัตถุประสงค์การจัดตั้ง ศบกต. เพื่อ

- ปรับเปลี่ยนกระบวนการในการพัฒนาการเกษตรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เกษตร กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ และสถาบันเกษตรกรมีโอกาส และมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตร และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน โดยเจ้าหน้าที่จะให้การสนับสนุนด้านการบริหารและ ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางวิชาการ
- ปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในระดับ ท้องถิ่น เพื่อให้มีการบริการทางด้านการพัฒนาการเกษตรที่มีการผสมผสาน และสามารถให้บริการ แก่เกษตรกรที่จุดเดียว (One-stop service) โดยให้มีการให้บริการจากทุกหน่วยงาน ผ่าน ศบกต. เพิ่มศักยภาพของชุมชนในการวางแผนและพัฒนาตนเองในด้านการพัฒนาการเกษตร

3.2 เป้าหมาย มีแผนการดำเนินงาน 2 ระยะ

- ระยะที่ 1 ช่วงปี 2544-2547 ระยะของการสร้าง ศบกต. ต้นแบบ และเป็นศูนย์แม่ในการศึกษาเรียนรู้ ขยายผล จัดทำเป็นศูนย์นำร่อง 32 ศูนย์/ ตำบล ทั้งประเทศ และระยะเวลา 4 ปี ให้ได้ 800 ตำบล ในปี 2547
- ระยะที่ 2 ช่วงปี 2548-2553 เพิ่มขยายผลให้มี ศบกต. ให้ครบทุกตำบลทั่วประเทศ จำนวน 7,200 ตำบล

3.3 แนวทางการดำเนินงาน ศบกต.

- การเตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ
- การจัดเตรียมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
- การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรของชุมชน ให้มีการจัดทำแผนใน 3 ด้าน คือ ด้านพัฒนาการเกษตรและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน และด้านการลงทุนเพื่อธุรกิจเกษตร โดยเน้นกระบวนการรวมกลุ่มของเกษตรกรระบบสหกรณ์การเกษตร และส่งเสริมให้มีการออมและการลงทุนของชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก

- การจัดตั้งศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรชุมชนในระดับตำบล
- การพัฒนาศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรระดับชุมชนให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาการเกษตรและศูนย์บริการอย่างเต็มรูปแบบ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการจัดทำระบบทะเบียนสมาชิกเกษตรกรของศูนย์ พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเชื่อมโยงสู่ระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

3.4 ขั้นตอนการดำเนินงาน ศบกต. 6 ขั้น คือ (1) การเตรียมความพร้อมชุมชน (2) การจัดทำแผนพัฒนาการเกษตร (3) การปฏิบัติงานตามแผน (4) การจดทะเบียนและบริการ (5) การจัดตั้งศูนย์และให้บริการ และ (6) การค้าขายทางอิเล็กทรอนิกส์

3.5 องค์ประกอบของ ศบกต. ประกอบด้วย (1) ที่ทำการศูนย์ (2) ข้อมูล (3) คณะกรรมการบริหารศูนย์ (4) แผนพัฒนาการเกษตรประจำตำบล และ (5) จุดสาธิต/ จุดถ่ายทอดความรู้

3.6 การบริหารโครงการ มีคณะกรรมการ 2 ระดับ

- คณะกรรมการบริหารโครงการและกำกับการดูแลดำเนินการในส่วนกลาง
- คณะกรรมการประสานโครงการในระดับจังหวัดในการดำเนินการในระดับพื้นที่ตำบล ใช้คณะทำงานศักยภาพชุมชนด้านการเกษตรระดับตำบลดำเนินการในช่วงระยะแรก

4. การปรับเปลี่ยนคณะกรรมการบริหาร ศบกด. ได้มีการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และโครงสร้างคณะกรรมการ ศบกด. หลายครั้ง ซึ่งครั้งสุดท้ายในปี 2551 กำหนดให้มีองค์ประกอบของคณะกรรมการบริหาร ศบกด. ไม่น้อยกว่า 16 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนที่เป็นกรรมการบริหาร ศบกด. เป็นประธาน ผู้แทน อปท. 1 คน ผู้แทนสถาบันและกลุ่มอาชีพการเกษตรในตำบล ไม่เกิน 2 คน อาสาสมัครเกษตรที่มีอยู่ในตำบล ไม่เกิน 2 คน ผู้แทนหมู่บ้าน ละ 1 คน เป็นกรรมการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรรับผิดชอบตำบล เป็นเลขานุการโดยตำแหน่ง และพนักงานส่วนท้องถิ่นของ อปท. เป็นผู้ช่วยเลขานุการโดยตำแหน่ง

ในปัจจุบัน (ปี 2563) มี ศบกด. ทั้งสิ้น 7,110 ศบกด. (จากจำนวน 7,060 ตำบลใน 77 จังหวัด และ 50 แขวงในเขตกรุงเทพฯ)

เกษตรหมู่บ้าน (กม.) และอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน (อกม.)

ตั้งแต่ปี 2525 กรมส่งเสริมการเกษตรให้มีการคัดเลือกเกษตรหมู่บ้าน จากเกษตรกรผู้นำที่สมัครใจทำงานเพื่อส่วนรวมให้กับเกษตรกรในหมู่บ้าน โดยได้รับการคัดเลือกตามกระบวนการสรรหาของกรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อทำหน้าที่ร่วมวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาการเกษตรของหมู่บ้าน ผลักดันเป็นแผนพัฒนาหมู่บ้าน โดยปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล ได้มีการฝึกอบรมให้ความรู้ในการทำหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้และข้อมูลข่าวสารสู่เกษตรกร ทั้งนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เล็งเห็นว่าหน่วยงานภายใต้สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีการคัดเลือกตัวแทนเกษตรกรในท้องถิ่นตามความชำนาญเฉพาะสาขาและเป็นเกษตรกรที่มีจิตอาสาเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ โดยเรียกชื่อแตกต่างกันไป เช่น เกษตรหมู่บ้านของกรมส่งเสริมการเกษตร หมอдинอาสาของกรมพัฒนาที่ดิน เป็นต้น ดังนั้นเพื่อให้อาสาสมัครเกษตรทุกสาขานำมาประกอบการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จึงได้ออกระเบียบว่าด้วยการบริหารงานอาสาสมัครเกษตร พ.ศ.2551 ขึ้นเพื่อกำหนดบทบาทหน้าที่และแนวทางการปฏิบัติงานให้กับอาสาสมัครเกษตรของหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่ละสาขาดำเนินการเป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยให้กรมส่งเสริมการเกษตรทำหน้าที่เป็นเลขานุการ แต่การปฏิบัติงานในเชิงบูรณาการตามระเบียบดังกล่าว ยังขาดผู้ประสานงานระหว่างอาสาสมัครเกษตรด้วยกันเองภายในหมู่บ้าน และหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงออกประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่องอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน พ.ศ. 2554 กำหนดให้มีผู้แทนอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านละ 1 คน เรียกว่าอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน (อกม.) ซึ่งมาจากการเลือกตั้งของอาสาสมัครเกษตรทั้ง 13 สาขา ได้แก่ เกษตรหมู่บ้าน ครูบัญชี หมอдинอาสา ประมงอาสา เศรษฐกิจการเกษตร ครูช่าง อาสาสมัครปฏิรูป

ที่ดินเพื่อเกษตรกรรม อาสาสมัครเกษตรและสหกรณ์ อาสาปลูกสัตว์ อาสาฝนหลวง อาสาสมัครสหกรณ์ อาสาสมัครชลประทาน และชานาอาสา เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยเกษตรกรตำบลในการปฏิบัติงานและประสานเชื่อมโยงการปฏิบัติงานกับอาสาสมัครเกษตรสาขาต่าง ๆ กรมส่งเสริมการเกษตรได้เน้นเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ทำให้การขับเคลื่อนงานตามนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกษตรกรได้รับการบริการทางการเกษตรจากภาครัฐได้อย่างรวดเร็ว ครบถ้วนมากยิ่งขึ้นทั้งในด้านการเผยแพร่ความรู้ ถ่ายทอดเทคโนโลยี รวมถึงการประชาสัมพันธ์งานนโยบายด้านการเกษตรในระดับครัวเรือนและหมู่บ้าน ตลอดจนการแก้ไขปัญหาทางการเกษตรและจัดเก็บข้อมูลทางการเกษตรในการขึ้นทะเบียนเกษตรกร (ทบก.) การขึ้นทะเบียนพืชเศรษฐกิจหลัก (ทพศ.) รวมทั้งการจัดทำสำมะโนการเกษตรเมื่อปี 2556 ซึ่งถือเป็นผลงานสำคัญของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านทั้งสิ้น ต่อมาในปี 2557 กรมส่งเสริมการเกษตรได้บูรณาการงานอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านร่วมกับโครงการเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart farmer) กำหนดให้อาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านทุกรายเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง จึงได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านให้มีคุณสมบัติเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง รวมทั้งให้มีการถอดบทเรียนอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านที่เป็น Smart Farmer ต้นแบบ เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติ และนำบทเรียนไปใช้เป็นแบบอย่างให้เกษตรกรรายอื่น ๆ ได้เกิดการเรียนรู้และขยายผลต่อไป



โดยในปี 2558 กรมส่งเสริมการเกษตร เน้นพัฒนาความรู้กระบวนการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในรูปแบบเครือข่ายการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดโครงสร้างกระบวนการปฏิบัติงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในพื้นที่ โดยมีคณะกรรมการบริหารงานอาสาสมัครเกษตรระดับจังหวัดเป็นกลไกหลักของภาครัฐในการบูรณาการแผนงานโครงการ รวมทั้งจัดทำแผนการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมอาสาสมัครเกษตรระดับจังหวัดและคณะกรรมการอาสาสมัครเกษตรจังหวัด (อกษ.จ.) เป็นกลไกในส่วนของอาสาสมัครเกษตร ที่จะดำเนินการควบคู่ไปกับหน่วยงานภาครัฐ ในระดับอำเภอมีหน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ระดับอำเภอ ดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการอาสาสมัครเกษตรอำเภอ (อกษ.อ.) มีศูนย์เรียนรู้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เป็นจุดนัดพบของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในระดับอำเภอ ในระดับตำบลเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลดำเนินการร่วมกับคณะกรรมการอาสาสมัครเกษตรตำบล (อกษ.ต.) โดยใช้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบล (ศบกด.) เป็นจุดนัดพบของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านในระดับตำบล ส่วนระดับหมู่บ้านการปฏิบัติงานของอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านตามบทบาทหน้าที่หลักที่จะต้องสร้างเครือข่ายผู้ปฏิบัติงานโดยมาจากอาสาสมัครเกษตร 13 สาขา หรือเกษตรกรผู้นำในพื้นที่ อัตราส่วน 1 คนต่อเกษตรกรอย่างน้อย 10 ครัวเรือน ส่งต่อข้อมูลข่าวสารผ่านช่องทางสื่อสารผ่านจุดนัดพบ และสร้างระบบการสื่อสารทางไกล เช่น โทรศัพท์ไลน์ เฟสบุ๊ก และอีเมล ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรบูรณาการนโยบายงบประมาณ การวางแผน การแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน รวมทั้งประสานกับผู้ใหญ่บ้านในการใช้หอกระจายข่าวเพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ปัจจุบัน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ปรับปรุงแก้ไขระเบียบว่าด้วยการบริหารงานอาสาสมัครเกษตร โดยนำอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบ เพื่อให้การดำเนินงานและขับเคลื่อนงานอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น



บทบาทหน้าที่ของเกษตรกรหมู่บ้าน (กม.)

1. ร่วมวางแผนและกำหนดแนวทางการพัฒนาการเกษตรของหมู่บ้าน เพื่อผลักดันเป็นแผนพัฒนาหมู่บ้าน โดยปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบล และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ชักชวน กระตุ้นให้เกษตรกรหรือกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องช่วยกันทำกิจกรรมในการพัฒนาการเกษตรในหมู่บ้าน ตลอดจนมีโอกาสร่วมกันทำงานตามแผนงานที่กำหนดไว้
3. แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ข่าวดสาร และความรู้กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลเป็นประจำ
4. ช่วยกระจายข่าว ข่าวดสาร ความรู้ และข้อมูลที่จำเป็นของทางราชการที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลไปยังเกษตรกรรายอื่น ๆ และกระตุ้นให้เกษตรกรรายอื่น ๆ นำไปปฏิบัติ
5. เป็นวิทยากร เผยแพร่ ความรู้ด้านการเกษตร และประสบการณ์ให้กับเกษตรกรในหมู่บ้าน
6. ช่วยสำรวจ/เก็บข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการทำงานด้านส่งเสริมการเกษตร

บทบาทหน้าที่ของอาสาสมัครเกษตรกรหมู่บ้าน (อกม.)

1. จัดเก็บรวบรวมและรายงานข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตรของหมู่บ้าน
2. ร่วมกับกรรมการหมู่บ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้าน
3. ประสานงานในการถ่ายทอดความรู้และการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรในหมู่บ้าน
4. ติดตามสถานการณ์การเกษตรในหมู่บ้านและรายงานเหตุการณ์ฉุกเฉินเร่งด่วนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
5. ปฏิบัติงานใด ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรและชุมชน หรือตามที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ขอความช่วยเหลือ



ผลกระทบต่อการพัฒนาการเกษตรไทย (อดีต - ปัจจุบัน)

จากการดำเนินงานการสร้างและพัฒนาเกษตรหมู่บ้าน (กม.) และอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน (อกม.) ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกรมส่งเสริมการเกษตรและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเป็นระยะเวลากว่า 35 ปี ปัจจุบันมีเกษตรหมู่บ้าน จำนวน 76,217 ราย และมีอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้าน จำนวน 75,138 ราย ผลจากการดำเนินงานดังกล่าวทำให้เกิดเครือข่ายอาสาสมัครเกษตรทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานในรูปแบบพระราชรัฐ ระหว่างเกษตรกรกับส่วนราชการสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในระดับหมู่บ้านทั้งในเรื่องการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานด้านการเกษตร ร่วมจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรระดับหมู่บ้านกับกรมการหมู่บ้าน ประสานงานถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตร ตลอดจนติดตามสถานการณ์ฉุกเฉินทางธรรมชาติ เช่น ภัยธรรมชาติ การระบาดของโรลงแมลงและศัตรูพืช รวมทั้งการปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรและชุมชน ส่งผลให้การบริการแก่เกษตรกรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ สามารถเข้าถึงการบริการภาครัฐได้อย่างทั่วถึง รวดเร็ว และแม่นยำ

การสำรวจติดตามสถานการณ์ศัตรูพืช (Pest Surveillance)

กรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับกรมวิชาการเกษตร และโครงการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชไทย-เยอรมัน ได้พัฒนาระบบการสำรวจติดตามสถานการณ์ศัตรูพืช ดำเนินการระหว่างปี 2524-2532 โดยได้ดำเนินการในนาข้าวก่อน ตลอดจนพืชหลังนาอื่น ๆ เช่น ถั่วลิสง ถั่วเหลือง

ถั่วเขียว เป็นต้น การสำรวจติดตามสถานการณ์ศัตรูพืช คือ การสำรวจ เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ ข้อมูลศัตรูพืช ศัตรูธรรมชาติ พืชอาศัย ลิงแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับศัตรูพืช และข้อมูล ประจำแปลงอย่างเป็นระบบต่อเนื่องตลอดฤดูกาลเพาะปลูก เพื่อใช้ในการตัดสินใจเพื่อจะจัดการกับ ศัตรูพืช ประกาศเตือนการระบาดของศัตรูพืช และใช้วางแผนการควบคุมศัตรูพืชในระยะต่อไป หรือในฤดูกาลเพาะปลูกครั้งต่อไป

ในการปฏิบัติงานดังกล่าว จะแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการปฏิบัติงานภาคสนาม ซึ่งจะมีการสำรวจเก็บข้อมูลต่าง ๆ ในแปลงเป็น ประจำทุกสัปดาห์หรือทุก 2 สัปดาห์ ตลอดจนการฝึกอบรมเกษตรกรบริเวณที่ตั้งแปลงปฏิบัติงาน เพื่อถ่ายทอดวิชาการเกี่ยวกับป้องกันศัตรูพืช

2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะวิเคราะห์ข้อมูล ผลตอบแทน เปรียบเทียบกำไรขาดทุน การใช้ระดับเศรษฐกิจว่าเหมาะสมกับท้องถิ่นหรือไม่อย่างไร สภาพภูมิอากาศที่เกี่ยวข้องกับศัตรูพืช นำข้อมูลไปวิเคราะห์ตลอดฤดูกาลอย่างเป็นระบบเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานใช้ข้อมูลในการตอบปัญหาต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ทุกระดับ รวมทั้ง เกษตรกรและประชาชนทั่วไป

การดำเนินงานแบ่งเป็นส่วนของเจ้าหน้าที่หน่วยป้องกันและกำจัดศัตรูพืชและส่วน ของเกษตรตำบล ซึ่งจะปฏิบัติงานร่วมกันโดยกำหนดบทบาทหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน ตั้งแต่การคัดเลือก จุด คัดเลือกแปลง การสำรวจตรวจนับศัตรูพืช การถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกร ตลอดจนถึง การวิเคราะห์และจัดทำรายงาน



การป้องกันและกำจัดศัตรูไม้ผลโดยวิธีผสมผสาน (IPM) ไทย-เยอรมัน

โครงการนี้ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2532 และดำเนินการจนถึงเดือนธันวาคม 2542 โดยรัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินงานในระยะแรกถึงเดือนธันวาคม 2539 เป็นเงิน 9 ล้านมาร์ก (ประมาณ 144 ล้านบาท) ผู้ร่วมดำเนินงานโครงการเป็นผู้เชี่ยวชาญจากหลายสาขาและจากหลายหน่วยงาน อันประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านกีฏวิทยา พืชสวน นิเวศวิทยา วิศวกรรม โรคพืช และด้านส่งเสริมการเกษตรมีคณะทำงาน 4 คณะ ดำเนินงานในไม้ผลแต่ละชนิด คือ มะม่วง ส้มเขียวหวาน ส้มโอ และทุเรียน โดยมีโปรแกรมหลักของโครงการเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับประเทศไทยและทดสอบร่วมกับเกษตรกรผู้ปลูกไม้ผลอย่างใกล้ชิด ดังนี้ คือ

1. การพัฒนาเทคโนโลยีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานในไม้ผล 4 ชนิด และระบบติดตามสถานการณ์ศัตรูพืชที่เหมาะสม
2. การผลิตพันธุ์พืชปลอดโรคในเรือนเพาะชำแนะนำการใช้ต้นตอส้มซึ่งต้านทานโรค และผลิตขยายต้นส้มปลอดโรคภายใต้แผนการรับรองพันธุ์พืชปลอดโรค
3. การป้องกันและกำจัดศัตรูพืชโดยชีววิธี ปรับปรุงเทคนิคการป้องกันกำจัดโดยชีววิธีให้ดีขึ้น ด้วยการจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นด้านการเลี้ยงขยายไรตัวห้ำ
4. เทคนิคการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ปรับปรุงเทคนิคการใช้สารเคมีและแนะนำเครื่องมือชนิดใหม่แก่เกษตรกรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร
5. การติดตามสถานการณ์ด้านนิเวศวิทยา จัดตั้งระบบเพื่อให้มีการติดตามสถานการณ์ด้านนิเวศวิทยาในสวนผลไม้อย่างต่อเนื่อง
6. การส่งเสริมพัฒนาระบบการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ทันสมัยและนำไปปฏิบัติในการส่งเสริม
7. ระบบการบริหาร แนะนำระบบการบริหารแผนงานหลัก โดยใช้วิธีการวางแผนติดตามและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

หลังจากดำเนินการวิจัยประยุกต์ซึ่งสิ้นสุดลงในปี 2536 ได้ดำเนินการส่งเสริมการป้องกันและกำจัดศัตรูไม้ผลโดยวิธีผสมผสานแก่เกษตรกรในภาคตะวันออกโดยในปี 2537 ได้เริ่มดำเนินการใน 4 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี ระยอง และจันทบุรี เริ่มต้นจากพืช 2 ชนิด คือ มะม่วงและทุเรียน ต่อมาในช่วงปี 2538-2541 ได้ขยายผลไปจนครอบคลุมทุกจังหวัดในภาคตะวันออก

การจัดการศัตรูข้าวโดยวิธีผสมผสานตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร และโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ

การจัดการศัตรูข้าวโดยวิธีผสมผสานตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร (IPM Farmer Field School) (พ.ศ. 2533-2541) กรมส่งเสริมการเกษตร โดยการสนับสนุนจาก FAO ได้เริ่มดำเนินการส่งเสริมการจัดการศัตรูข้าวโดยวิธีผสมผสานในปี 2533 โดยใช้หลักการสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ปลูกพืชให้แข็งแรงสมบูรณ์โดยมีการจัดการอย่างถูกต้องเกี่ยวกับพันธุ์ ดิน น้ำ วัชพืช ภายวิภาคของพืช
2. ใช้ประโยชน์จากศัตรูพืชธรรมชาติ โดยการเรียนรู้บทบาทของศัตรูธรรมชาติ และเรียนรู้ความเคลื่อนไหวของประชากรศัตรูพืช รับประทานผลกระทบของสารพิษต่อศัตรูธรรมชาติ และส่งเสริมให้มีการเพิ่มปริมาณศัตรูธรรมชาติ
3. สำรวจแปลงนาทุกสัปดาห์ เพื่อดูการเติบโตของพืชและสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ ตลอดจนสภาพอากาศ น้ำ ดิน ที่มีผลต่อพืช
4. เกษตรกรเป็นผู้ชำนาญการ โดยเกษตรกรได้วิเคราะห์ระบบนิเวศและตัดสินใจอย่างถูกต้องตามสถานการณ์ในแต่ละสัปดาห์

ตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมา ได้มีการขยายผลการดำเนินงานจากภาคกลาง ตะวันออก และตะวันตก ไปสู่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

โรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ คำว่า โรงเรียนเกษตรกร เริ่มมีการใช้กันในประเทศไทยในปี 2542 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้โครงการส่งเสริมและพัฒนาชีวิตนริย์และโรงเรียนเกษตรกรเป็นโครงการพระราชดำริ อันเป็นที่มาของคำว่าโรงเรียนเกษตรกรในพระราชดำริ

โรงเรียนเกษตรกร (Farmer Field School : FFS) คือ กิจกรรมการฝึกอบรมตลอดฤดูกาลเพาะปลูกโดยมีการฝึกอบรมในแปลงปลูกพืชทุกระยะพัฒนาการของพืช รวมทั้งการปฏิบัติจัดการที่เกี่ยวข้องทั้งหมด กระบวนการฝึกอบรมจะใช้วิธีการมีส่วนร่วมโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และอาศัยกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

องค์ประกอบพื้นฐานของโรงเรียนเกษตรกร สำหรับการจัดการศัตรูพืช โดยวิธีผสมผสาน มีดังนี้

1. โรงเรียนแต่ละแห่งประกอบด้วยเกษตรกร 20-25 คน
2. เกษตรกรสมาชิกพบกันเป็นประจำสัปดาห์ละหนึ่งครั้ง ตลอดฤดูกาลเพาะปลูก

3. เกษตรกรเป็นผู้ดำเนินการศึกษา เปรียบเทียบระหว่างใช้ IPM และวิธีการปฏิบัติของเกษตรกรทั่ว ๆ ไป เกษตรกรจะมีแปลงปฏิบัติตามวิธี IPM และแปลงปฏิบัติตามวิธีเกษตรกร

4. จะต้องมีแปลงศึกษาเฉพาะเรื่อง โดยหัวข้อที่ศึกษาอยู่ที่มีปัญหาที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น

5. มีการกำหนดหัวข้อเรียนรู้พิเศษ โดยเกษตรกรเป็นผู้เลือกเรื่องที่ตนเองสนใจ

6. การพบปะแต่ละครั้งอย่างน้อยที่สุดต้องมีกิจกรรมวิเคราะห์ระบบนิเวศเกษตร (Agro-ecosystem Analysis) ในแปลงปลูกพืชและปิดท้ายด้วยการตัดสินใจร่วมกันในการจัดการแปลงปลูกของลัปดาห์นั้น ๆ

7. โรงเรียนเกษตรกร 1 กลุ่ม จะต้องมียุทธศาสตร์ที่เลี้ยงอย่างน้อย 1 คน ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มีข้อเสนอให้ทำ

ในช่วงปี 2542-2545 ได้ฝึกอบรมวิทยากรที่เลี้ยง (Facilitator) ตามหลักสูตร Training of Trainers (TOT) เป็นจำนวนมากกว่า 300 คน โดยบุคลากรที่เข้ารับการฝึกอบรมมาจากทั้งสำนักงานเกษตรจังหวัดและสำนักงานเกษตรอำเภอ ทำให้การส่งเสริมการจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสานตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายทั่วประเทศ



กระบวนการวางแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามโครงการเพิ่มขีด ความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน

รัฐบาลได้ตระหนักถึงขีดความสามารถของชุมชนชนบท และเห็นว่าชุมชนชนบท มีแหล่ง วัฒนธรรมที่มีคุณค่า และมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยสนับสนุนการ พัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น หากชุมชนหรือท้องถิ่นในชนบทได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลืออย่างเหมาะสม ก็จะช่วยทำให้สามารถพัฒนาได้ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้วยตัว ชุมชนเอง จากแนวคิดดังกล่าว กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดนโยบายในการส่งเสริม และสนับสนุนให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ด้วยกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมอบหมายให้ กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นหน่วยงานรับผิดชอบโครงการ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากโครงการ พัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ภายใต้ชื่อโครงการ "เพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการ เกษตรแบบยั่งยืน (Project of Capacity Building for Sustainable Agriculture) ระยะเวลาการ ดำเนินงานโครงการ 3 ปี (พ.ศ.2542-2544) กำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมและ สนับสนุนการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนชนบทในด้านการวางแผน และดำเนินกิจกรรมการ พัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน และเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะ อย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรผู้รับผิดชอบพื้นที่ ทั้งในด้านความรู้ และทักษะในการส่งเสริม การเกษตรแบบยั่งยืนและการทำงานในแนวทางการมีส่วนร่วมของเกษตรกร

แนวทางการดำเนินงานโครงการใช้กระบวนการวางแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่อง มือในการสร้างการเรียนรู้แก่ชุมชน โดยมีการจัดเวทีการเรียนรู้ระดับตำบลและหมู่บ้าน เพื่อให้ ชุมชนมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้งการให้ความรู้และสร้างแนวคิดในการพัฒนาแบบพึ่งพา ตนเองไปพร้อม ๆ กัน การพัฒนาผู้นำชุมชน กำหนดขั้นตอนการดำเนินงานที่สำคัญในการจัดเวที การเรียนรู้ของชุมชนไว้ คือ (1) การเตรียมความพร้อมของชุมชนและการศึกษาบททวนอดีตของชุมชน (2) การค้นหาและประเมินศักยภาพของชุมชน (3) การศึกษาดูงานในชุมชนต้นแบบ (4) การพัฒนา แผนงาน/โครงการ และ (5) การนำแผนสู่การปฏิบัติ

พื้นที่เป้าหมายของโครงการ ประกอบด้วย 21 จังหวัด 220 ตำบล คือ ภาคเหนือ 7 จังหวัด (พิษณุโลก นครสวรรค์ อุตรดิตถ์ เชียงราย น่าน พะเยา และลำปาง) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 7 จังหวัด (อุบลราชธานี ยโสธร มหาสารคาม บุรีรัมย์ สกลนคร เลย และขอนแก่น) ภาคกลาง 1 จังหวัด (พระนครศรีอยุธยา) ภาคตะวันตก 2 จังหวัด (เพชรบุรี และราชบุรี) และภาคใต้ 4 จังหวัด (สงขลา นครศรีธรรมราช พัทลุง และยะลา)

จากการดำเนินงานโครงการ พบว่า กระบวนการวางแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมสามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน โดยชุมชนสามารถกำหนดชนิดข้อมูลที่สำคัญและจัดเก็บข้อมูล เพื่อให้ทราบสถานการณ์/ปัญหาของชุมชน รวมถึงศักยภาพของชุมชน นำมาพัฒนาเป็นแผนชุมชนที่มุ่งในการพึ่งพาตนเองเป็นลำดับแรก ชุมชนสามารถนำแนวคิดจากเวทีชุมชนระดับตำบลไปดำเนินการจัดเวทีระดับหมู่บ้านด้วยตนเอง และนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาโครงการกิจกรรมของชุมชนกระทั่งประสบความสำเร็จในระดับค่อนข้างสูงและเกิดเครือข่ายการประสานงานของกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในระดับตำบลและระหว่างตำบล

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการเข้าร่วมกระบวนการ จากการนำแนวทางการทำงานแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาของตนเองได้สูงขึ้น ซึ่งเป็นผลที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมของคนในชุมชนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้กระบวนการดังกล่าว ทำให้ชุมชนสามารถกลั่นกรองบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรมจากคนที่มีความตั้งใจในการทำงานเพื่อมีส่วนร่วม

โดยภาพรวมการดำเนินงานโครงการดังกล่าว นอกจากสามารถเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการพึ่งพาตนเองแล้ว ก็สามารถเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการพึ่งพาตนเองแล้ว ก็สามารถเพิ่มขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่ในการพัฒนาตามแนวทางการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม และสนับสนุนชุมชนให้ดำเนินการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

การดำเนินงานของโครงการเป็นที่ยอมรับถึงผลการพัฒนา ทำให้ชุมชนตื่นตัวก่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานรัฐและองค์กรต่าง ๆ ชุมชนมีความรู้ในการวางแผนที่สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการของชุมชน มีความสามารถในการวางแผนเสนอและบริหารจัดการโครงการ/กิจกรรม ซึ่งมีผลให้ชุมชนมีขีดความสามารถในการพึ่งพาตนเองและเป็นโครงการที่เป็นแบบอย่างในการพัฒนาชุมชนให้มีขีดความสามารถในการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

การจัดการความรู้ในงานส่งเสริมการเกษตร

การดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรของกรมส่งเสริมการเกษตรในอดีตที่ผ่านมา มีการจัดการความรู้อยู่แล้ว แต่ไม่ได้เรียกชื่อ การจัดการความรู้และไม่มีการจัดการที่เป็นระบบชัดเจน อาจจะทำให้ขาดพลังในการขับเคลื่อนงานตามเป้าหมายขององค์กร การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร มีการถ่ายทอดความรู้ให้เกษตรกรผ่านงาน/โครงการที่ดำเนินการในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ที่หลากหลาย ในขณะที่เดียวกันที่เกษตรกร และชุมชนเองก็มีภูมิปัญญาและความรู้ที่ใช้

ในกระบวนการผลิตทางการเกษตรอยู่มากมาย แต่เราอาจขาดการบันทึกหรือจัดเก็บองค์ความรู้ต่าง ๆ ไว้ ทำให้ความรู้บางอย่างสูญหาย ไม่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ จนกระทั่งในปี 2548 กรมส่งเสริมการเกษตรได้มีนโยบายการส่งเสริมการเกษตรที่ปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานส่งเสริมการเกษตรจากการทำงานบนฐานของทรัพยากร (Resource Based) มาเป็นการทำงานบนฐานความรู้ (Knowledge Based) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต้องมีขีดความสามารถเป็นบุคลากรที่มีความรู้ (Knowledge Worker) พร้อมในการไปทำงานและสร้างการเรียนรู้แก่เกษตรกรให้สามารถคิดเป็น ทำเป็น และพึ่งตนเองได้ การจัดการความรู้ (Knowledge Management : KM) จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ได้นำมาใช้ในการดำเนินงานตามนโยบายข้างต้น โดยมีการประยุกต์ใช้แนวคิดการจัดการความรู้ในการปฏิบัติงานส่งเสริมการเกษตร ซึ่งพอสรุปขั้นตอนได้ดังนี้

1. กำหนดเรื่องหรือประเด็นการจัดการความรู้หรือการบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) ของงานส่งเสริมการเกษตร และกำหนดเป้าหมายในการบริหารจัดการความรู้และหาองค์ความรู้ที่ต้องการนำมาใช้ ตัวอย่าง เช่น กำหนดเป้าหมายในการบริหารจัดการความรู้และหาองค์ความรู้ในเรื่อง “การผลิตข้าวให้มีมาตรฐานและปลอดภัย” โดยมีเป้าหมายของการจัดการความรู้โดยเกษตรกรในพื้นที่สามารถนำความรู้เรื่องการผลิตข้าวให้มีมาตรฐานและปลอดภัยไปใช้ปฏิบัติได้จริง เป็นต้น

2. ทำการค้นหาความรู้ “การผลิตข้าวให้มีมาตรฐานและปลอดภัย” อยู่ที่ใคร อยู่ในรูปแบบอะไร จะเอามาเก็บรวมกันได้อย่างไรในขั้นตอนการสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge creation and acquisition) และสนับสนุนให้เกษตรกร กลุ่ม หรือเครือข่ายเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำความสำเร็จจากการผลิตข้าวให้มีมาตรฐานและปลอดภัยมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้มีการถอดความรู้ออกมาจากวิธีทำงานที่นำไปสู่ความสำเร็จนั้น เพื่อการบรรลุวิสัยทัศน์ของการจัดการความรู้ในเรื่อง “การผลิตข้าวให้มีมาตรฐานและปลอดภัย”

3. การส่งเสริมการแลกเปลี่ยนกิจกรรมเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการจัดการความรู้ของเกษตรกร หรือกลุ่ม เช่น สร้างกลุ่ม/เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความรู้จากประสบการณ์ โดยวิธีเล่าเรื่องราวของความสำเร็จ (best practice หรือ success story) หรือเล่าเรื่องของปัญหาที่ล้มเหลว (problem/failure story) แต่การเล่าเรื่องจากความสำเร็จจะน่าสนใจและให้ผลดีกว่า การแลกเปลี่ยนผ่านสื่อระบบสารสนเทศ เช่น web blog เพื่อพัฒนาช่องทางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่อง “การผลิตข้าวให้มีมาตรฐานและปลอดภัย”

4. อาจจัดให้มีการศึกษาดูงาน เพื่อเรียนรู้วิธีการทำงานของกลุ่ม หรือเกษตรกรจากแหล่งการผลิตข้าวให้มีมาตรฐานและปลอดภัยที่ประสบความสำเร็จ

5. ส่งเสริมให้เกิดชุมชนนักปฏิบัติ (Community of Practice : CoP) ในเรื่องที่เป็นความรู้ในองค์ประกอบย่อย ที่ถือว่าเป็นหัวใจในการบรรลุเป้าหมายการบริหารจัดการความรู้ คือ การผลิตซ้ำให้มีมาตรฐานและปลอดภัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมของผู้ปฏิบัติงานทั้งในส่วนของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและเกษตรกร

6. การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) โดยมีการประมวลและกลั่นกรองความรู้สังเคราะห์ห่อหุ้มความรู้ของกลุ่มชุมชนนักปฏิบัติตลอดจนรวบรวม จัดเก็บความรู้เป็นฐานข้อมูลองค์ความรู้การผลิตซ้ำให้มีมาตรฐานและปลอดภัยให้เป็นระบบ

7. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge sharing) และเกษตรกรจะนำความรู้มาใช้งานได้ง่ายหรือไม่นั้น ความรู้ที่ได้มีจะต้องมีการประมวลและกลั่นกรอง สังเคราะห์และจัดเก็บไว้เป็นระบบนั้นควรจะต้องเข้าถึง สะดวก และสนับสนุนให้เกษตรกรมีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อให้เกิดการต่อยอด หรือพัฒนาขึ้น

8. การเรียนรู้ (Learning) ซึ่งนับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการจัดการความรู้ในงานส่งเสริมการเกษตรและเป็นเป้าหมายในการบริหารจัดการความรู้คือ เกษตรกรได้มีการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้เรื่องการผลิตซ้ำให้มีมาตรฐานและปลอดภัยไปใช้ปฏิบัติได้จริง

จากการนำการจัดการความรู้เป็นเครื่องมือในการพัฒนางานส่งเสริมการเกษตรที่ผ่านมาถือว่าประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ จนสามารถพัฒนาขีดความสามารถของบุคลากรให้มีความพร้อมในการทำงานส่งเสริมการเกษตร ปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้อย่างเดียว เป็นผู้รับและผู้ให้ความรู้ในเวลาเดียวกัน และใช้ความรู้ในการจัดการกับงานที่รับผิดชอบ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การดำเนินงานส่งเสริมการเกษตรในปัจจุบันและในอนาคต ภายใต้สถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและมีความรวดเร็ว หากองค์กรไม่สามารถใช้ความรู้ในการจัดการให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง การดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรก็จะประสบความสำเร็จได้ยาก งานพัฒนาการเกษตรก็เช่นเดียวกัน ชุมชน/เกษตรกรได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กรมส่งเสริมการเกษตรในฐานะหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนชุมชน/เกษตรกรให้คิดเป็นทำเป็น และพึ่งตนเองได้ จำเป็นต้องใช้ความรู้หรือเครื่องมือจัดการความรู้เพื่อดำเนินงานให้บรรลุตามภารกิจข้างต้น

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)

คือ แหล่งเรียนรู้การผลิตสินค้าเกษตรที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับชุมชน และเป็นศูนย์กลางการบริการ และแลกเปลี่ยนความรู้ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานต่าง ๆ กับเกษตรกรในชุมชน โดยดำเนินการในพื้นที่ของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ สามารถเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรใน

ชุมชน ในการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรที่สำคัญของพื้นที่ ตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการ จนถึงการตลาด

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร เป็นของชุมชน บริหารจัดการโดย เกษตรกรต้นแบบและชุมชนร่วมกับนักส่งเสริมการเกษตรและเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ และเป็นกลไกส่งเสริมการเกษตร ในการบูรณาการวิชาการ ข้อมูลข่าวสาร ของหน่วยงานต่าง ๆ กับเกษตรกรในชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนากิจกรรมในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในแต่ละศูนย์ อาจมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป มีหลักสูตรและแผนการเรียนรู้ที่ชัดเจน ซึ่งเกษตรกรในชุมชน สามารถเข้ารับการเรียนรู้ได้ตามหลักสูตรและแผนที่กำหนด สำหรับวิธีการเรียนรู้ เน้นหลักการ เรียนรู้จากของจริงในฐานเรียนรู้ต่าง ๆ และลงมือปฏิบัติจริงร่วมกันในแปลงเรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้ฯ มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 4 องค์ประกอบ คือ

- **เกษตรกรต้นแบบ** เป็นเกษตรกรเจ้าของแปลงเรียนรู้ ที่เป็น Smart Farmer มีความรู้ทักษะและความพร้อมในการถ่ายทอดความรู้ และประสบความสำเร็จในการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนกิจกรรมการเกษตรที่สำคัญของพื้นที่ ตั้งแต่การผลิต การบริหารจัดการ จนถึงการตลาด เป็นที่ยอมรับและสามารถเป็นแบบอย่างให้กับเกษตรกรรายอื่น ๆ ในชุมชน

- **แปลงเรียนรู้** เป็นแปลงของเกษตรกรต้นแบบที่ทำการผลิตสินค้าเกษตร สามารถใช้ประโยชน์ในการสาธิตวิธีและสาธิตผลให้กับเกษตรกรในชุมชนได้เรียนรู้

- **หลักสูตรการเรียนรู้** เป็นชุดเนื้อหาวิชาที่ตอบโจทย์และประเด็นปัญหาทางการเกษตร ของชุมชน โดยเกษตรกรต้นแบบ นักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ และหน่วยงานต่าง ๆ ร่วมกัน วิเคราะห์และกำหนดขึ้น

- **ฐานเรียนรู้** เป็นจุดเรียนรู้เฉพาะเรื่องที่สอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนรู้ เช่น การใช้ปุ๋ยตามค่าวิเคราะห์ดิน การผลิตเมล็ดพันธุ์ การผลิตสารชีวภัณฑ์ การใช้เครื่องจักรกลการเกษตร การจัดการศัตรูพืช ฯลฯ เพื่อใช้แสดงของจริง และใช้ในการฝึกปฏิบัติ ให้ผู้เรียนรู้ได้เห็นและนำไปปฏิบัติต่อเองได้

- **องค์ประกอบอื่น ๆ** ที่ทำให้ศูนย์มีความสมบูรณ์มากขึ้น เช่น ศาลาเรียนรู้ ศาลา ข้อมูลข่าวสาร โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ข้อมูลประจำศูนย์ เป็นต้น

บทบาทหน้าที่

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยี การเกษตรที่เหมาะสมกับชุมชน ให้บริการข้อมูลข่าวสารแก่เกษตรกรในชุมชน ให้บริการด้านการเกษตรอื่น ๆ และให้บริการแก้ปัญหาและรับเรื่องราวร้องเรียนของเกษตรกร รวมทั้งเป็น

จุดศูนย์กลางในการพบปะของอาสาสมัครเกษตร กับนักส่งเสริมการเกษตรและเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนและเกษตรกรในพื้นที่

การใช้ประโยชน์

การใช้ประโยชน์ของเกษตรกร เกษตรกรในชุมชนสามารถเข้าเรียนรู้ตามหลักสูตรและแผนการถ่ายทอดที่กำหนด โดยสามารถเข้าไปศึกษาและแลกเปลี่ยนกับเกษตรกรต้นแบบที่ศูนย์เรียนรู้ฯ ในประเด็นวิชาการ เทคโนโลยี หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างฤดูกาลผลิต ซึ่งทำให้ได้รับบริการช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาด้านการเกษตรได้ตรงต่อความต้องการ และทันต่อสถานการณ์ รวมทั้งการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการแจ้งข่าวของนักส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การใช้ประโยชน์ของหน่วยงานต่าง ๆ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร เป็นจุดที่หน่วยงานต่าง ๆ สามารถเข้าไปดำเนินการส่งเสริมการผลิต ทั้งพืช สัตว์ ประมง ฯลฯ ให้บริการทางวิชาการ และข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ แก่เกษตรกรในชุมชน รวมทั้งเป็นแหล่งฝึกงานของนักเรียนนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่น



ระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่

ระบบส่งเสริมเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นการดำเนินงานซึ่งเน้นการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ โดยวางระบบการผลิตและการบริหารจัดการในแนวทางเดียวกัน เพื่อประหยัดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยเน้นการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ตามนโยบายการตลาดนำการผลิต นำไปสู่การจัดการสินค้าเกษตรสู่สมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน สร้างเสถียรภาพของราคาสินค้าเกษตรได้อย่างมั่นคงในอนาคต ตามแผนปฏิรูปการเกษตร โดยเกษตรกรยังคงเป็นเจ้าของพื้นที่และร่วมกันดำเนินการบริหารจัดการการผลิต ทั้งนี้ การกำหนดพื้นที่เป้าหมายของเกษตรแปลงใหญ่ ดำเนินการในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น พื้นที่ในเขตชลประทาน พื้นที่ปฏิรูปที่ดิน พื้นที่ในเขตสหกรณ์นิคม และพื้นที่เกษตรทั่วไป โดยเกษตรกรสมาชิกแปลงใหญ่จะร่วมกันกำหนดเป้าหมายการผลิต การถ่ายทอดเทคโนโลยี การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทุกขั้นตอน จนถึงการเชื่อมโยงตลาดกับภาคเอกชนแบบประชารัฐ การปรับระบบส่งเสริมการเกษตรแปลงใหญ่ จะก่อให้เกิดความร่วมมือในการผลิต โดยเกษตรกรหรือองค์กรเกษตรกรในพื้นที่ที่มีการดำเนินกิจกรรมที่ใกล้เคียงกันหรือติดต่อกันเป็นแปลงใหญ่ทำให้เกิดขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่ขึ้น (Economy of Scale)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดนโยบายสำคัญในการพัฒนาภาคเกษตร คือ รักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตรและรายได้ให้กับเกษตรกร ลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตที่เหมาะสม ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกร เพื่อสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างกลุ่มเกษตรกรวิสาหกิจชุมชน และสหกรณ์ รวมถึงเชื่อมโยงไปถึงผู้ประกอบการภาคเอกชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตร ดูแลเกษตรกรที่มีรายได้น้อยให้สามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ที่ดินแหล่งเงินทุน โดยจัดทำโครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ ที่มีการบริหารจัดการร่วมกัน ให้เกษตรกรเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน ผลักดันให้เกษตรกรรวมกลุ่มในการผลิตเพื่อร่วมกันจัดหาปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพดี ราคาถูก และ การใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม เช่น เครื่องจักรกลการเกษตร (Motor Pool) เพื่อลดต้นทุนเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตการผลิตสินค้าเกษตร ตลอดจนการจัดการด้านการตลาด ช่วยพัฒนาเกษตรกรให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามศักยภาพ ส่งเสริมพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรตามความต้องการตลาด ด้วยการบูรณาการทุกภาคส่วน โดยหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนและอำนวยความสะดวก เป็นการเพิ่มอำนาจการต่อรองของเกษตรกรตลอดกระบวนการผลิตตลอดโซ่อุปทาน

เกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer)

กรมส่งเสริมการเกษตรได้ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรให้มีความรู้รอบด้าน เท่าทันต่อสถานการณ์ด้านการเกษตรที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องประกอบกับในปี 2555 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดนโยบายการพัฒนาเกษตรกรสู่การเป็นเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) โดยมุ่งหวังให้เกษตรกรไทยมีความพร้อม มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการประกอบอาชีพการเกษตรของตนเอง

กรมส่งเสริมการเกษตร ได้ดำเนินการโครงการพัฒนาเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer) มาตั้งแต่ปี 2557 มาจนถึงปัจจุบันโดยยึดหลักการพัฒนา “เกษตรกร เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” บนพื้นฐานการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความภูมิใจในอาชีพการเกษตรและการพึ่งพาตนเอง ได้อย่างยั่งยืน โดยมีเจ้าหน้าที่เป็น “ผู้จัดการเรียนรู้” และใช้กระบวนการกลุ่มเป็นกลไกในการขับเคลื่อน การพัฒนา

การขับเคลื่อนเกษตรกรปราดเปรื่อง (Smart Farmer)

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้มอบหมายให้กรมส่งเสริมการเกษตรเป็นหน่วยงานหลัก ในการขับเคลื่อนนโยบาย Smart Farmer ดังนี้

- การสร้างกลไกการขับเคลื่อนงานภายในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- บูรณาการทุกหน่วยงานเพื่อสนับสนุนการพัฒนาของเกษตรกร ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานด้านวิชาการ
- พัฒนาระบบฐานข้อมูลเกษตรกรปราดเปรื่อง (www.thaismartfarmer.net) เพื่อประเมินศักยภาพและเป็นคลังข้อมูลเกษตรกรต้นแบบ

เกษตรกรรุ่นใหม่ (Young Smart Farmer : YSF)

Young Smart Farmer คือ เกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีการบริหารจัดการการเกษตร ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมในเชิงผู้ประกอบการเกษตรกรรุ่นใหม่พึ่งพาตนเองได้ มีการเชื่อมโยงเครือข่าย และเป็นผู้นำทางการเกษตรในท้องถิ่น

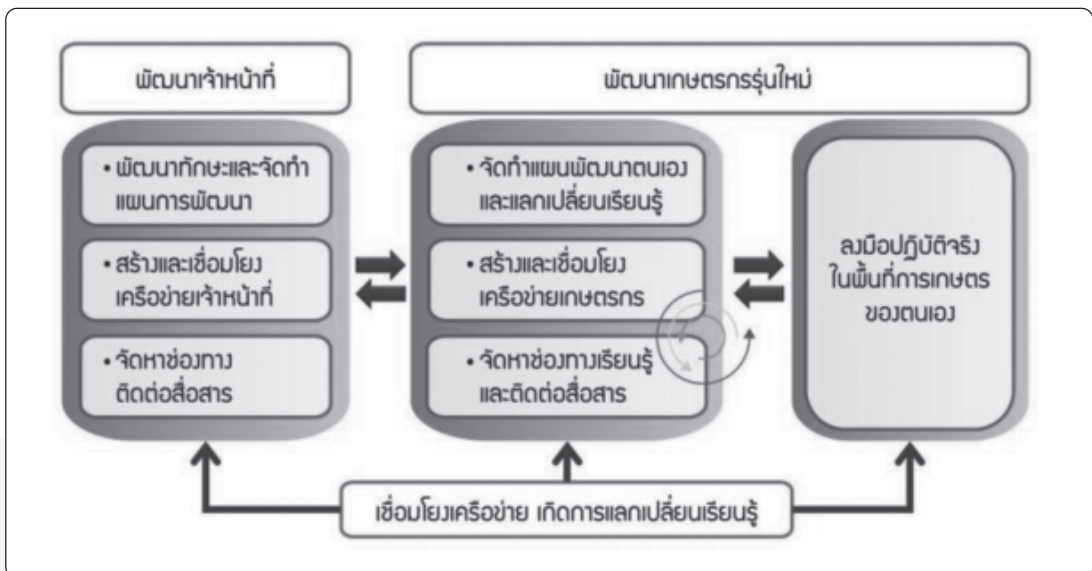


เป้าประสงค์

เพื่อพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีขีดความสามารถด้านการเกษตร สามารถทดแทนเกษตรกรสูงอายุ และสร้างแรงจูงใจให้คนรุ่นใหม่หันมาประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยจะต้องมีศักยภาพสามารถนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การบริหารจัดการ และการตลาดสินค้าเกษตร จนเป็นผู้นำทางการเกษตรในท้องถิ่น และสร้างเครือข่ายความร่วมมือในทุกกระดับ

แนวคิดการพัฒนา

การพัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็น Young Smart Farmer ดำเนินการโดยยึดหลักการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรรุ่นใหม่ด้วยตัวเกษตรกรเอง ให้ความสำคัญกับการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยมีเกษตรกรรุ่นใหม่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงและนำผลที่ได้จากการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานได้จริง และดำเนินงานควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพของเจ้าหน้าที่ มีเป้าหมายหลักในการเพิ่มทักษะให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้จัดการเรียนรู้ เพื่อเป็นเพื่อนคู่คิดในการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการ ความจำเป็น และความเหมาะสมของเกษตรกร โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานในสังกัดกรมส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง





ทิศทาง การส่งเสริมการเกษตรในอนาคต

บทที่

4

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนาการเกษตร

สถานการณ์และแนวโน้มภายนอก

ในการประเมินสถานการณ์และแนวโน้มภายนอก โดยยึดหลักการ SPELT - En ในการวิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาพรวมของสภาพแวดล้อมภายนอกทั้งด้านโอกาสและอุปสรรคที่มีผลกระทบต่อการทำงาน ส่งเสริมการเกษตร หลักการดังกล่าวประกอบด้วย 6 ประเด็น ได้แก่ สถานการณ์ด้านสังคม (Social : S) สถานการณ์ทางการเมือง (Politics : P) สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ (Economics : E) ด้านกฎหมาย (Legal : L) ด้านเทคโนโลยี (Technology) และด้านสิ่งแวดล้อม (Environment : En) ผลการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็น มีดังนี้

1) สถานการณ์และแนวโน้มด้านสังคม (Social)

ในปี พ.ศ. 2544 - 2643 (ค.ศ.2001 - 2100) องค์การสหประชาชาติได้ประเมินสถานการณ์ว่าจะเป็นศตวรรษแห่งผู้สูงอายุจากการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุ โดยสัดส่วนผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 12.3 ในปี พ.ศ. 2558 เป็นร้อยละ 13.8 ในปี พ.ศ. 2563 แต่ภายหลังจากปี พ.ศ. 2563 วัยแรงงานจะมีสัดส่วนลดลง อย่างต่อเนื่อง ในส่วนของประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติคาดการณ์ว่าประเทศไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยสมบูรณ์ ในช่วงปี พ.ศ.2568 การเพิ่มขึ้นของประชากรจะส่งผลต่อความมั่นคงอาหาร และการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ เป็นทั้งโอกาสและความท้าทายในการพัฒนาภาคการเกษตร โดยเป็นโอกาส ในการขยายการผลิตสินค้าและบริการสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะสินค้าเกษตรประเภทอาหาร และสินค้าเพื่อสุขภาพ ขณะเดียวกันสัดส่วนผู้สูงอายุที่มากขึ้น จะส่งผลให้เกิดการขาดแคลนแรงงาน และจะส่งผลต่อการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์ จากเทคโนโลยีใหม่ๆ แต่อย่างไรก็ตามยังมีกลุ่มเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีศักยภาพและผู้ที่ประกอบอาชีพอื่นสนใจอาชีพ การเกษตรมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นกลุ่มคน

ที่สามารถรับเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อพัฒนาอาชีพการเกษตรได้ นอกจากนี้วิถีชีวิตของคนในยุคดิจิทัลที่นิยมซื้อสินค้าทางออนไลน์ จึงทำให้เกษตรกรมีโอกาสจำหน่ายผลผลิตให้กับ ผู้บริโภคได้โดยตรง

2) สถานการณ์และแนวโน้มด้านการเมืองและความมั่นคง (Politics)

รัฐบาลไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาภาคการเกษตรเน้นดูแลเกษตรกรให้มีรายได้ที่เหมาะสม และใช้กลไกตลาดดูแลราคาสินค้าเกษตร สนับสนุนการค้นคว้าวิจัย การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์การพัฒนาที่ยั่งยืนโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ นอกจากนี้ยังสนับสนุนการพัฒนาการเกษตร และการจัดทำโครงการตามความต้องการของชุมชน พัฒนาเกษตรกรรุ่นใหม่ให้เป็น Young Smart Farmer และพัฒนา เกษตรกรให้เป็น Smart Farmer ที่มีความพร้อมทั้งในแง่องค์ความรู้ด้านการผลิต การตลาด และการบริหาร จัดการ รวมทั้งมีนโยบายส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาสังคมในรูปแบบประชารัฐเพื่อพัฒนาภาคการเกษตร และกำหนดให้มีการบูรณาการการทำงานในทุกระดับ และมีกลไกของ Single Command เพื่อบูรณาการการทำงานในระดับพื้นที่ ซึ่งการกำหนดนโยบายด้านการเกษตรต่าง ๆ ของรัฐบาลจะเป็นปัจจัยที่จะส่งผลดีต่อการขับเคลื่อนภาคเกษตรไทย อย่างไรก็ตามยังมีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงาน เช่น โครงการและงบประมาณส่วนใหญ่ยังมีลักษณะ Top Down การทำงานไม่ต่อเนื่อง และขาดข้อมูลความต้องการของเกษตรกรเพื่อประกอบการกำหนดนโยบายให้เหมาะสม



3) สถานการณ์และแนวโน้มด้านเศรษฐกิจ (Economics)

เศรษฐกิจโลกจะยังมีความผันผวนทั้งทางเศรษฐกิจและระบบการเงิน ซึ่งส่งผลให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนของนโยบายการเงินของประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อ ภาคการเงินและภาคธุรกิจของไทย การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย รวมถึงการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจ อาเซียน (AEC : ASEAN Economic Community) ส่งผลต่อการเปิดเสรีทางการค้าทำให้เกิดการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้น อีกทั้งก่อให้เกิดการกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีเพิ่มสูงขึ้น เช่น มาตรการด้านสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช เป็นต้น แต่ในขณะเดียวกันเป็นโอกาสในการพัฒนาการผลิตสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐาน เพื่อให้สามารถแข่งขัน และขยายตลาดสินค้าเกษตรของไทยไปยังต่างประเทศมากขึ้น นอกจากนี้รายได้ของประชากรที่มีแนวโน้มสูงขึ้น และการขยายตัวของการท่องเที่ยว ทำให้มีนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเข้ามาจำนวนมาก ส่งผลให้มีการบริโภค อาหารและสินค้าเกษตรมากขึ้นโดยเฉพาะผลไม้ไทยซึ่งเป็นที่ยอมรับของชาวต่างชาติ อย่างไรก็ตามยังมีปัจจัยเสี่ยง ทางเศรษฐกิจที่ภาคการเกษตรได้รับผลกระทบ เช่น ราคาสินค้าเกษตรมีความผันผวน ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ไม่แน่นอน ค่าแรงภาคการเกษตรน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับค่าแรงของภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการ การบริหารจัดการระบบโลจิสติกส์ด้านการเกษตรยังขาดประสิทธิภาพ ทำให้ต้นทุนสูงไม่สามารถแข่งขันได้ ภาคการเกษตรจึงต้องปรับตัว และเตรียมความพร้อมในการแก้ไขปัญหาด้านต้นทุนการผลิต พัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด รักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร และสร้างความสมดุลระหว่างอุปสงค์และอุปทาน สินค้าเกษตรเพื่อให้สามารถยกระดับราคาสินค้าเกษตรได้

4) สถานการณ์ด้านกฎหมาย (Legal)

รัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการปฏิรูปภาคการเกษตร และปรับปรุงกฎหมายปรับแนวทางการบริหารราชการแผ่นดิน ซึ่งจะเป็นรากฐานสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคการเกษตรของไทย ได้มีการออก พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้มีการบูรณาการหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน ให้เข้า มาร่วมสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ ให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ มีเศรษฐกิจเข้มแข็ง มีความพร้อมสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต และสามารถเข้าสู่การเป็นผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมต่อไป นอกจากนี้ได้มีการออกกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมในทุกจังหวัด โดยกำหนดแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อประกอบกิจการต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรก็ยังคงขาดกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกิน ทำให้ขาดแรงจูงใจในการพัฒนาและวางแผนการผลิตในระยะยาว เพราะที่ดินถือเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการประกอบอาชีพทางการเกษตร รัฐบาลจึงต้องมีนโยบายช่วยเหลือราษฎรที่ประกอบอาชีพทางเกษตรแต่ขาดแคลนที่ดินให้ได้รับจัดสรรที่ดินทำกินในขนาดที่เหมาะสม เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรกรม



5) สถานการณ์และแนวโน้มด้านเทคโนโลยี(Technology)

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการพัฒนาไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลทำให้เกิดยุคอินเทอร์เน็ตในทุกสิ่งทุกอย่าง (Internet of Things) มีรูปแบบการสื่อสารที่เชื่อมโยงการติดต่ออย่างไร้พรมแดน ส่งผลให้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลและองค์ความรู้ได้อย่างไร้ขีดจำกัด เจ้าหน้าที่กรมฯสามารถให้บริการและติดต่อสื่อสารกับเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งผลให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการรูปแบบใหม่ ๆ ที่ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเข้ามาช่วยในกระบวนการผลิตการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าเกษตร และการขายสินค้าเชิงสร้างสรรค์ที่มีมูลค่าสูง แต่ในภาคการเกษตรของไทยยังขาดการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม ซึ่งปัจจุบันเริ่มมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาสู่ชุมชนเกษตรกรเพื่อช่วยในการจัดทำทะเบียนเกษตรกรรายแปลง การทำระบบจัดการและแลกเปลี่ยนความรู้ทางการเกษตร การบริหารจัดการพื้นที่เพาะปลูกและฟาร์ม การวางแผนการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ได้มาตรฐาน การทำการตลาดออนไลน์ และการตรวจสอบย้อนกลับของผลิตภัณฑ์เกษตร (Food Traceability) นอกจากนี้ยังช่วยเกษตรกรในการพัฒนาระบบ Smart Farming มีการพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเครื่องจักรกล การเกษตรที่สามารถทดแทนแรงงานในภาคการเกษตร อีกทั้งมีการนำเทคโนโลยีชีวภาพมาช่วยพัฒนาการผลิต และสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลผลิตทางการเกษตร เช่น การพัฒนาพันธุ์พืชใหม่ๆ ให้สามารถทนแล้งและทนเค็มได้ และการขยายพันธุ์จุลินทรีย์ในการทำปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันเทคโนโลยีจะมีส่วนสำคัญที่สนับสนุนการพัฒนาให้เกษตรกรในอนาคตเป็นผู้ประกอบการที่มีทักษะและแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งรูปแบบและวิธีการทำงานส่งเสริมการเกษตรจะต้องมีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับทิศทางดังกล่าว รวมทั้งสอดคล้องกับแนวทางขับเคลื่อนภาคการเกษตรยุคไทยแลนด์ 4.0

6) สถานการณ์และแนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อม (Environment)

ทิศทางการพัฒนาในระดับโลกมีแนวโน้มที่จะปรับตัวเข้าสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนมากขึ้น สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals : SDGs) ที่มีเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 เป้าหมายและ 168 เป้าประสงค์ซึ่งได้เชื่อมโยงการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน และสนับสนุนการสร้างความมั่นคงทางอาหารและส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งประเทศไทยต้องกำหนดเป้าหมายและทิศทางของนโยบาย ในทุกระดับและทุกภาคส่วนให้สอดคล้องกับวาระการพัฒนาที่ยั่งยืนดังกล่าว เพื่อให้เกิดการบูรณาการในการดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน บรรลุเป้าหมาย การพัฒนาที่ยั่งยืนของโลกและนำพาประเทศไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ท้าทาย ต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สำคัญ คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งก่อให้เกิดภัยธรรมชาติที่มีความรุนแรง และการระบาดของศัตรูพืชสร้างความเสียหายต่อการเพาะปลูก จากปัญหาการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวจึงมีการทำข้อตกลง ในการดำเนินการมาตรการลดก๊าซเรือนกระจกในทุกภาคส่วน ทั้งภาคอุตสาหกรรม การบริการ และภาคครัวเรือน สำหรับการผลิตทางการเกษตรของไทยระบบชลประทานยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ พื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่ ยังอาศัยน้ำฝน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการผลิตทางการเกษตร ทำให้ผลผลิตทางการผลิตในภาคการเกษตรต่ำ และอาจจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหารโลก สำหรับปัจจัยด้านบวกที่เป็นโอกาสในการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจสีเขียว ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Product) มีการผลิตโดยยึดหลัก Zero-Waste รวมทั้งมีการสนับสนุนให้ใช้พลังงานหมุนเวียน พลังงานทดแทน และพลังงานชีวภาพเพิ่มมากขึ้น



สถานการณ์และแนวโน้มภายใน

ในการประเมินสถานการณ์และแนวโน้มภายใน ได้ใช้เครื่องมือ McKinsey 7-S ในการวิเคราะห์ ประกอบด้วย 7 ประเด็น ได้แก่ กลยุทธ์ขององค์กร (Strategy) ประเด็นเชิงโครงสร้าง (Structure) ประเด็นด้านบุคลากร (Staff) ประเด็นด้านระบบงาน (System) ประเด็นด้านทักษะ (Skills) ประเด็นด้านลักษณะการทำงาน (Style) และประเด็นค่านิยม วัฒนธรรมองค์กร (Shared Value) ผลการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็น มีดังนี้

1) กลยุทธ์ขององค์กร (Strategy)

กรมส่งเสริมการเกษตรมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ทุกภาคส่วน และมีภาคีเครือข่ายในการส่งเสริมการเกษตรมากขึ้น เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน สำหรับการจัดทำโครงการและงบประมาณ มีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของกรมฯ แต่การจัดสรรงบประมาณบางส่วนยังไม่สอดคล้องกับระยะเวลา และกิจกรรมที่จะดำเนินการ การบริหารงบประมาณและแผนงานโครงการส่วนใหญ่คำนึงถึงเป้าหมายในระดับ ผลผลิต (Output) แต่ไม่ให้ความสำคัญกับผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) และนอกจากนี้ การกำหนดตัวชี้วัดส่วนใหญ่มุ่งเน้นเชิงปริมาณ และไม่สะท้อนผลการดำเนินงานในเชิงคุณภาพ ส่วนการติดตาม และประเมินผลนโยบายและโครงการสำคัญยังไม่ชัดเจนและไม่เป็นรูปธรรม ทำให้ไม่สามารถนำไปใช้ปรับปรุง/พัฒนางานได้และยังขาดการบูรณาการการทำงานภายในกรมฯ การบริหารงานยังเป็นแบบตั้งรับมากกว่าการดำเนินการเชิงรุก ยังไม่ใช้แผนยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนและนำองค์กรอย่างแท้จริง อีกทั้งการสื่อสาร ทำความเข้าใจนโยบายสำคัญ ไปยังเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามผู้บริหารมีการกำกับติดตามความก้าวหน้าของงานทั้งในส่วนกลาง และในระดับพื้นที่อย่างสม่ำเสมอ ปัจจัยด้านบวกที่สำคัญ อีกประการ คือ มีการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชในเขตที่เหมาะสมตามหลัก Zoning และมีผลงานส่งเสริมการเกษตรที่ดีเด่นและเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จสามารถใช้เป็นต้นแบบให้กับเกษตรกรและหน่วยงานอื่น ๆ ได้

2) ค่านิยม วัฒนธรรมองค์กร (Shared Value)

บุคลากรของกรมส่งเสริมการเกษตรมีการทำงานเป็นทีม ช่วยเหลือกันในการทำงาน มีความรัก ความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นอกจากนี้ยังใส่ใจในการค้นหานวัตกรรม และความรู้อื่น ๆ เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะนักส่งเสริมการเกษตรรุ่นใหม่ อย่างไรก็ตามค่านิยมในการทำงานของเจ้าหน้าที่บางส่วนยังเคยชินต่อการรอรับฟังคำสั่งจากผู้บังคับบัญชา การทำงานยังยึดติดรูปแบบและขาดความริเริ่มในการพัฒนางาน

3) โครงสร้าง (Structure)

โครงสร้างของกรมส่งเสริมการเกษตรเอื้ออำนวยต่อการท างานเชิงบูรณาการ มีการวางโครงสร้างหน่วยงานในทุกระดับตั้งแต่ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และท้องถิ่นจนถึงตำบลครอบคลุมทุกระดับในพื้นที่ ทำให้สามารถให้บริการเกษตรกรได้อย่างทั่วถึง และสามารถให้ความร่วมมือกับภาคีได้เป็นอย่างดีอย่างไรก็ตาม เนื่องจากขอบเขตภารกิจที่กว้างและครอบคลุมหลายมิติรวมทั้งมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนมากทำให้เจ้าหน้าที่ในพื้นที่มีภารกิจมาก ประกอบกับได้รับการมอบหมายงานนอกภารกิจเพิ่มเติม จึงส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานตามภารกิจหลัก นอกจากนี้การสนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานยังไม่เพียงพอและไม่ทันสมัย

4) ทักษะ (Skills)

บุคลากรของกรมส่งเสริมการเกษตรมีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ ทำงานใกล้ชิด กับเกษตรกร มีทักษะในการแก้ไขปัญหา มีความพร้อมในการปฏิบัติงานและสามารถพัฒนาให้เป็นผู้ผู้นำการเปลี่ยนแปลงได้ แต่บุคลากรยังขาดการพัฒนาทักษะและความรู้เฉพาะด้านขาดความเข้าใจในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ไม่มีการใช้แผนเป็นกรอบในการดำเนินงาน และขาดการเตรียมความพร้อมในการส่งเสริมการทำการเกษตรอัจฉริยะ (Smart Farming) นอกจากนี้บุคลากรบางส่วนโดยเฉพาะในระดับภูมิภาคยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อให้มีความพร้อมในการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบ

5) บุคลากร (Staff)

บุคลากรมีความพร้อมที่จะพัฒนาความรู้ใหม่ๆ ยอมรับ และมีการปรับแนวคิดในการทำงาน รวมทั้งมีความสามารถ เสียสละ เข้าถึง และเป็นที่ยอมรับของเกษตรกร แต่ในภาพรวมของกรมฯ การวางแผน การสร้างบุคลากร เพื่อทดแทนบุคลากรที่จะเกษียณอายุจำนวนมากในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าทำได้ล่าช้า และบุคลากร ยังมีการโอนย้ายไปหน่วยงานอื่นจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ในระดับท้องถิ่นมีจำนวนน้อย ไม่สอดคล้องกับภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบที่ได้รับ นอกจากนี้การวางตัวบุคลากรในการทำงานบางส่วนและการมอบหมายงานไม่เหมาะสม กับตำแหน่งงาน

6) ระบบงาน (System)

กรมส่งเสริมการเกษตรมีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศรองรับระบบการทำงาน มีระบบการรายงาน ความก้าวหน้าการดำเนินงาน และมีการปรับปรุงข้อมูลเป็นประจำ มีการรายงานข้อมูล/สถานการณ์ต่างๆ ผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์(Social Media) ที่รวดเร็ว ซึ่งช่วยในการตัดสินใจและการแก้ไขปัญหาสำหรับผู้บริหาร มีการบูรณาการในการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างภายในและหน่วยงานเครือข่าย การบูรณาการการทำงานในระดับพื้นที่ และมีศูนย์เรียนรู้ทางการเกษตรเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาเกษตรกรในชุมชน สำหรับการท างาน มีขั้นตอนการ

ทำงานที่มากเกินไป และไม่สามารถข้ามขั้นตอนได้รวมทั้งกฎระเบียบที่กำกับการปฏิบัติงานบางส่วน
ยังล้าสมัยขั้นตอนการทำงานมีความยุ่งยาก ซับซ้อน ทำให้การปฏิบัติงานล่าช้า อีกทั้งงบประมาณ
ไม่เพียงพอ และการจัดสรรงบประมาณล่าช้าโดยเฉพาะค่าสาธารณูปโภค

7) ลักษณะการทำงาน (Style)

สิ่งที่เป็นจุดเด่นในการทำงานของกรมส่งเสริมการเกษตร คือ บุคลากรกรมส่งเสริมการเกษตร
มีความพร้อมในการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายเป็นอย่างดี แต่การปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมาย
อย่างเร่งด่วนภายใต้เวลาที่จำกัดในบางครั้งทำให้ผลงานไม่มีคุณภาพ นอกจากนี้การมอบหมายงาน
บางส่วน ไม่สอดคล้องกับความรู้ความสามารถของบุคลากร

แนวคิดในการส่งเสริมการเกษตรในอนาคต

- แนวทางการส่งเสริมการเกษตรในอนาคต

1. ส่งเสริมความมั่นคงในอาชีพของเกษตรกรและองค์กรเกษตรกร : สนับสนุน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นพื้นฐานของการพัฒนา
ภาคการเกษตร ส่งเสริมการผลิตเพื่อความมั่นคงด้านอาชีพ มุ่งเน้นพัฒนาเกษตรกรให้เป็น Smart
Farmer และ Young Smart Farmer เสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรเกษตรกรและพัฒนาให้
เป็น Smart Group พัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตรของชุมชน รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็ง
ของเครือข่ายการทำงานในพื้นที่และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน



2. ส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรและยกระดับสู่มาตรฐานสากลด้วยงานวิจัย เทคโนโลยีและนวัตกรรม : โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มและการบริหารจัดการสินค้าเกษตรให้เกษตรกรรายย่อยรวมกลุ่มเพื่อทำการผลิตในรูปแบบแปลงใหญ่ และพัฒนาให้เป็น Production Unit สำหรับสินค้าเกษตรสำคัญ ในแต่ละพื้นที่ พัฒนาศักยภาพการผลิตสินค้าเกษตรสู่ระบบ Smart Farming โดยมุ่งเน้นกลุ่ม Young Smart Farmer เป็นลำดับแรก และส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐาน มีความปลอดภัย และมีมูลค่าสูง

3. ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้า และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาด : สร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลผลิตทางการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม พัฒนาการตลาดและเพิ่มช่องทาง การจำหน่ายสินค้าเกษตรโดยเฉพาะตลาดออนไลน์ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และขยายงานส่งเสริมการเกษตรสู่ภาคบริการ และเสริมสร้างภาพลักษณ์สินค้าเกษตรของไทย

4. ส่งเสริมการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และบริหารจัดการทรัพยากรการเกษตร : โดยส่งเสริมเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ และเกษตรกรรมยั่งยืนในรูปแบบต่าง ๆ ส่งเสริมการใช้ปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพและการบริหารจัดการทรัพยากรเกษตรเพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเอง ด้านปัจจัยการผลิต และลดความเสี่ยงการขาดแคลนปัจจัยการผลิตในระยะยาว รวมทั้งส่งเสริมการบริหารจัดการศัตรูพืชอย่างยั่งยืนเพื่อให้เกษตรกรและชุมชนสามารถบริหารจัดการศัตรูพืชได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงและความเสียหายของผลผลิตทางการเกษตร

5. การพัฒนาศักยภาพองค์กร โดยใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการบริหารจัดการ : เป็นการพัฒนาองค์กรในภาพรวมโดยมีแนวทางการดำเนินงาน ได้แก่ พัฒนาศักยภาพให้เป็น Smart Officer โดยพัฒนาศักยภาพในแต่ละระดับอย่างเป็นระบบ พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ และองค์ความรู้ เพิ่มประสิทธิภาพการประชาสัมพันธ์ และสร้างการรับรู้ พัฒนาสำนักงานให้เป็น Smart Office เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานและการให้บริการแก่เกษตรกร พัฒนาการและการบริหารจัดการให้มีความยืดหยุ่น สามารถรองรับภารกิจใหม่ๆ และสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมการส่งเสริมการเกษตร

วิธีการทำงานส่งเสริมการเกษตรในอนาคต

การทำงานส่งเสริมการเกษตรในอนาคตจะดำเนินการผ่าน ICT มากขึ้น และการเข้าพื้นที่ไปพบปะเกษตรกรจะลดลง เจ้าหน้าที่สามารถทำงานได้ทุกที่ ทุกเวลา มีการประชุมผ่านระบบอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก งานด้านการบริหารจัดการเชิงธุรกิจจะมีความสำคัญมากขึ้น ในขณะที่บทบาทในการส่งเสริมการเกษตรอาจจะลดลงเนื่องจากเกษตรกรสามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเองมากขึ้น และกลุ่มเป้าหมายการทำงานที่ควรมุ่งเน้นคือ Young Smart Farmer

กรมส่งเสริมการเกษตรต้องปรับบทบาทการทำงาน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ ทิศทาง และเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจนในการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเกิดความยั่งยืนให้เกษตรกรพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง ไม่ใช่แค่ทำตามนโยบายและแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ต้องสามารถวางแผนงานต่อเนื่องได้ เน้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและการจัดทำแผนงานโครงการตามความต้องการของพื้นที่ (Bottom Up) รับฟังพื้นที่มากขึ้น ให้เจ้าหน้าที่ระดับล่างมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการเพื่อให้ได้โครงการที่เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ นอกจากนี้โยบายควรมีความต่อเนื่องเพื่อให้การพัฒนาเกิดผลสำเร็จ ควรลดภาระงานที่ไม่ใช่ภารกิจหลัก โดยเฉพาะการขึ้นทะเบียนเกษตรกรซึ่งใช้เวลาและทรัพยากรจำนวนมากควรมี Application ให้เกษตรกรบันทึกข้อมูลการขึ้นทะเบียนด้วยตนเองโดยมีกฎหมายรองรับมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และบทลงโทษ รวมทั้งมีการแยกภารกิจการขึ้นทะเบียนและงานบริหารต่าง ๆ ออกจากงานส่งเสริมการเกษตร เพื่อให้เจ้าหน้าที่มีเวลาในการทำงานส่งเสริมการเกษตรมากขึ้น

สำหรับสำนักงานควรพัฒนาให้เป็น Smart Office ลดการใช้เอกสาร มีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย มีความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์ในการทำงาน มีฐานข้อมูลสนับสนุนการทำงานที่สามารถเข้าถึงได้ โดยเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมการเกษตร เกษตรกร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการทำงานควรบูรณาการกับหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเป็นระบบเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญ กับการพัฒนาคนพร้อมกับการพัฒนางาน สร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานของเจ้าหน้าที่และพัฒนาเจ้าหน้าที่รุ่นใหม่ให้เป็นที่กำลังสำคัญในอนาคต

บรรณานุกรม

กรมส่งเสริมการเกษตร. 2554. พัฒนาการงานส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : หจก.ธรรมมล การพิมพ์.

_____ . 2560. เกษตรากิวัฒน์ 50 ปี กรมส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

_____ . 2560. คู่มือและวิธีการปฏิบัติงานระบบส่งเสริมการเกษตร Training and Visit System : T & V System. กรุงเทพฯ : บริษัท นิเวศรรดการพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด.

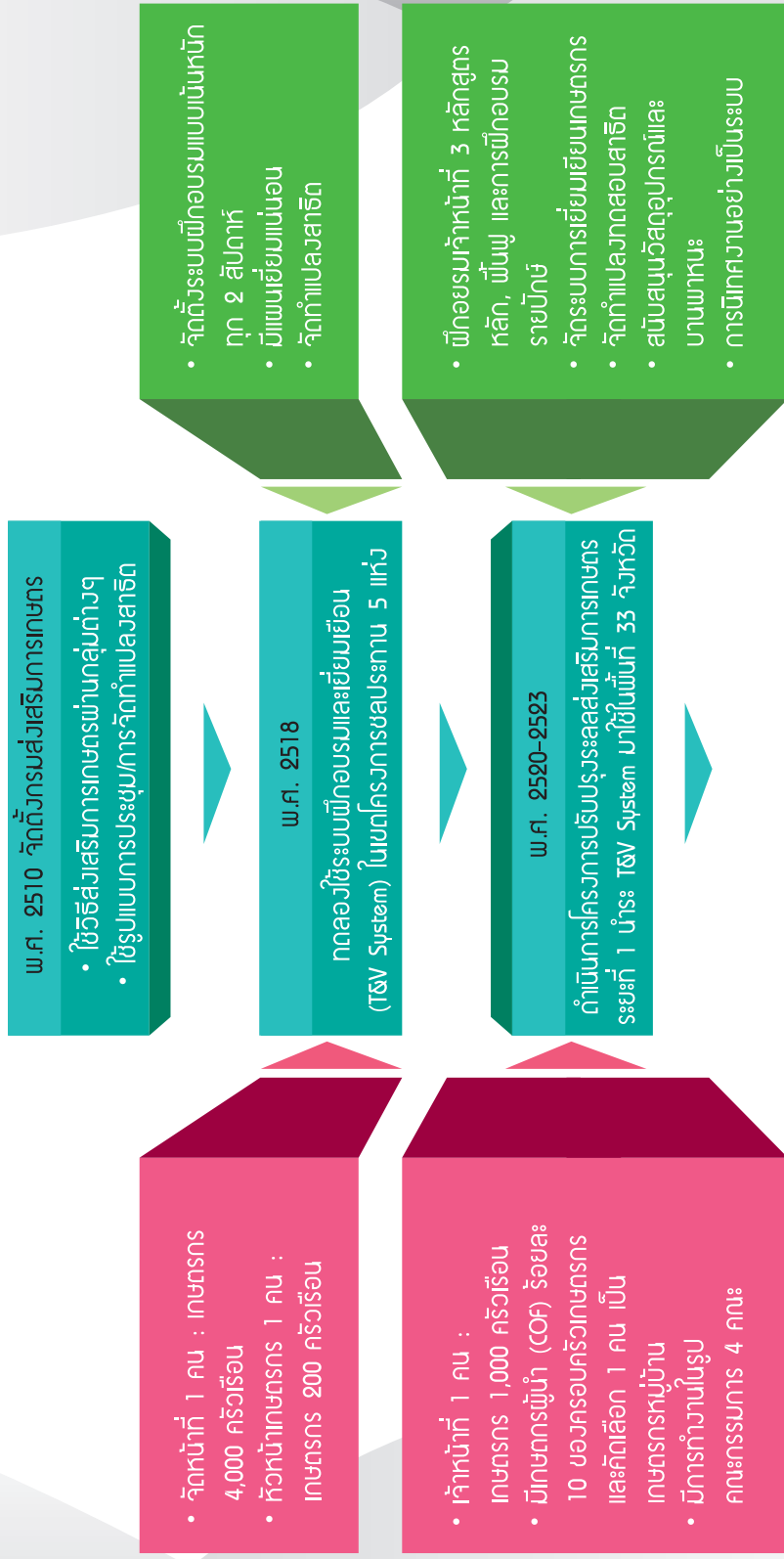
_____ . 2560. แผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมการเกษตร ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 256- 2579) แผนปฏิบัติงาน ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพฯ : บริษัท นิเวศรรดการพิมพ์ (ประเทศไทย) จำกัด.

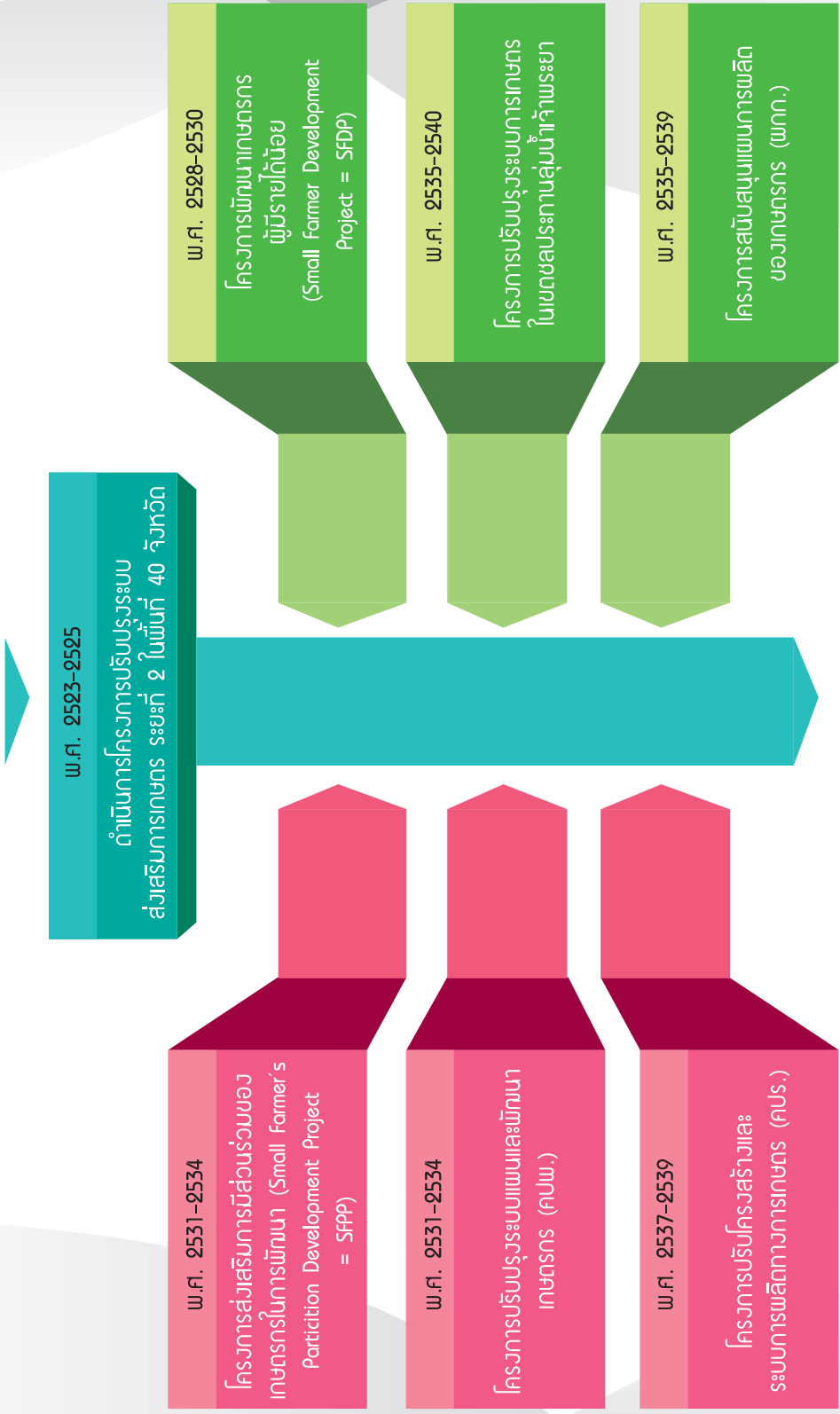


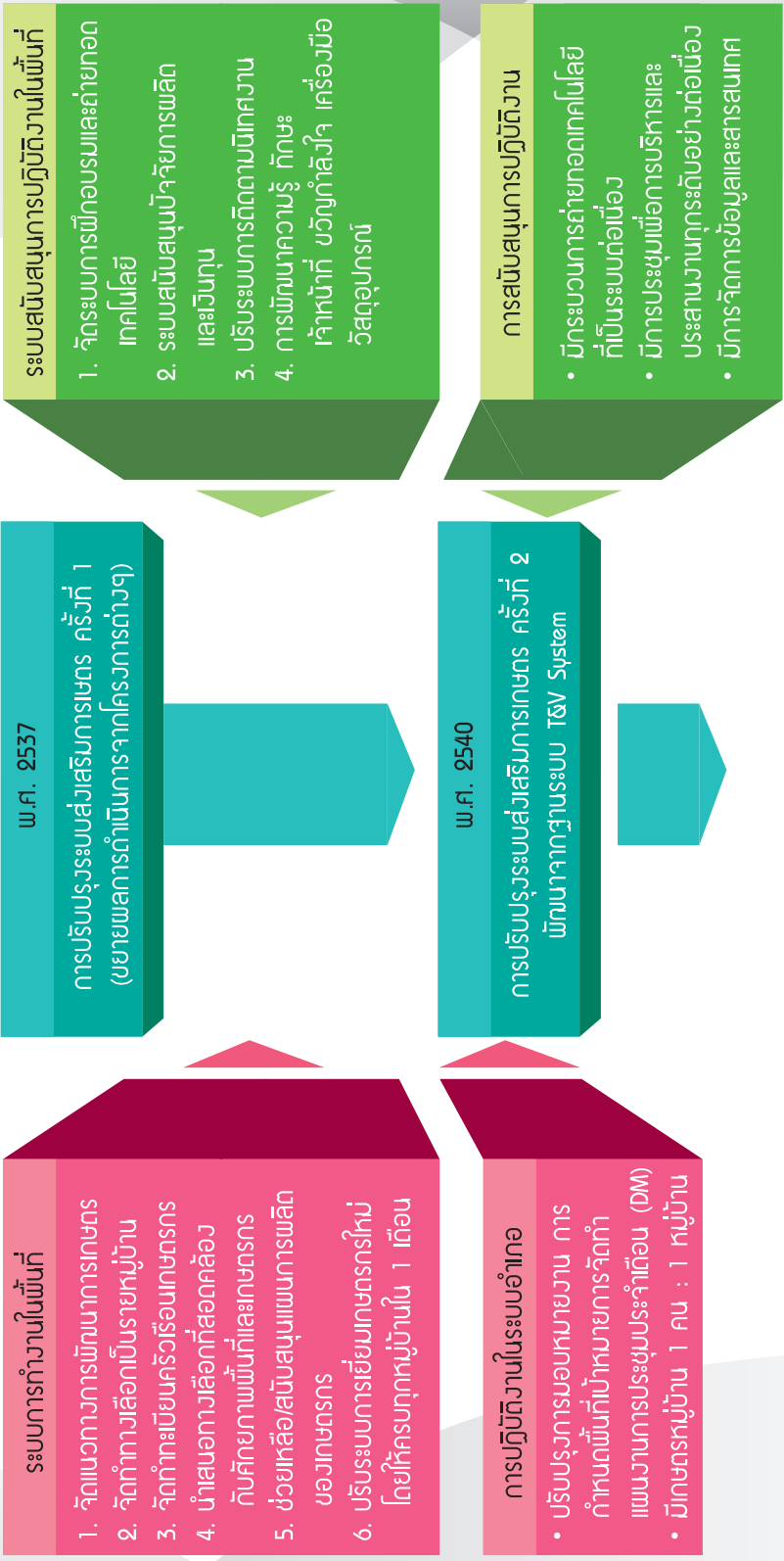
พัฒนาการระบบส่งเสริมการเกษตร
เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม

ภาคผนวก

สรุปพัฒนาการงานส่งเสริมการเกษตร







การทำงานในพื้นที่

- ปรับปรุงกระบวนการทำงานกับชุมชน
- ใช้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี การเกษตรประจำตำบล (ศบคท.) เป็นศูนย์กลางในการบริการความรู้ และถ่ายทอดเทคโนโลยี
- ให้ความสำคัญกับการทำงานในไร่ในอำเภอ

พ.ศ. 2545

การปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ครั้งที่ 3 (ให้เกษตรกรกำหนดแนวทางการพัฒนาตนเอง)

การสนับสนุน การทำงานในพื้นที่

- การพัฒนาการบุคลากร
- การสนับสนุนแผนการผลิตของชุมชน
- การนิเทศงาน
- การพัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศ

ระบบการปฏิบัติงานในพื้นที่

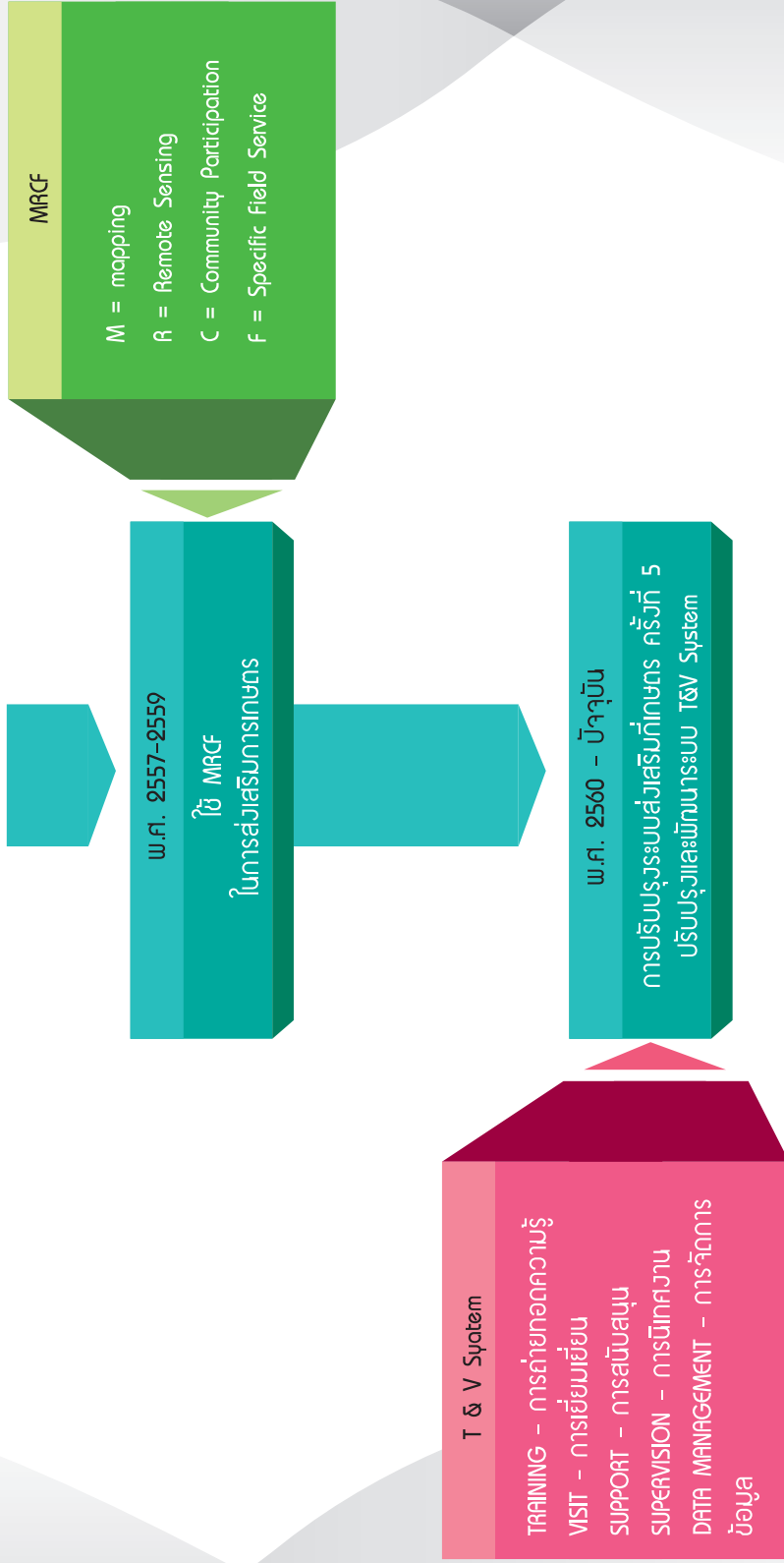
- เน้นหนักการปฏิบัติงานในพื้นที่ ระดับอำเภอ ตำบล ไปถึงชุมชน และเกษตรกรเป้าหมาย
- ใช้ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี การเกษตรประจำตำบลเป็นกลไก ในการขับเคลื่อนงาน
- ปรับปรุงระบบข้อมูลแผนพัฒนา การเกษตร การเรียนรู้ และการบริการ

พ.ศ. 2551-2556

การปรับปรุงระบบส่งเสริมการเกษตร ครั้งที่ 4 (ยึดหลักการมีส่วนร่วมของเกษตรกร/ชุมชน)

ระบบสนับสนุนการปฏิบัติงาน

- การเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคลากรในการปฏิบัติงาน
- การสนับสนุนทางวิชาการ เทคโนโลยีสารสนเทศ การสื่อสาร/ และการประชาสัมพันธ์เผยแพร่
- การติดตามประเมินผล



คณะทำงานจัดทำเอกสารวิชาการ “พัฒนาการงานส่งเสริมการเกษตรของประเทศไทย”

ที่ปรึกษา

นายเข้มแข็ง ยุติธรรมดำรง

นางกุลฤดี พัฒนะอิ่ม

นายชาติธีร์ บุญนาค

นายทวี มาสขาว

นายอาชว์ชัยชาญ เลี้ยงประยูร

อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

รองอธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร

ประธานคณะทำงาน

นายอุทิศนัย ยุคนานนท์

ผู้อำนวยการกองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

คณะทำงาน

นางสาวอรอรพรรณ คงอภิรักษ์

นายอนุตม สุริยัติน

นางวิจิตรา เขาวะเจริญ

นางสาวนันทินี ทองคงเหย้า

นางมนพิภา ชัยปรีชา

นางสาวนิลธิตา ฟรอมชัยภูมิ

นายจิตตพล บุษบรรณ

นางวริษฐา จันทะเสียง

ผู้อำนวยการกลุ่มพัฒนาระบบส่งเสริมการเกษตร

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

กองวิจัยและพัฒนางานส่งเสริมการเกษตร

• ทำเนียบผู้บริหารกรมส่งเสริมการเกษตร •

1. ศาสตราจารย์ ดร.ท่านอง สิงคาลวณิช (2511-2518)
2. นายสุกฤดี สาริกะภูติ (2519-2524)
3. นายพิสิษฐ์ ศศิพิลัน (2524-2528)
4. นายทวีศักดิ์ เสสเวช (2528-2533)
5. นายณรงค์ มีเน่เน่กัน (2533-2535)
6. นายสิทธิลาภ วสุวัต (2535-2536)
7. นายอนันต์ ตาโลดม (2536-2538)
8. นายเพชรรัตน์ วรรณทীর (2538-2539)
9. นายอุดร ขจรเวทาคณ (2539-2541)
10. นายปราโมทย์ รักษาราชกูร์ (2541-2544)
11. นายอภิชาติ พงษ์ศรีทฤลชัย (2544-2545)
12. นายธงชาติ รักษากุล (2546-2549)
13. นายทรงศักดิ์ วงศ์ภูมิวัฒน์ (2549-2551)
14. นายอรรถ อิศาสักขณ์ (2551-2554)
15. นางพรรณพินล ชาญญานูวัตธ (2554-2556)
16. นายโอฬาร พิทักษ์ (2556-2559)
17. นายสมชาย ชาญญานนท์กุล (2559-2561)
18. นายสำราญ สารบรรณ (2561-2562)
19. นายเข้มแข็ง ยุติธรรมดำรง (2562-ปัจจุบัน)

บันทึก

Handwriting practice area consisting of 20 horizontal dotted lines.



หน้าทัก

Handwriting practice area with 20 horizontal dotted lines.

บันทึก

Handwriting practice area consisting of 20 horizontal dotted lines.



หน้าทัก

Handwriting practice area with 20 horizontal dotted lines.

[พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด]





กรมส่งเสริมการเกษตร

พัฒนาการระบบ ส่งเสริมการเกษตร

